

Sara Lahtinen

Kirjastotyöntekijöiden mediataidot yleisissä kirjastoissa

Opinnäytetyö

Syksy 2014

SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Kirjasto- ja tietopalvelun tutkinto-ohjelma

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: SeAMK Liiketoiminta ja kulttuuri

Tutkinto-ohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelu

Tekijä: Sara Lahtinen

Työn nimi: Kirjastotyöntekijöiden mediataidot yleisissä kirjastoissa

Ohjaaja: Sari Mäkinen-Laitila

Vuosi: 2014

Sivumäärä: 82

Liitteiden lukumäärä: 2

Opinnäytetyössä tutkittiin Suomen yleisten kirjastojen kirjastotyöntekijöiden mediataitoja. Tarkoituksena oli selvittää millaiset ovat kirjastotyöntekijöiden taidot käyttää ja opastaa asiakkaita kirjastojen laitteiden ja sähköisten aineistojen käytössä. Tutkimus tehtiin, koska aikaisempaa tutkimusta aiheesta ei juuri ole. Globaalissa maailmassa teknologia lisääntyy ja informaatio sähköistyy. Yhteiskunnassa osallisena oleminen edellyttää paljon teknologiaan ja informaation käsittelyyn liittyviä jatkuvasti uudistuvia taitoja. Nämä vaatimukset kohdistuvat kirjastoihin ja kirjastotyöntekijöihin, koska kirjastot ovat paikkoja, josta kansalaiset hakevat apua, kun eivät tiedä keneltä kysyä.

Päätutkimusmenetelmänä oli sähköinen kyselylomake, jossa oli 35 kysymystä kirjastotyöntekijän kirjastoon, omiin taitoihin ja työntekijän vapaa-ajan mediataitoihin liittyen. Kysely lähetettiin sähköpostitse Suomen yleisiin kirjastoihin ja kyselyyn vastasi 377 kirjastotyöntekijää, joista 327 oli naisia ja 50 miehiä. Ennen kyselylomakkeen lähettämistä tutkimusta taustoitettiin alan asiantuntijoita haastattelemalla. Tutkimusaineisto analysoitiin suurimmaksi osaksi kvantitatiivisesti, avoimet kysymykset analysoitiin kvalitatiivisesti.

Kyselyn tuloksista selvisi, että tutkittujen taidot käyttää laitteita ja sähköistä mediaa olivat suurimmaksi osaksi riittävät. Tulokset olivat kuitenkin ristiriidassa asiantuntijoiden mielipiteiden kanssa, joiden mukaan kirjastotyöntekijöiden taidot eivät ole riittävät tai ne ainakin vaihtelevat todella paljon kirjastojen resursseista riippuen. Kirjastotyöntekijöiden taitojen kohentamiseksi olisi tarpeellista saada lisää koulutusta erityisesti asiakkaiden opastamiseen. Helpoin tapa kartuttaa taitoja olisi se, että kirjastot hankkisivat työntekijöilleen ajanmukaiset työvälineet, jolloin taidot karttuisivat työtä tekemällä.

Avainsanat: medialukutaito, tietoyhteiskunta, yleiset kirjastot, henkilöstöresurssit, kirjastonhoitajat, mediakasvatus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Business and Culture

Degree programme: Library and Information Services

Author: Sara Lahtinen

Title of thesis: Librarians' media literacy and technological skills at Finnish public libraries

Supervisor: Sari Mäkinen-Laitila

Year: 2014

Number of pages: 82

Number of appendices: 2

The subject of this thesis was the media literacy and technological skills of librarians in Finnish public libraries. The aim of the empirical study was to find out what skills librarians have and if they can help and guide their customers with libraries' electronic devices and digital contents. This study was made because there had hardly been any earlier studies on the subject. In the global world, technology increases and information is changing more and more into an electronic format. To be a citizen requires constantly renewable skills with increasing amount technology and to process electronic information. These demands focus on libraries and librarians, because libraries are places where people come to get help when they do not know where and who to ask for help.

The main research method was electronic questionnaire in which there were 35 questions. The questions were about the library workers' library, their own skills and their leisure time media literacy and media skills. A link to the questionnaire was sent to Finnish public libraries with an email. The questionnaire was answered by 377 female and 50 male librarians. Before sending the questionnaire there was background work with interviews done with professionals in the line of business. Most of the results of the study were analyzed quantitatively and the open questions with qualitatively.

The results of the study were that the librarians' skills to use electronic devices and digital contents at libraries were mostly good. However, between the results and experts opinions there was a conflict. Experts claim that librarians' skills to use electronic devices and digital contents at libraries are not good. To improve librarians' skills, it would be important to train especially their skills to teach things to their customers. The easiest way to improve these skills would be that the libraries would get up-to-date devices for their workers so that they could improve their skills simultaneously with working.

Keywords: media literacy, information society, public libraries, human resources, librarians, media education

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract.....	3
SISÄLTÖ.....	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo.....	5
Käytetyt termit ja lyhenteet	6
1 JOHDANTO	7
2 DIGITALISOITUVA YHTEISKUNTA.....	9
2.1 Teknologia muuttaa yhteiskuntaa.....	9
2.1.1 Informaatioyhteiskunta vai tietoyhteiskunta?.....	11
2.1.2 Media yhteiskunnassa	12
2.2 Mediakasvatus	15
2.2.1 Lukutaidoista yhteiskunnassa	19
2.2.2 Informaatiolukutaito ja medialukutaito	20
2.3 Kirjaston ja kirjastotyöntekijän rooli yhteiskunnassa.....	28
3 AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI.....	35
3.1 Tutkimuskysymykset ja aineistonkeruumenetelmät	35
3.2 Tutkimuksen kulku	38
3.3 Aineiston analysointitapa	40
4 TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	43
4.1 Tutkimukseen osallistuneiden tausta	43
4.2 Kirjastotyö sekä käytettävät laitteet ja aineistot.....	49
4.3 Tutkimukseen osallistuneiden mediataidot ja niiden hankinta	62
5 POHDINTA	71
LÄHTEET	76
LIITTEET.....	82

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1: Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma.	43
Kuvio 2: Vastaajien koulutustausta.	44
Kuvio 3: Vastaajien jakauma maakunnittain.	46
Kuvio 4: Tehtävänimike organisaatiossa.....	48
Kuvio 5: Työtehtävät organisaatiossa.	49
Kuvio 6: Kirjastostani lainattavissa olevat laitteet.....	52
Kuvio 7: Oman kirjaston sähköisiin aineistoihin ja laitteisiin perehtyminen sekä niiden opastaminen asiakkaille.	53
Kuvio 8: Kirjastossa on sähköisenä aineistona tarjolla.....	54
Kuvio 9: Asiakkaiden opastus kirjaston laitteiden ja asiakkaan omien laitteiden kanssa.	54
Kuvio 10: Opastamani asiakkaat ovat... ..	55
Kuvio 11: Taidot käyttää ja opastaa kirjaston tarjoamia laitteita ja sähköisiä aineistoja.....	56
Kuvio 12: Kuinka tärkeää on kirjastotyöntekijälle osata käyttää ja opastaa sosiaalisen median palveluita ja erilaisia laitteita.	58
Kuvio 13: Asiakkaiden ongelmat kirjastoissa teknologiaan tai sähköisiin sisältöihin liittyen.....	60
Kuvio 14: Kirjastotyöntekijät kokevat onnistuvansa opastamisessa sähköisten aineistojen ja teknologian kanssa.	61
Kuvio 15: Asiakastilanteet, joissa taidot median ja teknologian opastamiseen eivät ole kirjastotyöntekijöillä riittäneet.....	61
Kuvio 16: Kirjastoni tuottaa seuraavan tyyppisiä aineistoja verkkoon:	64
Kuvio 17: Näistä lähteistä kirjastotyöntekijät ovat saaneet tietonsa ja taitonsa teknologiaan ja sosiaaliseen mediaan liittyen.	65
Kuvio 18: Syyt kirjastotyöntekijöiden koulutukseen osallistumattomuuteen.	66
Kuvio 19: Kirjastotyöntekijöiden koulutushalukkuus.....	67
Kuvio 20: Toivottu koulutusmuoto.....	68
Kuvio 21: Kirjastotyöntekijöiden omistamat teknologiset laitteet.	69

Käytetyt termit ja lyhenteet

ICT	Information and communication technology.
KINOSTE -palvelu	KINOSTE -palvelu on verkossa toimiva, kesäkuussa 2014 julkaistu palvelu, jonka tarkoituksena on, että kirjastotyöntekijät, voivat vertailla omia tieto- ja viestintätekniikan taitojaan muiden kirjastotyöntekijöiden vastauksiin kirjasto-kohtaisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti. Palvelu perustuu Opeka –palveluun, joka on suunnattu opettajien viestintätekniikan käyttöön kouluissa. Palveluun kerätään kyselyillä kirjastotyöntekijöiden mediataito-osaamisesta tietoja. Tarkoitus on että syksyn 2014 aikana palvelua voidaan käyttää valtakunnallisesti osoitteessa http://kinoste.fi/fi .
Multimodaalinen	Tarkoittaa viestinnässä yhtä aikaa usealla eri tavalla viestivää mediaa eli mediaa, jossa on yhdistetty ääntä, kuvaa, tekstiä jne. esimerkiksi verkkosivut.
Simulaatiokulttuuri	Teknologisesti tuotettu aistiympäristö, josta voitaisiin käyttää myös termiä audiovisuaalinen mediakulttuuri.
TVT	Tieto- ja viestintätekniikka (ICT).

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tarkoituksena on tutkia Suomen yleisissä kirjastoissa työskentelevien kirjastotyöntekijöiden mediataitoja. Aikaisempaa tutkimusta tarkalleen tästä aiheesta ei ole juuri tehty ja siksi aihetta onkin syytä tutkia. Kirjastolaki (L 4.12.1998/904) käytännössä velvoittaa kirjaston olemaan yksi mediakasvatuksen toimijoista, koulun lisäksi. Aiemmin on selvitetty mediakasvatuksen tilaa Opetus- ja kulttuuriministeriön toimesta (*Kirjastot ja media 2012: Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa*). Kirjastot ja media 2012 -tutkimuksen päähuomio oli kirjastotyöntekijöiden asenteissa mediakasvatusta kohtaan ja kirjastojen antaman mediakasvatuksen muodoissa. Kyseisessä selvityksessä saatiin selville, että mediakasvatusta pidetään tärkeänä kirjastoissa. Saatiin selville myös, että tärkeimpinä mediakasvatuksen toteutusmuotoina pidettiin lukemiseen innostamista ja luku-harrastuksen tukemista. Mediakasvatusta tehdään lähinnä lasten ja nuorten parissa. Opinnäytteen aloittamisen jälkeen tuli ilmi, että meneillään on hanke (KINOSTE), jonka tarkoituksena on saada aikaan palvelu, jossa kirjastotyöntekijät voivat verrata tieto- ja viestintätekniiikan taitojaan muiden kirjastotyöntekijöiden taitoihin Suomessa.

Tässä opinnäytetyössä tutkimusmenetelminä olivat sekä kyselyt, joita lähetettiin Suomen kaikkiin yleisiin kirjastoihin, että asiantuntijahaastattelut kirjastoalan asiantuntijoille. Kyselyllä oli tarkoitus kartoittaa työntekijöiden omaa näkemystä mediataitojensa osaamisesta. Asiantuntijoiden haastatteluilla pyrittiin kartoittamaan asiantuntijoiden näkemystä kirjastotyöntekijöiden mediataidoista. Asiantuntijoina ovat kirjastoalalla työskentelevät henkilöt, jotka ovat tavalla tai toisella kehittämässä ja vakiinnuttamassa mediataitojen ja mediakasvatuksen roolia kirjastossa. Asiantuntijoina olivat sivistystoimentarkastaja Anneli Ketonen, tietoyhteiskuntapalveluiden palvelupäällikkö Perttu Rasi Tampereen Kaupunginkirjastosta, viestinnän-suunnittelija Päivi Litmanen-Peitsala Kirjastot.fi:stä, projektityöntekijä Mika Mustikkamäki sekä yhteisöpalveluista vastaava palvelupäällikkö Riitta Kangas Joensuun seutukirjastosta. Asiantuntijoiden haastatteluja käytettiin lähteenä tutkimuksen teoriaosassa.

Hypoteesina tutkimuksessa on, että kirjastotyöntekijöillä ei ole riittäviä taitoja käyttää ja opastaa kirjaston tarjoamia laitteita ja sähköisiä aineistoja. Tutkimuskysymykset ovat: Millaiset ovat kirjastotyöntekijöiden omat mediataidot ja ovatko ne riittävät? Kysymyksen takana on ajatus siitä, pystyykö kirjasto toteuttamaan sille laissa veloitettua tehtävää eli edistämään kansalaisvalmiuksia, joista mediataidot on kiistämättä merkittävässä osassa.

Opinnäytetyössä on käytetty termiä *informaatioyhteiskunta*, vaikka virallisesti käytetäänkin termiä *tietoyhteiskunta*. Informaatioyhteiskunta on merkitykseltään oikeampi termi kuvaamaan tätä yhteiskuntaa, jossa elämme. Toinen käytetty termi on *mediataito* ja sillä tarkoitetaan sekä medialukutaitoa, mediakirjoitustaitoa että teknologisten laitteiden käyttötaitoa. Tämä siitä syystä, että pelkkä medialukutaidon käsite identifioidaan lähes sisältämään pelkkä median vastaanottaminen, jolloin median tuottaminen, joka on olennainen osa taitoa, unohtuu kokonaan.

2 DIGITALISOITUVA YHTEISKUNTA

2.1 Teknologia muuttaa yhteiskuntaa

Nyky-yhteiskunnassa voidaan nähdä koko ajan kiihtyvällä vauhdilla etenevä teknologisoituminen. Tietokoneista, tableteista, puhelimista ja muista laitteista ilmestyy markkinoille jatkuvasti uusia malleja. Myös informaation määrä kasvaa, ja usein puhutaankin informaatioähkystä. Informaatio kasvaa räjähdysmäisesti, koska sitä eivät enää tuota vain viralliset tahot ja ammattilaiset, vaan myös tavalliset kansalaiset saavat osallistua informaation julkaisemiseen eri medioiden kautta. Informaatiota ei siis välttämättä ole tarkistettu ennen sen julkaisua ja kansalaisen tulisi-kin tämän takia osata arvioida saamaansa informaatiota. Tarvitaan uusia taitoja lukea, joita seuraavassa valottavat Varis ja Sintonen;

Varis (2005, 7) kertoo toimittamansa teoksen *Uusrenessanssiajattelu, digitaalinen osaaminen ja monikulttuurisuuden kasvaminen* esipuheessa, että tietoyhteiskunnan synty on aiheuttanut muutoksen niin työelämään, kansalaistoimintaan ja oppimiseen tarvittavissa taidoissa sekä toimintakulttuurissa. Varis tähdentää, että osallistuminen ja toiminta vaativat työelämässä sellaisia luku- ja kirjoitustaitoja, jotka kansalta vielä puuttuvat. Perinteinen lukutaito ei enää ole riittävä vaan tarvitaan myös uusia lukutaitoja, esimerkiksi informaatiolukutaitoa ja medialukutaito.

Sintonen (2012, 10 - 11) on huomionnut saman asian teoksessaan *Susitunti: Kohti digitaalisia lukutaitoja*, ja painottaa, että digitaalinen kulttuuri on erittäin olennainen osa aikamme kulttuuria eikä vain lisä siihen. Digitaalinen teknologia on synnyttänyt osallisuuden kulttuurin. Osallisuus on monitahoista luovaa toimintaa, johon kuuluu informaation levittäminen, uudelleenmuokkaaminen, luominen, jakaminen ja prosessointi monien yksittäisten henkilöiden tai yhteisöllisten ryhmien tekeminä. Yhä useammin tämä tekijöiden joukko muodostuu hyvin kirjavasta joukosta kansalaisia, iästä ja paikasta riippumatta. Tästä syystä kuluttajalle voikin jäädä mediaesityksen tekijä hämäräksi. Sintonen myös toteaa, ettei tämä ole ollenkaan pikuseikka, vaan hyvin merkittävä kulttuurinen murros, johon liittyy sekä hyviä, voimaannuttavia, valtauttavia ja vapauttavia mahdollisuuksia kuin myös huonoja asioita, kuten ennakkoluuloja, pelkoja ja epäselvyyksiä.

Potter (2014, 5) esittää teoksessaan *Media literacy* syitä informaation paljouteen. Osasyyn hänen mukaansa on toki se, että paljon ihmisiä tuottaa informaatiota. Hän mainitsee myös sen vaikuttavan, että nykyajan teknologia ja käyttöliittymät, joilla ohjelmia ja laitteita käytetään, ovat niin helppokäyttöisiä, että kenen tahansa on helppoa tuottaa ja julkaista informaatiota niiden avulla.

Aro ja Olkinuora (2006, 84) toteavat artikkelissaan *Tiedon valtatieta kohti uudenlaista oppimista*, että internet ja sen käyttö on nopeasti arkipäiväistynyt ja kasvanut. Samalla myös se tiedonmäärä, joka tarvitaan yhteiskunnassa toimimiseen, on lisääntynyt suuresti. He esittävät, että tieto on lisäksi luonteeltaan muuttunut siten, että siihen on suhtauduttava kriittisemmin, sillä koko ajan on vaikeampaa erottaa tosi ja epätosi informaatio toisistaan.

Anneli Ketonen (2014) tähdentää yhteiskunnan muutoksen aiheuttavan ihmisille ongelmia, mikäli ei ole sellaista paikkaa, kuin kirjasto, josta voi saada apua verkossa hoidettavien asioiden kanssa. Ketonen toteaa:

”Nyt näyttää kuitenkin siltä, että hyvin paljon palveluja viedään esimerkiksi nettiin. Ei ole enää sitä vaihtoehtoista toimintatapaa ollenkaa, niin kyllä se alkaa olla semmonen must, että kyllä sulla pitää esimerkiksi netinkäyttötaidot tässä yhteiskunnassa. Ja – – kaikilta se ei onnistu yksin. Pitää olla sitten tämmöisiä paikkoja kuin kirjastot tai joku ”kansalaistori”, mihin sä voit mennä, kun sä et osaa, tai sulla ei oo kotona konetta.”

Myös Poikela (2008, 62) toteaa artikkelissaan *Miten informaatio muuntuu osaamiseksi?* että on vaikeaa erotella suuresta informaatiomäärästä olennainen ja epäolennainen informaatio. Syyksi hän esittää sen, että ihmisen informaation käsittelykyky on rajallinen. Poikela kertoo tästä aiheutuvan niin kutsutun informaatio-ähkyn, kun informaatiomassaa on hankala käsitellä.

Riitta Kangas (2014) painottaa, että kirjastolla on paikkansa tietoyhteiskunnassa, sillä:

”tarvitaan jo semmosta puskuria siihen väliin, että ihmiset löytää semmosen niinkun asiallisen tiedon sieltä, ne oppii löytämään sen asiallisen tiedon ja toinen puoli on sitten se – – kun aina kinastellaan siitä, että onko tietoteknisten taitojen opettaminen kirjaston tehtävä – – niin tiettyyn pisteeseen asti minun mielestä on. Koska yhä enemmän se tieto – oli se sitten faktaa tai fiktiota, niin se on sellaisissa formaa-

teissa, niin jos ihmisellä ei oo mitään perustaitoja, niin se ei pääse sen tiedon äärelle. ”

2.1.1 Informaatioyhteiskunta vai tietoyhteiskunta?

Kirjallisuudessa käytetään paljon termejä *informaatioyhteiskunta* ja *tietoyhteiskunta*. Etenkin 90-luvun lopulla ja 2000-luvun alussa termien käyttö oli hyvin runsasta. Jotta näitä termejä voisi ymmärtää, tarvitsee aluksi tarkastella termejä *informaatio* ja *tieto*. Haasio ja Savolainen (2004, 16) esittävät kirjassaan *Tiedonhankintatutkimuksen perusteet*, että informaation ja tiedon erona on se, että kun yksilö antaa informaatiolle jonkin merkityksen, silloin siitä vasta syntyy tietoa. Informaatio on siis tiedon raaka-ainetta, josta yksilö jalostaa tulkintansa avulla tietoa.

Karvonen (2000, 83) määrittelee artikkelissaan *Elämmekö tieto- vai informaatioyhteiskunnassa?* informaation siirrettäväksi tai viestitettäväksi tiedoksi. Hän kertoo, että tieto ja tietäminen eivät vaadi sinällään viestintää, vaan henkilö joko tietää tai ei tiedä. Tämänkin perusteella käsitteet tieto ja informaatio siis eroavat toisistaan. Karvonen (mts.) myös toteaa, että kuitenkin arkikielessä termit *tieto* (knowledge) ja *informaatio* (information) niin suomeksi kuin englanniksikin mielletään tarkoittavan jokseenkin samaa.

Myös Potter (2014, 18) on Karvosen sekä Haasion ja Savolaisen kanssa samalla kannalla. *Informaatiota* (information) ja *tietoa* (knowledge) käytetään arkikielessä synonyymeina. Ne eroavat toisistaan kuitenkin siten, että informaatio antaa henkilölle jotain tulkittavaa, kun taas tieto heijastaa sitä, minkä henkilö on jo tulkinnut. Potter vertaa havainnollisesti informaatiota rakennusainekseksi kun taas tietoa valmiiksi rakennelmaksi.

Tästä pääsemmekin itse informaatio- ja tietoyhteiskunnan määritelmiin, jotka Haasion ja Savolaisen (2004), Karvosen (2000) sekä Potterin (2014) termierotteluiden (informaatio ja tieto) mukaan kuvaisivatkin siis täysin erilaisia yhteiskuntia. Informaatioyhteiskunnassa olisi siis tarjolla paljon informaatiota kun taas tietoyhteiskunnassa pitäisi olla paljon sellaisia ihmisiä, joilla on informaatiosta rakennettua tietoa. Kuitenkin informaatio- ja tietoyhteiskuntaa käytetään usein synonyymeina toisilleen niin kuin informaatio ja tieto termejäkin.

Karvonen (2000, 82) täsmentää informaatio- ja tietoyhteiskunnan käsitteiden eroja seuraavasti: informaatioyhteiskunta on kehittynyt informaation siirto- ja prosessointiteknologian yhteiskunta, ja tietoyhteiskunta taas tietämyksen (osaamisen) yhteiskunta. Tämänkin täsmennyksen mukaan ne siis tarkoittavat selvästi eri asioita.

Kuten Karvonenkin (2000) aiemmin huomautti, voi Kuutin (2012, 58) *Mediasanasto* -teoksen sivuilta käytännössä huomata termien käytön synonyymeina, sillä kummatkin termit sisältyvät teokseen, mutta vain tietoyhteiskunnan kohdalla on määritelmä. Informaatioyhteiskunta määritelmän kohdalla vain viitataan katsomaan termin tietoyhteiskunta kohdalta.

Anttiroiko, Aro ja Karvonen (2000, 24) toteavatkin artikkelissaan *Tietoyhteiskunnan oppihistorialliset lähtökohdat*, että virallisesti Suomessa käytetään termiä ”tietoyhteiskunta”, vaikkakin se on asiakirjojen englanninkielisiin versioihin käännetty vastaamaan termiä ”information society”.

Tuominen ja Kotilainen (2012, 64) esittävät seuraavia asioita informaatioyhteiskunnan tuntomerkeiksi: informaatioon ja tietoon perustuvassa yhteiskunnassa yhteiskuntaan osallistumisen ja selviytymisen kannalta media- ja informaatiolukutaito ovat välttämättömät taidot. Tietoyhteiskunnan demokraattisissa prosesseissa ovat keskeisinä tekijöinä media ja informaatio: Käyttäjien luoma sisältö, virtuaalitilojen käyttö sekä kansalaisjournalismi leviävät yhä laajemmalle.

Selviytymistaitoja aletaan todella tarvita, sillä Turkki (2014) kirjoittaa Ilkassa ilmestyneessä artikkelissa *Kirjeet ja työpaikat karsiutuvat: sähköisiksi muuttuvat julkiset palvelut vähentävät 500 miljoonaa kirjettä vuosina 2016 - 2020*, että valtion tavoitteena on viedä julkiset palvelut verkkoon lähivuosien aikana.

2.1.2 Media yhteiskunnassa

Termillä *media* viitataan Wiion ja Nordenstrengin (2012, 9) *Viestintäjärjestelmä* -artikkelin mukaan sanomien välittämiseen viestintäjärjestelmässä eli viestintäteknikkaan ja sitä käyttäviin viestimiin. He jakavat viestintävälineet (eli mediat) kahteen ryhmään pika- ja kesto viestintään eli sähköiseen viestintään ja painoviestintään (lehdet ja kirjat). Kestoviestinnän tallenneviestintä voi olla sähköistä tai pai-

nettua viestintää. Vanhoja tallenneviestimiä ovat esimerkiksi valokuva, elokuva ja äänilevy, ja uusimpiin muotoihin kuuluvat sähköiset tallenneviestimet kuten muistikortit. (mt. 12 - 13)

Wiio ja Nordenstreng (mt. 12 - 13) jakavat sähköisen viestinnän vielä kahteen osaan, liikkuvaan (mobile) ja kiinteään (fixed) viestintään. Sähköisen viestinnän kesto- ja pikaviestintää voidaan esittää multimediana eli moniviestintänä, tällöin sanoma siirretään montaa eri menetelmää, äänen, kuvan ja tekstin yhdistelmää käyttäen.

Kuutti (2012, 113) määrittelee median joukkoviestinnäksi tai joukkoviestimiksi kollektiivisena ilmiönä. Uusiin medioihin Kuutti (2012, 208) määrittää kuuluvaksi sellaiset mediat, jotka ovat tietokonepohjaisia. Uusille medioille on Kuutin mukaan tyypillistä hybridiys, joustava rakenne, interaktiivisuus ja se, että niitä voidaan käyttää sekä yksityisesti, että julkisesti. On myös tyypillistä, että niillä on vain vähän julkista sääntelyä.

Vaikka termillä media tarkoitetaan siis sekä painoviestinnän että sähköisen viestinnän välineitä, tullaan tässä opinnäytteessä käyttämään termiä media viitaten sillä sähköisen viestinnän muotoihin ja välineisiin. Tämä siitä syystä, että niin sanotut vanhat mediat tai perinteiset mediat eli kirjat ja lehdet ovat kirjastoissa kirjastotyöntekijöille tuttuja. Kirjasto on aikoinaan rakentunut niiden ympärille kokonaan. Niin sanotut uudet mediat taas tuottavat haasteita asiakkaille ja toisinaan myös kirjastotyöntekijöille, siksi ne ovat siis pääasiallisena tutkimuskohteena mediataito- ja tutkittaessa.

Suoranta ja Ylä-Kotola (2000, 10) toteavat kirjassaan *Mediakasvatus simulaatiokulttuurissa*, että median eri muodot ovat koko ajan läsnä ihmisen arkisessa elämismaailmassa, ne hallitsevat ja läpäisevät ihmisten arkea koko ajan enemmän. Suoranta ja Ylä-Kotola painottavat, että media muovaa ajattelumme ja havaintojemme skeemoja.

Herkman (2002, 21) esittää teoksessaan *Audiovisuaalinen mediakulttuuri*, että median avulla määritellään kuka kukin on eli mediakulttuurin avulla muotoillaan ja määritellään ihmisten identiteettiä. Potter (2014) esittää myös samansuuntaisia ajatuksia. Hänen mielestään media määrittelee ihmisen identiteetin hyvin vahvasti

omien tarkoitustensa mukaan, jos ihminen ei ole medialukutaitoinen. Potterin mukaan media luo ihmisille tarpeita ja ennen kaikkea mielikuvia siitä, millainen yksilö on ja millaiseksi hän voisi ja millaiseksi hänen mahdollisesti pitäisi tulla, jotta olisi parempi yksilö. Toisin sanoen Potter näkee, että media vie eikä ihminen edes välttämättä ymmärrä vikistä, ellei hänellä ole medialukutaitoa.

Myös Tuominen ja Kotilainen (2012, 64) ovat median vaikutuksista samoilla linjoilla kuin Suoranta ja Ylä-Kotola, Herkman sekä Potter. He toteavat, että tietoyhteiskunnassa media- ja informaatiotuottajat muovaavat käsityksiämme uskomuksiimme ja asenteitamme.

Medioituminen. Termi medioituminen esiintyy myös usein mediaa ja yhteiskuntaa käsittelevissä lähteissä, ja termiä selventää Nieminen (1999, 22 - 23) *Medioituminen ja suomalaisen viestintämaiseman muutos* –artikkelissaan seuraavasti: Koko ajan enemmän ja enemmän viestinnästä, jota käydään, käydään välittyneemmin ja välineistyneemmin. Välittyneemmällä Nieminen tarkoittaa sitä, ettei yksilöllä ole autenttista kokemusta ilmiöstä tai asiasta, vaan hän saa kokemuksen niin sanotusti toisen käden tietona, jolloin yksilöllä ei ole mahdollisuutta testata tiedon todenperäisyyttä. Välineistymisellä taas Nieminen viittaa kaikkeen siihen teknologiaan, jonka kautta tiedon saamme. Jokainen väline muuntaa ja merkityksellistää juuri kyseiselle välinemuodolle ominaisella tavalla sitä tietoa, jota se välittää.

Hieman maanläheisemmin, mutta Niemisen kanssa samalla kannalla ollen, Herkman (2002, 18 - 19) avaa termiä medioitunut. Herkman käyttää median täyttämistä arjesta ja vapaa-ajasta termiä medioituminen. Hän kuvailee välittyneistymisen ja välineistymisen esimerkkien kautta ja alleviivaa, että ainakin länsimaissa ihmisten elämä on kokonaan median läpäisemää. Herkman esittää, että kaikki elämän alueet ovat mediateknologian värittämiä, median tuottamien odotusten, fantasioiden ja merkitysten kautta, ja tällä tavoin elämä siis on medioitunut.

Mediakulttuuri. Herkman (2002, 18) ottaa esiin kulttuurin ja median tärkeän yhteyden ja niistä syntyvän mediakulttuurin käsitteen. Hän määrittää kulttuurin tarkoittavan vuorovaikutuksessa olemista maailman kanssa sekä inhimillisten merkitysten tuottamista siinä. Nämä edellä mainitut toiminnot tapahtuvat mediakulttuurissa median välityksellä. Medialla on koko ajan suurempi vaikutus kulttuurin tuot-

tamisessa arjessamme, sillä kulttuuri muotoutuu siitä, miten arjessa elämme, kun surffaamme internetissä tai katsomme televisiota. Herkmanin (mt. 9) mukaan mediakulttuuri muodostuu kolmesta (median) osa-alueesta tuotannosta, tuotteesta ja vastaanotosta, ja nämä ovat tiiviissä vuorovaikutuksessa keskenään.

Mediakulttuurin paradoksi on Merilammen (2014, 88) mukaan sen tekemä huomaamaton arkipäivän käytäntöjä ja kokemuksia muovaava vaikutus. Suhde, joka on meidän, yhteiskunnan, politiikan ja kulttuurin välillä, on koko ajan median vaikutuksen alla. Kulttuurinormit ja kasvatuskäytänteet muodostuvat meille median kautta yhä enemmän. Media tarjoaa ajatusmalleja, joita reflektoi koko ajan vähemmän ja vähemmän ihmisiä. Ihmiset hyväksyvät median määrittelemän maailman kyseenalaistamatta sitä (2014, 88).

Potter (2014, 2 - 31) esittää ajatuksen, että selvitäksemme informaation kyllästämästä maailmasta asetamme mieleemme automaattiohjaukselle eli teemme asioita ajattelematta aktiivisesti sitä, mitä juuri teemme. Vastaanotamme myös median viestejä automaattisesti, jolloin vain osaan viesteistä kiinnitämme huomiota. Automaattiohjauksesta on sekä hyötyä että haittaa. Automaattiohjaus on toisaalta selviytymiskeino, mutta kun se on päällä, annamme massamedian ohjata ajatusprosessejamme sen haluamaan suuntaan. Tällä automaatiolla suodatamme median viestejä, niitäkin jotka olisivat meille hyödyllisiä. Medialukutaidon (Media literacy) kehittämisellä kykenemme erottamaan omat tavoitteemme ja eri medioiden tavoitteet toisistaan, ja tämän erottelukyvyn ansiosta pystymme käyttämään niitä medioita hyödyksemme, jotka auttavat meitä saavuttamaan tavoitteemme.

2.2 Mediakasvatus

Merilampi (2014, 29) toteaa teoksessaan *Mediakasvatuksen perusteet*, että mediakasvatus tunnetaan terminä, mutta sitä käytetään käsitteenä epäselvästi. Merilampi esittää tämän johtuvan siitä, että käsite jo pelkästään osiin purettuna, media ja kasvatus, on hyvin monitahoinen. Sekä viestintätutkimus että kasvatustiede ovat kumpikin soveltavia tieteitä, jolloin mediakasvatuskin on väistämättä hyvin monisisältöinen.

Termin epäselvyyteen saa jonkinlaista näkökulmaa sen kehityshistorian kautta, jota Kupiainen, Sintonen ja Suoranta (2007, 4 - 5) valottavat artikkelissaan *Suomalaisen mediakasvatuksen vuosikymmenet*. He kertovat termeissä näkyvän kyseisen ajanjakson tärkeimmän tai uusimman median. 1950-luvulla käytössä olivat termit audiovisuaalinen kansansivistystyö sekä sanomalehtiopetus, ja 1960-luvulta lähtien alettiin puhua myös elokuvakasvatuksesta. 1970-luvulla mukaan termiviidakkoon tulivat joukkotiedotuskasvatus sekä audiovisuaalinen kasvatus ja 1980-luvulla perusopetuksen opetussuunnitelmissa puhuttiin viestintäkasvatuksesta. 1990-luvulla käytettiin yhä viestintäkasvatustermiä ja mediakasvatustermi teki tuloaan keskusteluihin. Kupiainen ym. kertovat, että 2000-luvulla mediakasvatuksen termi oli jo hyvin vakiintunut suomalaisten käyttöön, vaikka kyseinen termi ei opetussuunnitelmissa sellaisenaan ollutkaan.

Opinnäytetyössäni en mene tämän syvemmin mediakasvatuksen historiaan, siitä kiinnostuneet voivat lukea lisää esimerkiksi edellä mainitusta artikkelista. Vähän Suomea laajemmin historiaa käsitellään myös artikkelissa *Mediakasvatus ihanteiden ja todellisuuden ristipaineessa*, jonka ovat kirjoittaneet Sirkku Kotilainen ja Ullamaija Kivikuru (1999, 13 - 30). Mediakasvatuksen historiasta Iso-Britanniassa on sen sijaan kirjoittanut Len Masterman (1991) teoksessaan *Medioita oppimassa –mediakasvatuksen perusteet*. Tosin suomentaja huomauttaa, että teoksesta on jätetty joitakin osia kokonaan pois, koska ne käsittelevät ainoastaan Iso-Britanniaa.

Herkman (2010, 63) esittää artikkelissaan *Median markkinoituminen, milleniaalit ja mediakasvatus*, että mediamaiseman muutosnopeus on kiihtynyt entisestään 1900-luvun lopulta. Hän esittää, että mediateknologia erottaa ihmisiä erilaisiin rajattuihin ryhmiin. Herkmanin näkemys onkin se, että mediakasvattaja voi käsittää mediakasvatukseksi hyvin eri asioita. Käsitteet vaihtelevat sen mukaan, mitä mediasukupolvea kasvattaja edustaa; siitäkin huolimatta, että kaikki mediasukupolvet elävät samassa mediaympäristössä.

Herkman (2010, 81) toteaa, että mediakasvatuksessa haasteet ja tavoitteet ovat yhä samat kuin aiempinakin vuosikymmeninä. Haasteina ovat median toimintatapojen ymmärtäminen, median tuottamisen ja sisältöjen laajempaan viitekehykseen

asettaminen, omien viestinnällisten ja teknisten taitojen kehittäminen sekä kannustaminen yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen.

David Buckingham (2003, 4) määrittelee kirjassaan *Media education: literacy, learning and contemporary culture* mediakasvatuksen käsitettä opettamisen ja oppimisen prosessiksi. Tässä prosessissa saadaan aikaan omaksutuilla tiedoilla ja taidoilla medialukutaitoa. Buckingham kertaa medialukutaitoon (medialiteracy) kuuluvan sekä luku- että kirjoitustaidon. Hänen mukaansa mediakasvatuksella on tarkoitus kehittää kumpaakin edellä mainittua taitoa sekä kriittistä median ymmärrystä ja aktiivista osallistumista mediaan.

Buckingham (2003, 4) korostaa, että median mukaan ottaminen opetukseen ei vielä määritä opetusta mediakasvatukseksi. Mediakasvatus on opettamista ja oppimista mediasta, ei median avulla. Buckingham tarkoittanee tällä sitä, että esimerkiksi opetuksessa käytettäessä *Olipa kerran elämä* -animaatiota solun toiminnasta, voidaan näin opiskella biologiaa median (animaation) avulla. Tämä ei kuitenkaan sellaisenaan ole mediakasvatusta, koska opiskellaan vain median välittämää sisältöä. Jotta animaation katselusta siis tulisi mediakasvatusta, pitäisi itse mediaa käsitellä jollakin tavalla, eikä pelkästään median antamaa informaatioisisältöä.

Merilampi (2014, 141) on myös samalla kannalla kuin Buckingham. Merilampi toteaa, että medialukutaidon valossa keskeiseksi metodiksi mediakasvatuksessa nousee ongelmalähtöisyys eikä medioiden tarkastelu välinelähtöisesti.

Kupiainen ja Sintonen (2009, 31) määrittelevät mediakasvatuksen tavoitteelliseksi toiminnaksi, jonka vuorovaikutteisina osapuolina ovat kasvattaja, kasvatettava, ja mediakulttuuri. Mediakasvatuksella tavoitellaan medialukutaitoa.

Merilampi määrittelee (2014, 127 - 129) mediakasvatuksen negaation kautta. Mediakasvatus ei siis hänen mielestään ole tekniikkakeskeistä eikä laitepainotteista, vaan tärkeämmässä osassa ovat toiminnalliset ja sisällölliset kysymykset. Mediakasvatus ei myöskään Merilammen mielestä ole yksipuolista tai yksisuuntaista. Hänen mukaansa ei ole olemassa yhtä oikeaa tapaa olla medialukutaitoinen, joten medialukutaitoa ei voida sinänsä opettaa, vaan voidaan opettaa valmiuksia nähdä asioita uudella tavalla. Mediakasvatus ei myöskään ole hänen mukaansa mora-

lisointia eikä välineiden tai sisältöjen paremmuusjärjestykseen asettamista tai sisältöjen jakamista hyviin ja huonoihin. Mediakasvatus ei ole erillinen tai irrallinen osa muusta opetuksesta. Tiivistetysti Merilampi esittää siis, että mediakasvatus on kommunikatiivista ja keskustelevaa sekä omiin pohdintoihin kannustavaa. Se on kriittistä ja analyysoivaa ja myöskin valikoivaa mediankäyttöä. Mediakasvatus on suvaitsevaa ja opastavaa. Mediakasvatuksen on tarkoitus tarjota välineet todellisuuden mielekkääseen jäsentämiseen sekä antaa rakennusaineksia terveen ihmiskuvan ja maailman kuvan luomiseen.

Suoranta ja Ylä-Kotola (2000, 10 - 11) tähdentävät mediakasvatuksessa tärkeintä olevan median ja toimijan suhde. Media on sekä irrallaan meistä, välineenä, että osa meitä mentaalisisinä kuvina mielessämme. Me muokkaamme mediaa, kun suunnittelemme ja käytämme sitä, ja media muokkaa myös meitä, ajatteluamme ja havaintotottumuksiamme. Suorannan ja Ylä-Kotolan mielestä mediakasvatuksessa on kyse mentaalisten ja käsitteellisten välineiden ja pedagogisten käytänteiden kehittämisestä. Mediakasvatuksella on tarkoitus saada ihmisistä kykeneväisempiä toimimaan, lisäämään toimintakykyisyyttään sekä -mahdollisuuksiaan simulaatiokulttuurissa. Näin ollen, Suorannan ja Ylä-Kotolan mielestä on kyse ihmisen yhteiskunnallisen ja psyykkisen toimintakyvyn ehdoista ja ehtojen tutkimisesta. Toimintakyvyt viittaavat sekä yksilön ominaisuuksiin ja itsensä toteuttamiseen, että yhteiskunnassa vaikuttamisen taitoihin (kriitikki, kyseenalaistaminen jne.). Suoranta ja Ylä-Kotola alleviivaavat tämän määritelmän painotuksena olevan yksilön proaktiivisuus simulaatiokulttuurissa reaktiivisuuden sijaan eli mediassa toimimisen ja toimimisesta vastuunottamisen pelkän median passiivisen hyväksymisen ja vastaanottamisen sijasta.

Sintonen (2012, 12) esittää että mediakasvatus on se tekijä, jolla voidaan synnyttää ja kehittää kansalaisen ja digitaalisen kulttuurin välille hyvä, osallisuuden suhde. Sintonen tarkoittaa hyvällä aktiivista ja positiivista osallisuutta, jossa on myös ymmärrystä, jota vastuullisuus edellyttää. Hyvällä osallisuudella tavoitellaan tilaa, jossa digitaalinen kulttuuri on luonteva arjen osa kaikenikäisille kansalaisille, jotka voivat toimia digitaalisessa kulttuurissa kohtuudellisesti ja kunnioittavasti.

2.2.1 Lukutaidoista yhteiskunnassa

Ennen kuin käsitellään uusia lukutaitoja, joihin medialukutaitokin kuuluu, tarkastellaan perinteisen lukutaidon käsitettä, koska se selkeyttää jonkin verran sitä, miksi medialukutaito on monimutkainen termi.

Tapio Varis (2002, 25) kirjoittaa artikkelissaan *Isovanhempana digitaaliajassa* lukutaidon käsitteestä ja sen historiasta. Varis kertoo, että lukutaito käännettään suomeen englanninkielen sanasta *literacy*. Tämä ei kuitenkaan ole täydellinen oikea käänös vaan literacy käsittää Variksen mukaan lukutaidon lisäksi myös kirjoitus- ja laskutaidon. Sana literacy tarkoitti 1800-luvun englannissa käyttökelpoista työvoimaa, joka kykeni lukemaan koneiden käyttöohjeita ja laskemaan esimerkiksi junien aikatauluja. Tällaiset taidot olivat välttämättömiä ihmisten työllistymisen kannalta. Tätä ennen, 1600-luvulla, sana *literate* merkitsi oppinutta ja sivistynyttä henkilöä, lukutaitoiset, sivistyneet olivat älymystöä ja yhteiskunnassa kehittämisen ja edistämisen kärjessä.

Merilampi (2014, 131), kuten Variskin edellä, viittaa lukutaito -termin alkuperään ja suomennoksen epätarkkuuteen. Merilampi avaa lukutaito -termin pitävän sisällään aakkosten, merkkien ja symbolien tarkoituksenmukaisen hallitsemisen sekä kirjoittamisen ja lukemisen. Merilampi tähdentää, etteivät nämä edelle mainitut perinteiset taidot ole enää riittäviä, vaan digitaalisessa kulttuurissa vaaditaan muutakin. Multimodaalinen viestintä on tullut käyttöön vanhan tekstijärjestelmän rinnalle. Toimiminen uuden viestinnän kanssa mahdollistuu vasta, kun on perinteistä lukutaitoa laajempaa tietoa ja taitoa. Näiden tietojen ja taitojen hallinta hänen sanojensa mukaan:

” – – tekee yksilöstä kansalaisen, jolla on kyky ymmärtää omaa mediaympäristöään ja joka tarkastelee sen erilaisia ilmiöitä kriittisesti ja kykenee toimintaan itsenäisesti.”

Kupiainen ja Sintonen (2009, 31 - 32) ovat Variksen ja Merilammen kanssa samaa mieltä lukutaito -termin puutteellisuudesta. Kupiainen ja Sintonen toteavat, että lukutaito-sana ei suomeksi sisällä niitä sivistymisen perinteen, maun ja sivilisoitumisen viitteitä, joita sana (literacy) englanniksi sisältää. Lukutaito on vain osa englannin literacy käsitettä. He esittävät, että kirjoittaminen ja lukeminen ovat

sivistystekniikoita, joilla voidaan vastaanottaa, vaihtaa ja tuottaa merkityksiä kulttuurissa, eli osallistua kulttuuriin myös tuottamalla sitä itse. Kupiainen ja Sintonen ovat sitä mieltä, että lukutaito käsite on hankala, koska se mielletään lähes poikkeuksetta perinteisen tekstin lukemiseen taitona, jolloin medialukutaidonkin ajatellaan vain olevan median vastaanottamista, lukemista.

Perez Tornero ja Varis (2010, 29) ulottavat medialukutaidon synnyn peruslukutaidon syntyyn. He esittävät, että monet taidot riippuvat käytettävistä merkeistä (codes) sekä merkkien järjestelmistä, jotka merkeistä kehittyvät. Tällainen järjestelmä on myös puhutun kielen muuntaminen kirjoitetuksi merkeiksi aakkosten avulla. Tätä assimilaatioprosessia ja kirjoitetun koodin käyttöä kutsutaan lukutaidoksi (literacy= luku- ja kirjoitustaito). Perez Tornero ja Varis selventävät, että puhumme luku- ja kirjoitustaidosta (literacy), kun viittaamme mihin tahansa viestintää helpottavaan ja edistävään merkkien (codes) hankintaan.

Aro ja Olkinuora (2006, 85) esittävät, että se lukutaito, jota olennaisesti nykypäivänä vaaditaan selviytymiseen, on nopea hakutulosten silmäily, löydetyn tiedon todenperäisyyden ja luotettavuuden evaluointi.

Herkman ja Vainikka (2012, 36) kuitenkin muistuttavat teoksessaan *Lukemisen tavat: Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella*, että peruslukutaito eli tekninen lukeminen, kirjainten oppiminen ja sanojen merkitysten tulkitseminen on edelleen tärkeää siksi, että se mahdollistaa kaiken muun lukemisen.

Näyttäisi olevan yksimielisyys siitä, että mediakulttuurin aikakaudella, kun yhteiskunta on läpikotaisin medioitunut, ei enää riitä perinteisen luku- ja kirjoitustaidon hallitseminen. Tarvitaan syvempää osaamista, koska perinteisten käyttöliittymien eli painetun kirjan ja lehden rinnalle on tullut uusia, sähköisiä käyttöliittymiä, joiden hallitseminen vaatii varsin monipuolista osaamista. Sellaisina uusina tärkeimpinä taitoina näyttäisivät esiintyvän informaatiolukutaito ja medialukutaito.

2.2.2 Informaatiolukutaito ja medialukutaito

Informaatiolukutaito. Merilampi (2014, 139) esittää, että informaatiolukutaidossa tärkeänä pidetään pääsyä tiedonlähteille. Tärkeänä hän pitää myös formaatin laa-

dun arvioinnin, luomisen ja jakamisen mahdollisuutta sekä taitoa käyttää eri välineitä, formaatteja ja kanavia.

Tanni (2008, 97) kertoo informaatiolukutaitoon kuuluvan tiedontarpeen ilmaisun osaamisen, informaation tehokkaan ja kriittisen etsimisen ja arvioimisen sekä informaation käyttämisen uuden tiedon rakentamisessa.

Asikainen (2009, 27 - 28) toteaa artikkelissaan, että ihminen tarvitsee monipuolisia selviytymistaitoja, koska muuttuva ja uusiutuva tieto vaikuttaa ihmisen elämään koko ajan. Informaatiolukutaito on välttämätön kansalaistaito, joka auttaa informaatiotulvan ja informaation jäsentämättömyyden kanssa selviytymiseen.

Asikainen (2009, 30) esittää, että informaatiolukutaidosta on hyötyä kaikessa oppimisessa. Valmiudet varsinaiseen oppimiseen ovat informaatiolukutaitoisella paremmat kuin informaatiolukutaidottomalla.

Asikainen ja Hemming (2005, 60 - 61) tiivistävät informaatiolukutaidon kyvyksi tulkita ja seuloa informaatiota. Hieman syvemmin he avaavat informaatiolukutaitoon kuuluvan tiedontarpeen täsmentämisen, erilaisten tietoresurssien hyödyntämisen, relevantin ja tärkeän tiedon löytämisen taidon, aineiston kriittisen arvioinnin sekä valitun tiedon jalostamisen sekä taidon huomioida eettiset ja lailliset ulottuvuudet koko prosessin ajan. He esittävät myös, että tehokkaaseen ja aktiiviseen oppimiseen kuuluu olennaisesti koko ajan syvenevä informaatiolukutaito. Informaatiolukutaito onkin elinikäisen oppimisen edellytys ja se on kykyä toimia ja elää tietoyhteiskunnassa.

Tuominen ja Kotilainen (2012, 11 - 12) määrittelevät informaatiolukutaidon taidoksi, jonka avulla yksilö kykenee tunnistamaan tiedon tarpeensa, identifioimaan millaista tiedonlähdettä käyttäisi, paikantamaan tiedonlähteen, analysoimaan ja vertailemaan tiedonlähteiden laatua, järjestämään, säilyttämään tai arkistoimaan tietoa, käyttämään tiedonlähdettä eettisesti, toimivasti ja tehokkaasti sekä rakentamaan ja jakamaan uutta tietämystä. Informaatiolukutaitoinen yksilö myös tietää, milloin lopettaa tiedon etsintä.

Kuten mediakasvatus -termin määritelmää käsiteltäessä voitiin huomata termin määritelmän haasteellisuus, myös mediakasvatuksen tavoitteiden eli uusien lukutaitojen määritelmät ovat sangen monimutkaisia.

Esimerkiksi Arnolds-Granlund (2007) toteaa artikkelissaan *Är du medieläskunnig, medieläsfärdig eller rent av mediekompetent? – behov av mediepedagogisk begreppsanalys*, että peruskoulun ja lukion opetussuunnitelmissa käytetään useita eri termejä, niin ruotsiksi kuin suomeksikin, kuvaamaan sitä tilaa, johon mediakasvatuksen avulla pyritään, suomeksi niitä ovat medialukutaito, mediataito ja mediaosaaminen (ruotsiksi termejä on vielä useampia kuin suomeksi).

On siis ilmiselvää, että ilmiö on hankala, kun siitä virallisissakin asiakirjoissa käytetään useampia termejä.

Medialukutaito. Merilammen (2014, 139) määritelmän mukaan medialukutaito *”laajentaa informaatiolukutaidon käsitettä ja pyrkii ottamaan huomioon visuaalisen lukutaidon määrittelyt”*. Merilampi (mt. 141). jatkaa, että *”todellisessa mediatekstien ymmärtämisessä on aina kyse kyvystä ja halusta pohtia sitä, mitä kuulee ja näkee. – – Opitaan – – esittämään mediateksteihin liittyviä kysymyksiä mitä välitetään, miten välitetään ja ennen kaikkea miksi, millaisin tarkoituksin.”*

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2007/65/EY, jossa linjataan televisiotoiminnan yhtenäistämistä Euroopan Unionin jäsenvaltioissa, määritellään medialukutaito medialukutaitoisen henkilön kautta. Direktiivin mukaan medialukutaitoisella kuluttajalla on taitoja, tietämystä ja ymmärrystä, joiden ansiosta hän kykenee käyttämään tiedotusvälineitä tehokkaasti ja turvallisesti. Valistuneiden päätösten tekeminen, sisällön ja palvelujen ymmärtäminen sekä uusien viestintäteknikoiden hyödyntäminen onnistuu medialukutaitoiselta henkilöltä. Heillä on paremmat turvataidot, joilla suojata itseään ja perhettään aineistolta, joka voi aiheuttaa haittaa tai loukata heitä.

Euroopan komission suosituksessa medialukutaidosta digitaalisessa ympäristössä (2009/625/EY) esitetään, että kansalaisen tulee kehittää mediataitoihin kuuluvaa kykyään tulkita digitaalista mediaa sekä älyllisesti että tunnepohjaisesti, koska arkielämässä tulee vastaan erilaisia mediaviestejä. Suosituksessa lisätään, että medialukutaidossa on kyse tietoyhteiskuntaan osallistumisesta eli kansalaistaidoista,

jota perustaitona tarvitsevat kaiken ikäiset ihmiset. Suosituksessa katsotaan myös, että medialukutaito edistäisi suvaitsevaisuutta erilaisten ryhmien välillä sekä tiedotusvälineiden riippumattomuutta.

Medialukutaidon Tuominen ja Kotilainen (2012, 13) määrittelevät analyyttiseksi asenteeksi mediaympäristössä. Tämä tarkoittaa, että ollaan mediakriittisiä ja kyettään myös rohkeasti ilmaisemaan itseään median välityksellä. Tuominen ja Kotilainen esittävät Medialukutaidon jaettuna neljään eri osa-alueeseen: esteettiset ja luovat taidot, vuorovaikutustaidot, kriittiset analysointitaidot sekä turvataidot.

Kuutti *Mediasanastosta* (2012, 117) on määritellyt medialukutaidon eri medialajien tunnistamiseksi ja kriittiseksi kyvyksi analysoida median tapoja vaikuttaa. Medialukutaito Kuutin mukaan laajentaa perinteisen lukutaidon käsitettä. Laajennettuun käsitteeseen kuuluu audiovisuaalisen ilmaisun vastaanottotaidot ja kriittinen itsenäisyys käyttää mediaa ja tulkita sen sisältöjä.

Kuutin (2012, 121) sanastosta löytyy erikseen myös mediataito-termi. Termi sisältää Kuutin mukaan aktiivisen, järkevän ja valikoivan median käytön. Hän tähdentää taitoon kuuluvan olennaisesti viestin lähettäjän intressien tunnistamisen, median sisältöjen kriittisen tulkinnan sekä omien reaktioiden ymmärtämisen. Hän lisää taitoon kuuluvan vielä median teknisen osaamisen, välineelliset taidot sekä median taustarakenteiden tuntemisen.

Kuutin kumpaankaan määritelmään ei kuitenkaan sisälly median tuottaminen, mikä kuuluu esimerkiksi Sirkku Kotilaisen (1999, 37) määritelmään medialukutaidosta artikkelissa *Mediakasvatuksen monet määritelmät*. Kotilainen kuvaa medialukutaidon henkilökohtaiseksi kehitettäväksi valmiudeksi. Siihen kuuluvat merkittävänä tuotannon, ilmaisun ja vastaanoton strategiat. Medialukutaito on Kotilaisen mukaan sateenvarjokäsite kaikille muille ns. uusille lukutaidoille kuten verkkolukutaito ja audiovisuaalinen lukutaito.

Kupiainen ja Sintonen (2009, 15, 31 - 33) esittävät, että medialukutaito on sellainen taito, joka ei ole koskaan valmis, vaan sitä voi jatkuvasti kehittää. He vertaavat hyvin onnistuneesti medialukutaitoa soittotaitoon: soittaminen on aluksi teknistä osaamista, miten nuotteja luetaan, mihin sormet laitetaan ja muuta teknistä osaamista. Myöhemmin kehittymisen myötä myös musiikin kuuntelu- ja analysointikyky

karttuu. Kun soittotaito karttuu, osataan tehdä myös omia musiikillisia tulkintoja ja päästään pois pelkästä teknisestä soittamisesta. Aloittelija keskittyy siis tekniseen osaamiseen, kun harjaantunut osaa jo teknisen puolen ja pystyy keskittymään luoviin ratkaisuihin ilman, että koko ajan tarvitsee aktiivisesti miettiä teknistä toteutusta. Kupiainen ja Sintonen esittävät, että medialukutaitoinen henkilö kykenee ymmärtämään ja hyödyntämään mediakulttuurissa tapahtuvia ilmiöitä paremmin kuin medialukutaidoton. He kuitenkin painottavat, että kummankin mediakokemukset ovat yhtä merkityksellisiä. Kupiainen ja Sintosen mukaan medialukutaidon tilalle on lukutaitotermin puutteellisuuden takia tarjottu monia vaihtoehtoisia termejä kuten mediakielitaito, mediakompetenssi, mediataju ja mediataito. Kupiainen ja Sintonen esittävät näidenkin termien olevan myös ongelmallisia omilla tavoillaan. Esimerkiksi mediakielitaitoa he kritisoivat siitä, että medialla ei ole mitään yhteistä tiettyä säännöstöä, kielioppia, jota se noudattaa, ja jonka oppimisella yksilö saisi medialukutaidon. Mediataidon -käsitteen heikkoudeksi he taas esittävät sen kääntämisestä aiheutuvan pulman. Mediataidot käännettäisiin englanniksi media skills, jolloin se keskittyy liikaa mekaanisiin taitoihin ja taitamiseen.

Suoninen esimerkiksi (2004, 25 - 28) käyttää *Mediakielitaidon jäljillä: lapset ja nuoret valikoina mediankäyttäjinä* – teoksessaan medialukutaito -termin sijaan termiä mediakielitaito ja perustelee termin käyttöönsä sillä, että mediaan tarvitaan sekä luku- että kirjoitustaitoa, jolloin mediakielitaito kuvaa paremmin tätä tarkoitusta kuin pelkkä medialukutaito. Suoninen lisäksi perustelee vielä kielitaito käsitettä sillä, että henkilö voi olla kielitaitoinen myös ilman, että osaa kirjoittaa tai lukea eli hän on kuitenkin kyvykäs kommunikoimaan.

Mediakielitaito on varsin varteenotettava käsite näillä perusteilla ja ottaa huomioon enemmän asioita kuin pelkkä medialukutaito termi, mutta se on silti vielä puutteellinen. Medialla ei ole olemassa yhtä yleistä kielioppia, jota kielitaito termin käyttäminen edellyttäisi, kuten Kupiainen ja Sintonenkin totesivat.

Knobel ja Lankshear (2007, 1 - 2) kertovat kirjassaan *A new literacies sampler*, että sosiokulttuurisesta näkökulmasta luku- ja kirjoitustaito (literacies) voidaan ymmärtää siinä sosiaalisessa, kulttuurisessa, poliittisessa, kaupallisessa ja historiallisessa kontekstissa, johon ne ovat syntyessään sidottu ja jonka osa ne ovat.

Knobel ja Lankshear toteavat, ettei ole olemassa toimintaa ilman merkitystä eikä liioin merkityksiä ilman toimintaa. Tästä näkökulmasta katsoen ihmisen toiminta, kieli (sanat, teksti, luku- ja kirjoitustaito) antavat merkityksiä kontekstilleen ja dialogisesti myös konteksti antaa merkityksiä takaisin kielelle.

Knobelin ja Lankshearin näkemyksen mukaan siis pelkkä kieli, tuotettu teksti (kuten muutkin mediat) eivät yksinään sisällä sitä kaikkea informaatiota, jonka teksti ja konteksti, jossa kyseinen teksti on tuotettu, yhdessä muodostavat.

Esimerkiksi voidaan ottaa erilaisia sanontoja. Kaikissa kielissä on omia sanontoja, joita ei ole mahdollista kääntää sellaisenaan toisille kielille, ja vaikka ne olisi mahdollista kääntää, niiden merkitys ei ole täsmälleen sama, koska toinen kieli ei luo samoja merkityksiä sanonnalle kuin alkuperäinen. Knobelin ja Lankshearin luku- ja kirjoitustaidon ymmärtämisestä kontekstissaan voi yhtä hyvin soveltaa kaikkiin medioihin. Ihminen tuottaa mediaa, antaa sille merkityksiä, joko tarkoituksella tai tarkoittamattaan ja parhaiten näitä merkityksiä pystyvät tulkitsemaan samaan aikaan ja samassa kulttuurissa, samassa sosiaalisessa, poliittisessä ja kaupallisessa kontekstissa elävät ihmiset. Median syntyyn vaikuttavat lisäksi aina aika ja paikka, jossa se syntyy. Toisin sanoen media on aina jollain tavalla sidoksissa siihen vallitsevaan kulttuuriin, missä se syntyy ja minkä aikana se syntyy. Aina on olemassa sitä niin kutsuttua hiljaista tietoa, jonka kykenevät huomaamaan vain ne, jotka elävät kyseisenä aikana kyseisessä kulttuurissa. Ulkopuoliset eivät huomaa niitä pieniä vivahteita, joita media sisältää.

Sihvonen (2009, 217 – 223, 230 - 231) kritisoi medialukutaidon käsitettä artikkelissaan Medialukutaidon rajat ja rajoitukset. Hänen mielestään medialukutaito käsite ja sen ympärillä käyty keskustelu keskittyy liikaa suojeluun ja puolustautumiskyvyn kehittämiseen. Sihvonen perustelee erittäin seikkaperäisesti sen, miksi medialukutaito ei kuvaa tarpeeksi hyvin sitä, mitä sillä yritetään kuvata. Yksi hänen perusteistaan on se, ettei medialukutaito ole taitona samanlainen kuin lukutaito, sillä:

”– – elokuvassa, televisiossa tai mediassa ylipäättään ei ole kyse kielestä, joka edellyttäisi jotain erityistä lukutaitoa.”

Sihvonen (mts.) ottaa esiin myös toisen asian, jota käytetään usein mielikuvana mediakasvatuksesta, nimittäin sillanrakentamisen median eli sen toisen maailman

ja tämän (todellisen) maailman välille. Sihvonen alleviivaa, että oikea maailma ja media eivät ole koskaan olleet toisistaan erillisiä, koska media on tässä maailmassa ja media kuvaa aina jollain tavalla tätä maailmaa. Sihvonen ottaa esiin myös median esteettiset ja eettiset kysymykset, jotka viimeistelevät hänen kantansa lukutaito termin sopimattomuudesta. Medialla on aina myös esteettinen arvonsa eikä sitä hänen mielestään voida sivuuttaa. Näiden perustelujensa myötä Sihvonen esittää, että mediakasvatuksessa on kyse kahdesta kokonaisuudesta: mediataidosta ja mediatajasta. Mediataidossa on kyse juuri median lukemisesta, tulkitsemisesta ja tuottamisesta. Mediataju taas tarkoittaa median tunnusomaisten piirteiden tietoista tunnistamista ja niiden vastaanottokykyä, niiden vaikutusta ja lopulta myös niiden kyseenalaistamista. Sihvonen käyttää mediaesimerkkinä uutisia. Uutisten käyttäminen ei vielä vaadi mediataittoa, mutta mediatajua kylläkin: kykyä tunnistaa uutinen uutiseksi sen medialle tyypillisen muodon perusteella eli tietää ne säännöt, joiden mukaan uutinen rakennetaan. Sihvonen esittää, että jo lapset ovat mediatajuisia, he ymmärtävät kyseessä olevan uutisen, vaikka eivät tietäisikään, miten uutiset tarkalleen tuotetaan kuultavaksi ja nähtäväksi.

Sihvonen (2009, 232) ottaa vielä esiin toisen näkökulman, joka hänen mielestään kiinnittää paremmin huomion vuorovaikutukseen median ja todellisuuden kanssa eikä niinkään näiden maailmojen väliseen sillanrakennukseen. Sihvonen toteaa, että mediataju erittelee ilmiön vaikutuksia, kun taas mediataidot keskittyvät oppimisprosesseihin. Sihvonen alleviivaa, että tämän mallin ansioksi voidaan katsoa se, että tässä saavat sijaa myös nautinto ja elämys, siis se median lumous, jonka vuoksi se ihmisiä kiinnostaa. Mediakasvatuksessa mediataju keskittyy siis elämykselliseen ja mediataito tiedolliseen puoleen.

Medialukutaidon opetus on sisällytetty läpäisevänä oppiaineena sekä peruskoulun että lukion opetussuunnitelmiin (POPS 2004, 39; LOPS 2003, 29). Näin lapset ja nuoret saavat jonkinlaisen opin koulu-uransa aikana. Koska läpäisevä oppiaine ei ole vastuutettu yksittäisenä oppiaineena kenellekään, sen opetus on opettajien aktiivisuuden varassa. Tällöinkin medialukutaidon ja informaatiolukutaidon opettaminen on aina opettajan oppiaineeseen ja kouluun sidottua, jolloin lasten muuhun mediankäyttöön ei juuri kajota. Tässä kirjaston pitäisi tulla kuvaan mukaan

tiedonhaun ja aineistojen analysoinnin taitojen eli informaatiolukutaidon sekä mediataitojen opetuksen avulla.

Mustikkamäki (2014) totesi koulujen mediataitojen opetuksesta sekä kirjaston merkityksestä:

”siin on just se ongelma, et kun se (*mediataidot*) menee läpäisyperiaatteella, et sulla ei oo sitä omaa mediataitoainetta, – – niin se on tavallaan ihan hyvä, et sulla tulee siitä substanssista aina se tekeminen. – – se nousee sieltä ne mediataidon kysymys ja osaaminen. Sit siin on helposti se, että se opettaminen on niin kun opettajan vallassa. Et opettaja voi jättää sen huomiotta ja keskittyä tavallaan siihen opettamiseen. – – meillä on onneks näitä muita toimijoita niin kun kirjasto. Et tavallaan musta me kannetaan niinku kirjastoissa huolta jotenkin laueammin siitä.– – me ei pelkästään mietitä niitä koulussa olevia lapsia– – me ajatellaan muitakin kuin sitä spesifiä kohderyhmää mihin ehkä yleensä ne mediataidot kuitenkin sitten kohdistetaan.”

Kuten Mustikkamäki otti esille, mediataitoja opetetaan kouluikäisille muihin ryhmiin verrattuna paljon. Mediataitojen opastukselle sekä informaatiolukutaitojen opettamiselle kirjastoissa olisi siis lisätarve. On tärkeää saada muillekin ikäryhmille kuin koululaisille informaatioyhteiskunnassa tarvittavat taidot. Nämä taidot ovat välttämättömiä mediakulttuurissa liikkumiselle ja informaatiotulvassa selviämiseksi.

Tietoyhteiskunnan konsepti Tuomisen ja Kotilaisen mukaan (2012, 64 - 65) usein sisältää optimistisen uskon siihen, että media auttaa ratkaisemaan yhteiskunnallisia ongelmia. Heidän mielestään tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä yhteiskunta internetiin siirtyvine palveluineen voi eristää ihmisiä yhteiskunnasta, sillä kaikilla ei ole pääsyä (access) internetiin tai tarvittavia taitoja tietoyhteiskunnassa mukana pysymiseen. He esittävätkin, että yhteiskunnasta poispuotoamisen estämiseksi ja tasa-arvoisuuden takaamiseksi on tarjottava yleisissä kirjastoissa sekä kouluissa mahdollisuus päästä internetiin, tämän lisäksi on annettava opetusta media- ja informaatiolukutaidoista.

Haavisto (2007, 117) toteaa artikkelissaan *Mediakasvatus ja kirjastot*, että nykyinen mediaympäristö on haastava ja se asettaa jokaiselle kansalaiselle tarpeen osata käyttää mediaa. Kirjasto voisi osaltaan auttaa kansalaisia jakamalla pitkänlinjan osaamistaan kirjaston ulkopuolelle. Haavisto toteaa myös että kirjastot ovat hyvin vartenotettavia paikkoja antaa mediakasvatusta. Jo siksi, että kirjastoilla

on sisällön tuntemusta, mutta myös siksi, että ne ovat olleet ja ovat edelleen matalan kynnyksen paikkoja, jonne kenen tahansa on helppoa tulla.

2.3 Kirjaston ja kirjastotyöntekijän rooli yhteiskunnassa

Kirjastolaissa (L 4.12.1998/904) määritellään yleisten kirjastojen tavoitteeksi:

” – – edistää väestön yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen sekä elinikäiseen oppimiseen. – – Kirjastotoiminnassa tavoitteena on edistää myös virtuaalisten ja vuorovaikutteisten verkkopalvelujen ja niiden sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä”.

Lakiin perustuen kirjastoilla on siis velvollisuus auttaa ihmisiä sivistämään itseään, harrastamaan sekä kehittämään tietojaan ja taitojaan kansalaisina. Kirjaston toisena velvollisuutena on edistää myös verkkopalvelujen sivistyksellisten sisältöjen kehittymistä. Näin ollen kirjastojen pitäisi olla mukana myös verkkomaailmassa.

Holmberg, Huvila, Kronqvist-Berg, Nivukoski ja Widén-Wulff (2009, 97) kirjassaan *Kirjasto 2.0: Muuttuva osallistumisen kulttuuri* esittävät, että kirjasto 2.0:n tarkoituksena on olla siellä missä asiakaskin eli vuorovaikutteisessa internetissä eli sosiaalisessa mediassa. Kirjastojen kannalta tämä tarkoittaa sitä, että ollaan mukana niissä sosiaalisen median palveluissa, jotka ovat suosittuja. Holmberg ym. toteavat, että se mikä on varmaa, on, että uusien palveluiden käyttöönotto ja ylläpito lisää työmäärää kirjastoissa, mutta kirjastojen pitäisi siitä huolimatta ottaa uudet työkalut käyttöön ja olla aktiivisemmassa roolissa sisällön tuottajina.

Holmberg ym. (mt. 82 - 84) alleviivaavat, että ihmisillä on luontainen tarve kuulua erilaisiin ryhmiin ja osaksi yhteiskuntaa. Sosiaalisessa verkossa ihmisten luomat ryhmät ja verkostot näkyvät aikaisempaa paremmin. Koska ihmiset käyttävät yhä enemmän verkkoa, sosiaalinen media on niin voimakkaasti osa informaatioyhteiskuntaa, että kirjastojenkin rooli sitä myötä muuttuu väistämättä. Kirjastojen roolissa alkavat korostua käyttäjien luomien sisältöjen välittäminen, sisällön tuottamisen ohjaaminen ja valmentaminen. Holmberg ym. näkemysten mukaan kirjaston rooli on käytännössä olla hajautetun tiedontuotannon jakelupaikka sekä sisällön tuo-

tannon ohjauksen ja valmennuksen antaja. He selventävät, että kansalaiset muuttavat tapojaan toimia ja siirtyvät verkkoon erilaisten palveluiden perässä joko omasta halustaan tai pakosta. Kirjaston tulee myös seurata tätä kehitystä ja tehdä samoin. Käyttäjät haluavat käyttää myös kirjastojen palveluita samoin, paikasta riippumatta, kuten he käyttävät jo muita tarjolla olevia palveluita.

Sosiaalisen median vakiintumisen puolesta ihmisten arkeen puhuu Ilkan uutisoi-
massa artikkelissa *Nettityhteisöt kiinnostavat suomalaisia* (2014) tilastokeskuksen tutkimus. Ilkan mukaan, Tilastokeskuksen tutkimuksen mukaan suomalaisista 16–89-vuotiasita yli puolet seuraa jotakin yhteisöpalvelua (esim. Facebook, Twitter tai LinkedIn). Kyseisen tutkimuksen mukaan 87 % väestöstä käyttää internetiä ja uudet käyttäjät ovat yli 55-vuotiaita, koska sitä nuoremmat käyttävät jo internetiä. Yli puolet suomalaista käyttää myös älypuhelimia.

Holmberg ym. (2009, 92, 94 - 95) esittävät että sosiaalisten verkkotyökalujen kuten blogit ja Facebook, käytön osaamista ei voida automaattisesti odottaa henkilökunnalta tai asiakkailta noin vain. Siksi sekä kirjaston henkilökunnan että kirjaston asiakkaiden tulee saada koulutusta palveluiden käytöstä. Holmberg ym. toteavat, että organisaation kulttuurissa voi esiintyä vastarintaa palveluiden käyttöönotosta esimerkiksi henkilökunnan haluttomuutena oppia tai yleisenä epäluuloisuutena palveluja kohtaan. Holmberg ym. huomauttavat, että vaikka palveluiden päivitys vie oman aikansa, niiden etuna on, että kirjasto pysyy kehityksessä mukana. He myös alleviivaavat sitä, että niiden kirjastojen, jotka ovat ottaneet muutamia sosiaalisen median välineitä käyttöön ja ovat panostaneet niihin, ovat menestyneet hyvin.

Litmanen-Peitsala (2014) painottaa, että jos kirjasto haluaa olla muutakin kuin varasto kirjoille niin kirjaston on jalkauduttava esimerkiksi kouluihin. Litmanen-Peitsala toteaa painokkaasti, että kirjastojen ydintehtävänä on ollut sisällön hallinta, mutta nykyisen massiivisen tiedontuotannon myötä yhteiskunnassa kaiken sisällön hallitseminen ei ole mitenkään mahdollista, koska:

” – – bittejä syntyy moninkertaisesti/päivä, me ei voida enää olla sisällön asiantuntija siinä merkityksessä, että me hanskattaisi se kaikki tieto mikä on olemassa, vaan meidän pitäisi hanskata se, miten tietoa haetaan ja miten tietoa järjestetään. Eli että se tiedonhaun prosessi, opetus siellä ja olla mukana siin opetustilanteessa ja mietiskellä että

miten tää tapahtuu, koska meillä ei ole opettajillakaan sitä. Ja toinen sit tää aikuisväestön tiedonhankintataidot ja myöskin siihen liittyy suoraan tekniikan opetus, koska sitä tietoa ei voi käsitellä kuin teknisesti. Se on hirvittävän suuri muutos – –.”

Litmanen-Peitsala (2014) toteaa, että kirjastojen on myönnettävä se, etteivät ne enää kykene hallitsemaan kaikkia olemassa olevia sisältöjä, koska informaation tuotanto on niin suurta. Sen sijaan kirjastojen pitäisi keskittyä tiedonhaun prosessien hallintaan ja osaamiseen. Keskittyä siihen, miten tietoa haetaan ja miten sitä järjestetään, sekä näiden taitojen opettamiseen asiakkaille.

Litmanen-Peitsala (2014) sekä Kangas (2014) toteavat, että kirjastot ovat olleet aina niitä paikkoja, joista kysytään mitä tahansa mistä tahansa. Kangas alleviivaa, että kirjastot eivät voi olla kaiken asiantuntijoita, mutta kirjastoissa täytyy tietää, miten etsiä tai minkä tai kenen puoleen asiassa kääntyä. Myös Litmanen-Peitsala oli samalla kannalla Kankaan kanssa kirjastojen roolista. Litmanen-Peitsala painottaa, että kirjaston roolin pitäisi olla se, että se pystyy saattamaan yksilön tiedon äärelle, silloin kun se yksilölle on tarpeellista. Kirjaston tehtävänä on hänen mielestään ennen kaikkea mahdollistaa ihmisten pääsy tietoon ja lisäksi antaa tieto siitä, että on olemassa tietoa. Litmanen-Peitsala näkee, että kirjaston pitäisi pyrkiä saamaan ihmisistä aktiivisia kansalaisia siltä osin, että mahdollistetaan tiedon saanti.

Rasi (2014) tähdentää, että kun tietotekniikka mahdollistaa nykyään kaikenlaisen kansalaisosallistumisen, ja kun moni tieto on saatavilla ainoastaan internetissä. Kirjaston tehtävänä on silloin tarjota tähän tietoon pääsy, koska kirjaston rooli on mahdollistaa tiedon välittyminen kansalaisille. Rasi alleviivaa, ettei pelkkien laitteiden ja yhteyksien tarjoaminen riitä, vaan monet tarvitsevat apua näiden laitteiden käyttöön ja opastusta siihen mitä tietoa internetistä on ylipäättään saatavilla. Rasi pohtii, että monissa kirjastoissa ollaan edelleen aika alkuvaiheessa opastuksen ja sähköisen tiedon saatavuudesta ja mahdollisuuksista kertomisen suhteen. Rasi myös toteaa, että mediataidot nykyään lasketaan kyllä kuuluvaksi kirjaston tehtäviin, mutta moni muu asia saattaa kuitenkin kirjastosta riippuen mennä mediataitojen edelle, koska aika, joka opastukseen menee, on pois jostain muusta kirjastotoiminnasta.

Ketonen (2014), Rasi (2014) ja Kangas (2014) ovat kaikki yhtä mieltä siitä, että se kuinka paljon kirjasto voi tarjota opetusta ja opastusta tietoyhteiskuntataidoissa riippuu hyvin paljon rahoituksesta ja muista kirjaston resursseista. Kangas painottaa, että kirjaston koosta riippumatta, kaikista kirjastoista tulisi saada yhtä lailla asiantuntevaa palvelua esimerkiksi siihen kuinka asiakas omalla laitteellaan pääsee e-kirjoja lukemaan. Kirjastotyöntekijöillä tulee Kankaan mukaan olla tietty perustaso, jotta kirjaston asiakkaita voidaan opastaa.

Kirjastotyöntekijän roolin muuttumisesta esitti ajatuksia jo vuonna 2000 John Feather. Feather painotti (181 – 183, 185 - 186) kirjassaan *The information society: a study of continuity and change* kirjastotyöntekijöiden, informaation ammattilaisten, roolin tärkeyttä opastajina ja tiedon äärelle pääsyn mahdollistajina. Feather käsittelee yhteiskunnan muutosta ja informaation määrän kasvua. Hän tuo esiin digitaalisen kuilun ennen kaikkea informaation saavutettavuuden yhteydessä. Hän painotti jo vuonna 2000 sitä, ettei ole kyse ainoastaan laitteiden ja yhteyksien saatavuudesta, vaan erityisesti siitä onko yksilöillä taitoa käyttää näitä yhteyksiä ja laitteita.

Vielä yli kymmenen vuoden jälkeenkin Feather (2011, 76 - 78) painottaa samaa asiaa, taitoja informaatioon käsiksi pääsemiseen, artikkelissaan *Free and equal access: A conundrum for the information society*. Samasta asiasta kertoo myös Craven (2011, 113) artikkelissaan *Widening access to information: the haves and have-nots?* Asiat eivät siis ole juuri muuttuneet kymmenen vuoden aikana. Yhä edelleen tarvitaan sellaisia ammattilaisia, jotka opastavat ja ohjaavat tiedonhankinta- ja hallintataitoja.

Nwezeh (2011, 189) toteaa, että Internetin tulon jälkeen kirjastojen ja kirjastoammattilaisten rooli sekä heidän työtehtävänsä ovat muuttuneet. Kirjastotyö ei enää ole vain kirjallisuuden ammattilaisille vaan myös teknologian ja informaation ammattilaisten työtä. Nwezeh painottaa, että uusi informaatio ympäristö tekee kirjastotyöntekijöiden kannalta välttämättömäksi hankkia uusia taitoja ja asiantuntemusta TVT-taidoista, elektronisesta julkaisusta, digitaalisesta tiedonhallinnasta (information management) sekä tietämyksenhallinnasta (knowledge management).

Baker ja Evans (2011,1 - 3) korostavat artikkelissaan *Libraries, society and social responsibility*, että kirjastoammattilaisella on heidän näkemyksensä mukaan tärkeä rooli informaation ja asiakkaan yhteen saattamisessa, mutta myös fasilitaattoreina, ja opettajina, ja tämä voimistaa kirjaston roolia olennaisena opin ja kulttuurin lähteenä. He toteavat, että informaatio ja kommunikaatioteknologia (ICT) on vaikuttanut suuresti informaation luontiin, säilyttämiseen, arviointiin ja hyödyntämiseen.

Tuominen ja Kotilainen (2012, 112) tähdentävät, että länsimaissa informaation saavutettavuus ei ole ongelma, vaan informaation paljous. Nykyään on hankala erotella relevantit tiedonlähteet kaikesta saatavilla olevasta informaatiosta. Informaation epäloogisuus, vaihtelevuus ja epäluotettavuus aiheuttavat haasteita organisaatioille ja tietohallinnolle. Informaation valitsemisen, analysoimisen ja tiivistämisen merkitys siis kasvaa. Informaatiota tuottavat myös amatöörit, on kiinnitettävä huomiota hakutuloksiin. On tärkeä lukea kriittisesti ja analysoida sekä itse tekstiä, että sen tekijää, sillä informaation tuottajasta riippuen informaatio saattaa olla väritynyttä. Tällaiset kriittiset lukutaidot kuuluvat osaksi informaatiolukutaitoa. Ihmisten pitää olla tottuneita paitsi erilaisiin mediasisältöihin, myös erilaisiin uusiin teknologisiin laitteisiin. Kirjastoille tämä tarkoittaa paitsi hankintoja uusissa formaateissa, myös kirjastonkäyttäjien opastusta kehittyvien laitteiden kanssa.

Tuominen ja Kotilainen tarkoittanevat että informaatioympäristön muutokset heijastuvat kirjastoon ja kirjaston työntekijöihin asiakkaiden tarpeina, siksi kirjastotyöntekijöidenkin on hallittava uusia taitoja, myös mediaan ja teknologiaan liittyen.

Tonteri (2009, 94) esittää artikkelissaan *Tila Haltuun: Kirjastot sosiaalista mediaa valtaamassa*, että kirjastoilla on useita syitä olla sosiaalisessa mediassa mukana. Esimerkiksi kirjastotyöntekijöiden oma ammatillinen kehittäminen onnistuu sosiaalisessa mediassa sekä verkostoituminen muiden kirjastotyöntekijöiden kanssa on mahdollista niiden avulla. Lisäksi kirjastoille sosiaalinen media on paikka, jossa on mahdollista tiedottaa ja kertoa oman kirjaston palveluista. Myös mediakasvatuksen kannalta on erittäin tärkeää, että tunnetaan sosiaalisen median toimintaa.

Litmanen-Peitsala (2014) näkee, että kirjastotyöntekijöiden taidot ovat samanlaiset kuin muidenkin passiivisten kuluttajien. Hän painottaa, että osataan kyllä käyttää niitä kunnan asentamia ohjelmia, mutta niiden ulkopuolelle ei kauheasti mennä.

Internetiä ei useinkaan ajatella oman kokoelman osana, vaikka se yhtäläisillä olisi käytettävissä kirjastossakin.

Litmanen-Peitsala (2014) painottaa, että nykytilanne on se, että kansalaisilla, kuluttajilla, taidot hakea tietoa ovat huonot, vaikka tietoa olisi mahdollista hakea hyvin monilla tavoilla. Tähän on syynä Litmanen-Peitsalan mukaan se, että:

” – – tällä hetkellä meillä on rempallaan se tilanne siksi, että Google dominoi niin voimakkaasti ja Googlen pelkkä aloitusnäkyvä dominoi voimakkaasti. Itse asiassa meillä on erittäin monia tapoja hakea tietoa, mutta tekniset välineet ei tarjoa niitä automaattisesti tai jos ne tarjoaa niitä automaattisesti, niin pitäisi myös hahmottaa tuolla mentaalitasolla, että miten tää toimii kun tää antaa täntyyppistä vastausta mun kysymyksiin tai että mihin mä voin käyttää ja miten voin jakaa, kuluttaa sitä tietoa, yhdistellä tietoa. Niin meillä ei oo kuin pieni prosentti kansasta sillä tasolla, että esim. tiedon yhdistely ja erityyppisten lähteiden käyttö niin on semmosta arkipäivää, joka tekee sit sen, että meillä on tietoyhteiskuntavalmiudet heikoilla siihen, että me pystyttäisi oman viiteryhmän ulkopuolella toimimaan. Me ollaan erittäin hyviä nurkkautumaan netissä johonkin.”

Edelleen näyttäisi olevan haastetta laitteiden ja median toimintatapojen omaksumisessa, sillä Litmanen-Peitsala (2014) tähdentää kirjastotyöntekijöiden haasteena olevan:

” – – se on vaikeus nyt täl hetkellä, koska mobiili on muuttanut sitä logiikkaa niin paljon, että tulis ymmärrys siitä, että on sovellukset, miten niitä käytetään, mihin tarkoitukseen ne on tehty, miten niitä ladataan. Miksi sovelluksessa joku toimii, miksi se ei toimi netissä, ja tällaiset. Se perusajatus siitä – – et miten mobiililaitte eroaa, niin se ajattelu, avaaminen, niin pitäisi olla se täydennyskoulutuskohde, koska me ei koskaan pystytä kouluttamaan täsmällisesti juuri tähän ja tähän sovellukseen – –”

Sanneman (2009, 107 - 108) Korostaa artikkelissaan *Tiedonhaku sosiaalisen median aikakaudella*, että kirjaston on löydettävä roolinsa ihmisten tiedonhaun valmentajana, koska muuten kirjastotyö muuttuu tarpeettomaksi. Ihmiset eivät tarvitse tietoa vain kirjastossa, vaan he tarvitsevat tietoa siellä, missä he kulloinkin ovat ja silloin tiedonhaun osaaminen on tärkeää, koska tieto, jos sitä ei löydetä juuri silloin kun sitä tarvitaan, sen olemassa olo on merkityksetön.

Myös Sannemann (mt. 108) on samaa mieltä Tonterin kanssa siitä, että sosiaalinen median tunteminen on tärkeää. Sanneman tarkoittaa, että vain sosiaaliseen mediaan heittäytymällä voi todella ymmärtää, miten se toimii, miten siellä voi hakea tietoa. Pitää tuntea ne ihanteet ja toimintatavat, jotka sosiaalisessa mediassa ovat merkittäviä. On tunnettava keskeiset sosiaalisen median palvelut ja on hyväksyttävä se, että sosiaalisen median tuottama informaatio on myös käyttökelpoista.

Ketonen (2014) tähdentää, että kirjaston resursseista on paljon kiinni se, kuinka paljon pystytään opastamaan ja opettamaan yhteiskunnassa tarvittavia taitoja.

”On paljon kirjastoja, joissa on niin vähän henkilökuntaa että hyvä, että ne selviää siitä lainaus- ja palautusrumbasta, että sen takia en ehkä aina ihan ymmärrä sitä, että kieltäydytään näistä tällaisista automaateista plus itsepalvelukuvioista, koska olisi kuitenkin ehkä järkevämpää olla siinä neuvontatyössä kuin tämmöinen lainausapparaatti, mutta se on vasta hitaasti muuttumassa, mutta toisaalta – – jos on vähän resurssia, niin silloin pitäisi ottaa sitä ehkä niitä vapaaehtoisia ja ehkä niitä ulkopuolisia sitten tähän hommaan mukaan, – – jotka tulisi mielellään opettamaan näitä tietoyhteiskuntataitoja ja kansalaistaitoja.”

Niin kuin Rasi (2014) myös Litmanen-Peitsala toteaa, että kirjastotyöntekijöiden taidot eivät ole riittävät omien sähköisten aineistojen opastamisen kannalta. Syynä on Litmanen-Peitsalan mukaan se, kuten muunkin sähköisen median ja laitteiden tapauksessa, ettei ymmärretä sitä logiikkaa, jolla ohjelma tai laite toimii, koska se poikkeaa tietokoneen logiikasta. Litmanen-Peitsala painottaa, että pitäisi olla itsestään selvää se, että:

”jos ollaan tiedonhankinnan yksikkö, niin sillä yksiköllä pitäisi kunnissa ehdottomasti olla sen verran välineitä, että se käyttö tuntuu sujuvan – – meillä pitää olla viimeisen päälle logiikan tuntemus – – meidän oma tietämys ja tuntemus ei saa olla merkkikohtaista tuntemusta, vaan se pitää olla logiikkaa.”

3 AINEISTON KERUU JA ANALYSOINTI

3.1 Tutkimuskysymykset ja aineistonkeruumenetelmät

Opinnäytetyön tutkimuskysymykset ovat seuraavanlaisia:

- Millaiset ovat kirjastotyöntekijöiden mediataidot?
- Ovatko kirjastotyöntekijöiden mediataidot riittävät kirjaston tarjoaman aineiston käytönopastamiseen?
- Kykenevätkö kirjastot opettamaan informaatioyhteiskunnassa tarvittavia kansalaisvalmiuksia ja taitoja?

Tämä opinnäytetyö on empiirinen tutkimus, jonka pääpaino on kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Aineistonkeruumenetelmänä käytettiin sähköistä kyselylomaketta. Tutkimuksessa käytettiin aiheen taustoitukseen asiantuntijahaastatteluja. Niillä kerättiin lähdemateriaalia ennen kyselytutkimuksen toteuttamista ja niitä käytettiin tutkimuksen teoriaosassa. Asiantuntijoiden haastattelemisen avulla tutkimuksen aiheeseen sai näkökulmaa alan ammattilaisilta, jotka toimivat aktiivisesti alalla ja aiheen parissa. Haastatteluiden tarkoituksena oli kartoittaa aihetta sekä asettaa se laajempaan kontekstiin. Tarkoituksena oli kerätä taustatietoa kyselylomakkeen muotoilua varten sekä kuulla millainen asiantuntijoiden näkemys tällä hetkellä on kirjastotyöntekijöiden mediataidoista ja niiden tarpeesta kirjastoalalla. Haastateltavina olivat Anneli Ketonen, Perttu Rasi, Päivi Litmanen-Peitsala, Mika Mustikkamäki sekä Riitta Kangas. Haastateltavat valikoituivat eri puolilta Suomea kattavamman näkökulman saamiseksi. Heistä moni myös matkustaa paljon työssään ja on käynyt tai käy kouluttamassa kirjastotyöntekijöitä ympäri Suomen. Jokainen haastateltava katsoo hieman eri kulmasta, mutta melko yhdensuuntaiset olivat heidän näkemyksensä kirjastotyöntekijöiden mediataitojen tarpeesta sekä taidoista.

Tutkimusaiheena oli Suomen Yleisten kirjastojen kirjastotyöntekijät ja heidän mediataitonsa. Pää tutkimusmenetelmänä oli kyselylomake (liite 2), jossa oli 35 kysymystä. Kysymyksistä neljä oli avointa ja 16 puoliavointa ja 15 suljettua kysymystä. Kyselyä ei osoitettu tietyille kirjastotyöntekijöille kirjastoissa, vaan siihen saivat

vastata kaikki kirjastossa työskentelevät eli kysymyksessä oli kokonaistutkimus. Tähän laveaan rajaukseen oli syynä se, että kirjastoissa lähes kaikki työskentelevät asiakaspalvelussa ja asiakkaat voivat kysyä keneltä vain apua laitteiden ja sähköisten aineistojen kanssa. Tutkimuskohteen, eli kirjastotyöntekijän, muuttujia olivat sukupuoli, ikä, koulutustausta, tehtävänimike ja maakunta. Näillä muuttujilla mahdollisesti on merkitystä vastauksissa.

Otanta oli satunnaisotanta, sillä kyselylinkki lähetettiin saatesanojen (liite 1) kera kaikkien kirjastojen yleiseen sähköpostiosoitteeseen sekä kirjastojen johtajien sähköpostiin saatteen kera, jossa pyydettiin jakamaan linkkiä alaisille. Kyselylinkki laitettiin myös Kirjastot.fi:n verkkosivuille ammattikalenteriin.

Vilka (2007, 19 - 21) kertoo kirjassaan *Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet*, että kvantitatiivisen tutkimuksen tarkoituksena voi olla selittää, kuvata, kartoittaa, vertailla tai ennustaa ihmistä koskevia asioita ja ominaisuuksia. Vilkan mukaan vertailevassa tutkimuksessa tavoitteena on verrata samanlaisia ihmistä koskevia asioita. Tavoitteena on ymmärtää vertailun avulla paremmin tarkasteltavaa asiaa kahden tai useamman tutkimuskohteen avulla ja tuoda esiin selkeämmin niiden välisiä eroja. Hypoteesin asettaminen on tyypillistä vertailevalle tutkimukselle. Aineistonkeruumenetelmiksi soveltuvat tällaiseen tutkimukseen posti- tai internetkysely, haastattelulomake tai havainnointi.

Vilka (2007, 24) kertoo kvantitatiiviselle tutkimukselle olevan tavallista, että tutkija asettaa tutkimusongelman hypoteesiksi. Hypoteesi kertoo tutkijan odotukset tulevista tutkimustuloksista. Hypoteesin muodossa esitetty väite sisältää joko ennakoivan selityksen tai ratkaisun mahdollisesta yhteydestä, eroista tai syistä, joita tutkittavien asioiden välillä on. Käytännön tutkimuksessa hypoteesi testataan kyselyn, haastattelun tai havainnoinnin menetelmin.

Alusta asti oli selvää, että mahdollisimman kattavan kuvan saamiseksi kirjastotyöntekijöiden mediataidoista, olisi niitä mitattava valtakunnallisesti. Tämä onnistuisi vain kyselylomaketutkimuksen avulla, koska sen avulla pystyttäisiin tavoittamaan paljon enemmän vastaajia, kuin henkilökohtaisesti tapaamalla, ja kyselytutkimuksen otannan tuloksista olisi mahdollista nähdä suuntaa sille, millainen on kirjastotyöntekijöiden mediataitojen taso Suomen yleisissä kirjastoissa.

Kysely (Liite 2) päädyttiin laatimaan sähköiseksi kyselylomakkeeksi Webropol-palvelun avulla siitä syystä, että se on nopea, halpa ja tehokas menetelmä tavoittaa suuri määrä ihmisiä, ajasta ja paikasta riippumatta. Sähköpostitse on mahdollista saada yhteys kaikkiin yleisiin kirjastoihin, ja kun vastaukset vielä tallentuvat suoraan digitaaliseen muotoon, on niiden analysointi helpompaa ja nopeampaa kuin paperilomakkeiden käsittely. Kyselylinkki lähetettiin Kirjastot.fi:n sähköpostilistojen avulla kaikkiin Suomen yleisiin kirjastoihin. Kysely lähetettiin sekä kirjastonjohtajien sähköpostiin että kirjastojen yleiseen sähköpostiosoitteeseen. Tähän ratkaisuun päädyttiin, koska tarkoituksena oli saada vastauksia myös niiltä henkilöiltä, jotka eivät ole niin innostuneita käyttämään uusia teknologisia laitteita tai sosiaalisen median palveluita. Pelkästään kirjastonjohtajille lähetettynä olisi mahdollisesti ollut olemassa se vaara, että kysely saatettaisiin osoittaa niille työntekijöille, jotka vastaavat kirjastossa TVT -asioista. Toki tämä vaara on edelleen olemassa, mutta pyrkimys oli minimoida se lähettämällä sähköpostitse linkki myös kirjaston yleiseen sähköpostiin, jolloin se oli kaikkien kirjastotyöntekijöiden saatavilla. Yleinen sähköposti ei taas pelkästään tullut kysymykseen, koska sen vaarana oli, että kysely katoaa kirjaston sähköpostivirtaan. Niinpä kysely lähetettiin sekä kirjastojen yleiseen sähköpostiin, että kirjastonjohtajalle saatesanoin, jossa kehoitettiin johtajaa jakamaan kyselylinkkiä myös alaisilleen.

Sähköisen kyselylomakkeen katsottiin myös olevan sopiva tutkimusmenetelmänä kirjastotyöntekijöiden tutkimiseen, koska kirjastot ovat olleet jo pitkään tietoteknisteineitä. Kirjastotyöntekijöistä nekin, jotka eivät mitään sosiaalisen median viestintäpalveluita käytä, käyttävät ainakin sähköpostia työnsä puolesta, joten teoriassa kaikkien kirjastotyöntekijöiden tavoittaminen on sähköpostitse mahdollista.

Kyselylomake oli siis tarkoitettu kaikille kirjastotyöntekijöille vastattavaksi, koska tarkoituksena oli tutkia sitä, millaiset sähköisen median käyttötaidot ovat kirjastotyöntekijöillä. Kokonaiskuvan ilmiöstä saa ainoastaan siten, että pyritään tutkimaan kaikkia yksilöitä. Mutta kuten jo edellä todettiin, on tietenkin olemassa se vaara, että kyselyyn vastaavat ne, jotka ovat harrastuneimpia teknologian ja sosiaalisen median alueelle, koska he ovat näistä asioista kiinnostuneita.

Muitakin heikkouksia Hirsjärven ym. (2009, 195) mukaan kyselylomakkeissa on. Kyselyhaastatteluissa esimerkiksi epävarmuus siitä, kuinka vakavasti kyselyn täyt-

täminen on otettu, onko kyselyn täytössä tapahtunut väärinymmärryksiä tai kuinka perehtyneitä vastaajat aiheeseen ovat. Hirsjärvi ym. myös toteavat, että hyvän kyselylomakkeen laatiminenkin on aikaa vievää.

3.2 Tutkimuksen kulku

Tutkimusta varten laadittujen kysymysten muuntaminen Webropol-kyselyksi vei aikaa noin kuukauden verran. Tätä ennen kysymysten suunnitteluunkin oli kulunut jo lähes saman verran aikaa.

Hirsjärven ym. (2009, 203 - 204) mukaan on välttämätöntä kokeilla kyselylomaketta, koska sen avulla voidaan tarkistaa kyselylomakkeen kysymysten selkeyttä, sanojen valintaa ja muita seikkoja. Tutkimuksen kyselylomakkeelle tehtiin siis pilottitutkimus, jotta saatiin useamman henkilön näkemys siihen, onko kyselylomake tarpeeksi selkeä ja ymmärrettävä sekä mittaako se tutkittavana olevaa asiaa.

Pilottitutkimuksessa kysely lähetettiin kuudelle koehenkilölle vastattavaksi ennen varsinaista kyselytutkimusta. Neljä valituista koehenkilöistä oli jollain tavalla kirjastoalaa tuntevia ja kaksi muuta heistä edusti muuta opetus- ja kulttuurialaa. Sitä mukaa, kun vastaukset koehenkilöiltä tulivat kommentteineen, kyselylomaketta korjattiin ja kysymyksiä ja vastausvaihtoehtoja täsmennettiin.

Kysymyksiä oli yhteensä 35. Suurin osa kysymyksistä oli monivalintakysymyksiä, sillä kyselyn oli tarkoitus olla mahdollisimman helppo ja vaivaton vastaajan kannalta. Useimmat kysymykset olivat kuitenkin pakollisia vastaajille. Kaikkien vastaajien vastauksistaan riippuen, ei tarvinnut aivan kaikkiin kysymyksiin vastata vaan, vastaajat pääsivät vastaustensa mukaan siirtymään joidenkin kysymysten yli seuraavaan aiheeseen, joka koski nimenomaan heitä. Osa kysymyksistä oli puoliavoimia, jolloin vastaaja saattoi kirjoittaa oman vastauksensa, mikäli sopivaa vaihtoehtoa ei valmiista vaihtoehdoista löytynyt.

Kyselylomakkeessa kysyttiin aluksi vastaajien taustatietoja, koska kyselyn aihe oli monitahoinen, saattaa se siten olla hankala aihekokonaisuus. Tämän vuoksi kysely aloitettiin taustakysymyksillä, joihin vastaajan on helppo vastata. Taustatiedoiksi kysyin vastaajien iän, sukupuolen, maakunnan, koulutustaustan sekä tehtä-

vänimikkeen organisaatiossa. Kyselylomakkeessa kysymykset 1 - 6 olivat siis taustakysymyksiä. Kysymykset 7 - 12 koskivat vastaajan kirjastoa ja kirjaston tarjoamia laitteita ja sähköisiä aineistoja. Tarkoituksena oli saada tietää, millaisista kirjastoista vastaajat ovat. Kysymykset 13 - 21 koskivat vastaajan taitoja ja asiakaspalvelua. Kysymykset 22 - 26 koskivat sosiaalisen median palveluita ja vastaajan kirjaston mukana oloa niissä. Kysymykset 27 - 32 liittyivät taitojen hankintaan ja koulutukseen ja kysymykset 33-35 koskivat vastaajan vapaa-ajan mediataitojen käyttöä.

Kyselylomake avattiin vastaajille 26.9.2014 ja siihen oli mahdollista vastata kahden viikon ajan 6.10. asti. Kyselyyn tuli vastauksia 379 kappaletta ja kysely myös avattiin melkein yhtä monta kertaa vastaamatta siihen. Vastaamattomuuteen voi olla monia syitä, esimerkiksi kiire töissä tai kiinnostuksen puute aihetta kohtaan. Myös se on saattanut vaikuttaa merkittävästi, että lähes kaikkiin kysymyksiin oli pakko vastata. Suurin osa kysymyksistä oli pakollisia siitä syystä, että oli tarpeen saada samalta vastaajalta vastaukset kaikkiin lomakkeen kysymyksiin, jotta niitä olisi mielekkäämpää vertailla.

Suomen yleisten kirjastojen tilaston ([Viitattu: 20.10.2014a]) mukaan yleisissä kirjastoissa työskenteli vuonna 2013 noin 4700 henkilöä. Tilastotietokannasta (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, [Viitattu:20.10.2014b], [Viitattu:20.10.2014a]), käy ilmi, että maassamme on yhteensä 815 kirjastoa, joista 291 on pääkirjastoja ja 487 sivukirjastoja. Tavoittelin kyselylomakkeellani kaikista yleisistä kirjastoista edes yhtä vastaajaa, mutta jo vastausten ja kirjastojen määrästä voidaan päätellä, ettei kaikista kirjastoista ole vastattu. Voidaan pitää myös hyvin mahdollisena sitä, että samasta kirjastosta on vastannut useampikin henkilö, sillä en rajoittanut vastausten määrää kertakäyttöisillä tai henkilökohtaisilla kyselylinkeillä. Tähän päädyin siitä syystä, että yleisen kyselylinkin lähettäminen oli paljon vaivattomampaa ja nopeampaa sekä oletuksena oli, etteivät ihmiset töissään ehdi vastata samaan kyselyyn kahta kertaa. Taustalla oli myös ajatus siitä, että vain yhden vastauksen salliminen, voisi vääristää vastauksia, sillä kysely saatettaisiin osoittaa helposti työntekijälle, joka vastaa kirjaston teknologiasta tai sähköisistä aineistoista. Oman kokemukseni mukaan kirjaston sisällä mediataidot voivat vaihdella hyvinkin suuresti, tällöin yksi vastaus per kirjasto, ei anna oikeaa kuvaa Suomen kirjastojen

tilanteesta, etenkin jos vastaus tulee sellaiselta työntekijältä, joka on erityisen perehtynyt kyselyn aiheeseen.

Sähköpostitse lähetetyn kyselylinkin lisäksi kyselystä ilmoitettiin Kirjastot.fi:n ammattikalenterissa sekä hieman myöhemmin myös uudistuneiden Kirjastot.fi – sivujen Mediakasvatus –osiossa. Kyselystä ilmoitettiin myös Facebook –ryhmässä Mediakasvatusta kirjastossa. Ammattikalenteriin kyselylinkki laitettiin samana päivänä, kun kyselyt lähtivät sähköpostitse kirjastoihin. Facebook –ryhmään ja Kirjastot.fi –sivujen mediakasvatusosioon kyselystä laitettiin tieto muutama päivä myöhemmin, sähköpostitusten jälkeen.

3.3 Aineiston analysointitapa

Aineisto on analysoitu käyttäen Webropol-palvelun työkaluja eli on käytetty tilastollista analyysia muiden kuin avointen vastausten kanssa. Avoimet vastaukset analysoitiin kvalitatiivisesti lukemalla ne. Lukemisen myötä vastaukset teemoiteltiin esiin nouseviin ryhmiin. Tähän päädyttiin, koska niiden sisältöä ei voinut järkevästi käydä läpi Webropolin omalla Text Mining –työkalulla, koska se tutkii vain sanojen esiintymistä vastauksissa. Työkalua käytettäessä sanojen pitäisi olla täsmälleen samassa muodossa, jotta ne laskettaisiin samaksi tulokseksi. Tämä sopii jos aineistoa analysoidaan kvantitatiivisesti. Kvalitatiivisesti avoimia vastauksia on mahdotonta tulkita lukematta niitä ja tulkitsematta sanojen muodostamaa todellista sisältöä.

Tutkimustulosten tarkastelussa on otettava huomioon kyselylomakkeen kysymyksen asettelu sekä tutkittava tarkkaan siihen saadut avoimet vastaukset, jotta selvittää mittaako kyseinen mittari sitä mitä sen tulisi mitata.

Ajatuksena oli alun perin, ettei kyselyä markkinoitaisi mediakasvatuksen foorumeilla (Facebookissa tai Kirjastot.fi: mediakasvatus-osiossa), koska se saattaisi vääristää tilastoa, koska näistä väylistä siihen vastaisivat vain asialle vihkiytyneet. Kysely päätettiin kuitenkin jakaa sähköpostitse lähettämisen jälkeen myös edellä mainittujen kanavien kautta. On joka tapauksessa selvää, että kyselyyn vastaavat

suuremmalla todennäköisyydellä ne, keitä aihe kiinnostaa, kuin ne joille aihe on yhdentekevä tai vastemielinen.

On mahdollista, että vastaajiin on saattanut jäädä kahden hylätyn tapaisia vastaajia, jotka eivät ole tuoneet taustaansa avoimissa vastauksissa tunnistettavasti esiin. Kyselyyn vastaaminen oli ei-tutkimusryhmään kuuluville mahdollista siitä syystä, että kyselyn linkki oli yleinen linkki ja se oli saatavilla Kirjastot.fi –sivustolla mediakasvatus –osiossa sekä ammattikalenterin ajankohtaista -palstalla. Näiden lisäksi kyselyn linkki oli vielä jaossa Facebook-ryhmässä nimeltä *Mediakasvatusta kirjastossa*, joka on julkinen ryhmä, ja jossa on jäsenenä myös muita kuin yleisten kirjastojen työntekijöitä. Kyselyn otsikkoon olisi pitänyt tarkentaa ”yleisten kirjastojen”, jotta asia olisi tullut selkeämmin esiin myös muiden kanavien kautta jaetuissa kyselylinkeissä, että kysely on kohdistettu juuri yleisten kirjastojen työntekijöille.

Kysymyksissä olisi muutamissa ollut vielä varaa tarkentaa termejä tai vaihtoehtoja. Tällaisia kysymyksiä olivat ainakin kysymykset numero 4, 9, 14, 15, 17 ja 30. Kysymys neljä oli hieman epätarkka, koska siinä kysyttiin kahta asiaa samassa kysymyksessä. Tästä aiheutui se, ettei vastauksista voi varmaksi päätellä, onko vastaajilla sekä kirjastoalan koulutus, että jokin muu koulutus vai pelkästään jonkin muun alan koulutus. Osa vastaajista on kyllä laittanut tarkennuksen ”lisäksi” tai jotain muuta tarkentavaa koulutuksiinsa liittyen, mutta kaikki eivät ole niin tehneet.

Väittämässä yhdeksän ”*kirjastotani voi lainata...*” tuli paljon Muu -vastauksia. Syy selvisi vastauksista. Ensinnäkin vaihtoehto ”ei mitään” puuttui. Vastaajat olivat tällöin valinneet kohdan jokin muu ja kirjoittaneet sinne, ettei kirjastossa ole lainattavia laitteita. Myös väittämän muotoilu oli vienyt vastaajia harhaan, sillä sana lainata identifioidaan kirjastossa nimenomaan kotiin lainaamiseksi. Siksi kysymykseni ei siis kykene mittaamaan sitä, mitä sillä alun perin oli tarkoitus mitata eli kirjastojen mahdollisia laitteita, joita asiakkaat voivat käyttää. Osa kyselyyn vastanneista vastasi kysymykseen, ettei kirjastolla ole lainattavia laitteita ja osa vastasi vain ”ei ole”, jolloin ei voi olla varma tarkoitetaanko myös jälkimmäisellä sitä, ettei juuri lainattavia laitteita ole vai ettei ole laitteita ollenkaan. Paljon oli myös sellaisia vastauksia, joissa selvennettiin, ettei kotiin lainattavia laitteita ole, mutta kirjastossa asiakkaat voivat käyttää laitteita. Toisaalta ”ei mitään” -vaihtoehdon puuttuminen ja muu -vaihtoehdon avoin vastaus olivat hyvä asia, sillä ne antoivat mahdollisuuden

huomata, ettei mittari toiminut niin kuin sen olisi ollut tarkoitus toimia. Jos kyselyssä olisi ollut vaihtoehto ”ei mitään”, olisi mittarin toimimattomuus jäänyt huomaamatta.

Kysymyksen 14 tarkoituksena oli saada tietää opastavatko vastaajat kaiken ikäisiä asiakkaita myös yksittäin eli ei pelkästään järjestettyjä opastuksia ryhmille, vaan myös silloin kun asiakas tulee kysymään opastusta asiakaspalvelusta. Tämä olisi pitänyt selventää kysymyksen asettelussa, sillä vastaajat olivat vastanneet seuraavana tulevaan avoimeen kysymykseen *miksi et?* esimerkiksi ”Työnkuvaani ei kuulu tällä hetkellä viralliset opastukset.” ja ”Vain satunnaisesti ja eikä ollenkaan ryhmänä”. Kysymyksen muotoilua olisi siis pitänyt tarkentaa, että kysymyksessä tarkoitetaan kaikenlaista opastamista. Ainakin osa oli siis ymmärtänyt kysymyksen 14 niin, että kysyttiin vain ryhmäopastuksien tekemisestä.

Kysymyksessä 17 vaihtoehdoissa oli hieman päällekkäisyyttä. Nimittäin vaihtoehto *asiakas ei pääse e-aineistoihin ja e-kirjojen lukeminen ei onnistu omalla laitteella* ovat hieman päällekkäisiä. Jälkimmäinen, tarkemmin määritelty vaihtoehto käytännössä voisi sisältyä ensin mainittuun vaihtoehtoon, sillä ovathan e-kirjatkin e-aineistoja.

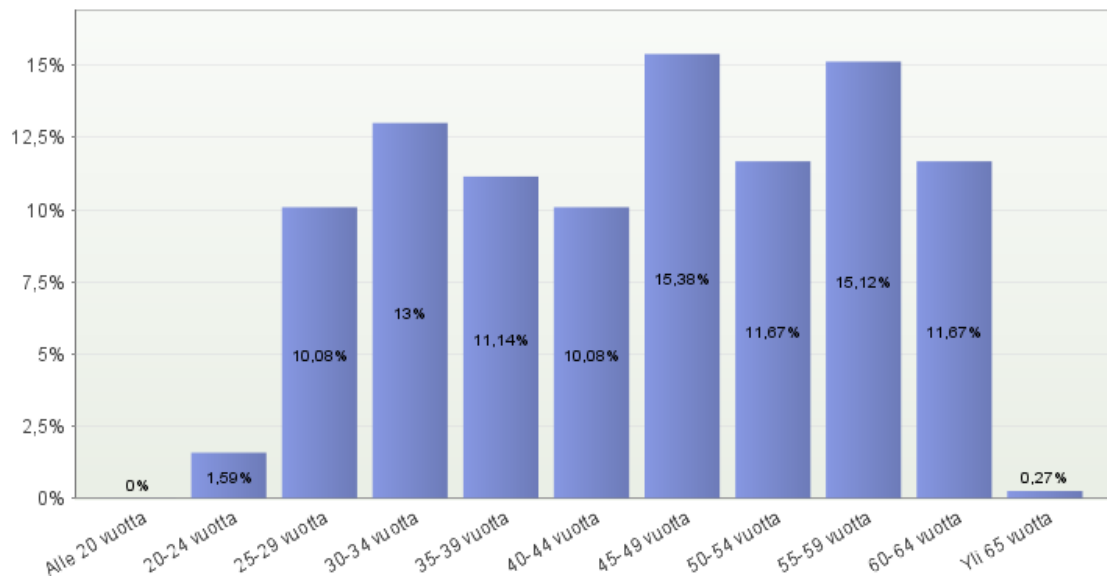
Kysymyksessä 30 *Haluaisitko lisää koulutusta jostain...* olisi pitänyt mahdollisesti avata käsitettä ohjelmisto, sillä osa vastaajista ei ollut ymmärtänyt sitä vastausten perusteella. Vastauksissa muun muassa mainittiin käyttöjärjestelmä Windows 8 pari kertaa ja neljässä vastauksessa todettiin kirjaston kouluttavan, jos uusia ohjelmistoja tulee. Luultavaa on myös, että osa vastaajista ei ollut valinnut vaihtoehtoa juuri siksi, etteivät he olleet ymmärtäneet, mitä ohjelmisto -termi käsittää. Termillä ohjelmisto tarkoitin tietokoneelle ladattavia tai muuten asennettavia ohjelmistoja, joita on mahdollista käyttää joko internetyhteydessä tai ilman.

4 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Kyselyyn vastasi 379 kirjastotyöntekijää. Näistä vastaajista kaksi hylättiin sillä perusteella, että heidän vastauksistaan pystyi päättelemään, etteivät he työskentele yleisessä kirjastossa. Vastaajat eivät siis kuuluneet tutkittavaan otokseen. Hyväksytyjä vastauksia oli näin ollen yhteensä 377.

4.1 Tutkimukseen osallistuneiden tausta

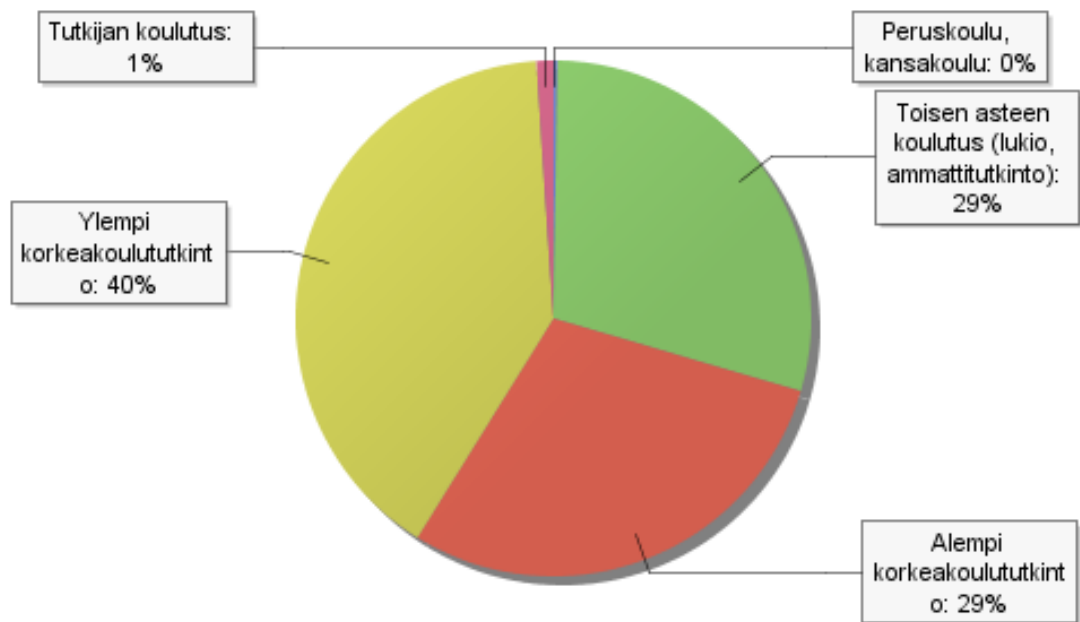
Kysely aloitettiin taustakysymyksillä, joita oli yhteensä kuusi. Ensimmäiseksi kysyttiin vastaajien sukupuolta. Kyselyyn vastanneista naisia oli 327 ja miehiä 50. Prosentuaalisesti tämä tarkoittaa sitä, että vastaajista miehiä oli vain 13 % ja naisia 87 %. Tämä jakauma on hyvin realistinen ja kuvaa kirjastoalaa, sillä kirjastoala on hyvin naisvaltainen ala edelleen.

Kuvio 1: Kyselyyn vastanneiden ikäjakauma.

Toisena kysymyksenä kysyttiin vastaajan ikää. Vastaajien ikäjakauma näkyy kuviossa 1. Huomattavasti eniten kyselyyn vastasivat 45–49-vuotiaat sekä 55–59-vuotiaat. Vähiten vastasivat alle 20-vuotiaat (ei yhtään vastaajaa) ja yli 65-vuotiaat (yksi vastaaja). Tähän luonnollinen syy on se, etteivät alle 20-vuotiaat ole vielä

ehdineet hankkia ammattia ja asettua työelämään. Yli 65-vuotiaat ovat sitä vastoin useimmiten ehdineet poistua työelämästä. Kolmanneksi vähiten vastauksia oli alle 25-vuotiailta. Tämän ikäisiä saattaa olla kirjastoissa vain vähän, mahdollisesti siksi, että kirjastoalan työllisyystilanne ja työpaikat, joita ei enää täytetä, vähentävät nuorten aikuisten työllistymistä alalla (Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2013. 2014, 154). Kaiken kaikkiaan kuitenkin eri ikäryhmistä vastattiin hyvin tasaisesti.

Kuvio 2: Vastaajien koulutustausta.

Vastaajien koulutustausta jakautui seuraavasti: peruskoulu tai kansakoulupohjaisia oli nolla prosenttia vastaajista, toisen asteen koulutuksen suorittaneita oli 29 % (kuviota 2), kuten myös alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita. Ylemmän korkeakoulututkinnon oli suorittanut 40 % vastaajista ja 1 % vastaajista oli kirjastoalalla tutkijan koulutuksella. Vastaajista siis 70 % oli suorittanut korkeakoulututkinnon.

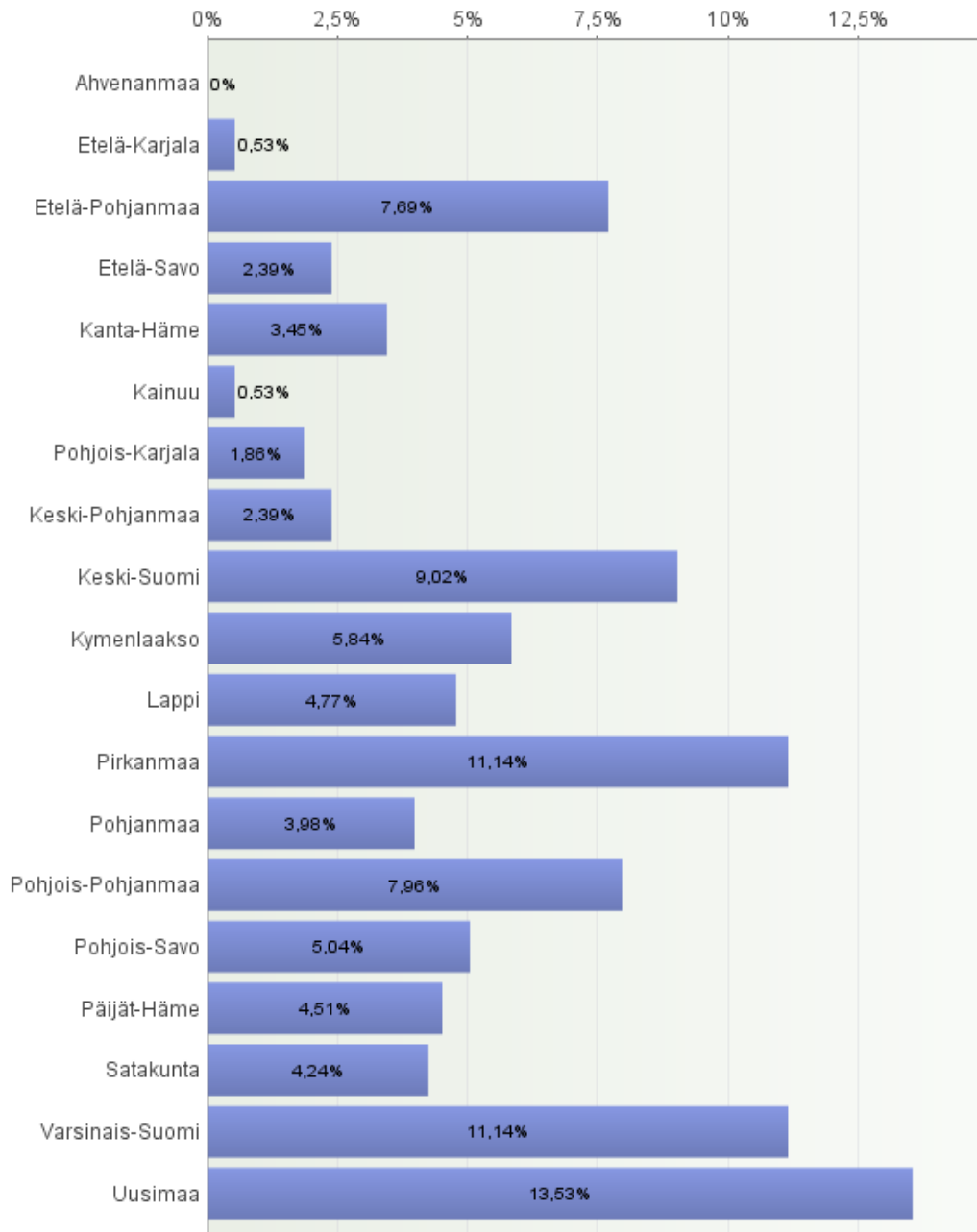
Ristiintaulukoitaessa vastaajien ikää ja tutkintoa, on nähtävissä seuraavanlaisia suuntauksia: Ikäryhmissä 30–34, 35–39 ja 40–44 oli eniten ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita. Ikäryhmissä 45–49, 50–54 ja 55–59 oli eniten taas toisen asteen tutkinnon suorittaneita. Yleisesti kouluttautuminen on kehittynyt siihen suuntaan, että kouluttaudutaan yhä pidemmälle. Koulutukset ovat siis kokeneet

jonkinlaisen inflaation. Toisaalta koulutusasteita on aikaisemmin vähemmän. On ollut vain ammattiopistoaste ja yliopisto.

Vastaajista 171 eli vain hieman alle puolet vastasi kysymykseen neljä, jossa kysyttiin, avoimen vastauksen muodossa, onko vastaajalla jokin muu kuin kirjastoalan koulutus tai onko hänellä sen lisäksi muu kuin kirjastoalan koulutus.

Kysymyksen neljä vastauksista selvisi, että filosofian maisterin tutkinnon, pääaineenaan kulttuurintutkimus, kirjallisuus tai historia, ilmoitti suorittaneensa 37 vastaajaa ja muulta alalta maisterin tutkinnon suorittaneita oli vastaajista 5. Kaikista vastaajista 31 ilmoitti, että heillä on enemmän kuin kaksi tutkintoa. Kaikista vastaajista 9 ilmoitti opiskelevansa jotain myös tällä hetkellä. Kandidaateiksi eri aloilta kertoi valmistuneensa 12, lisensiaatiksi 2 sekä tohtoriksi 2 vastaajaa. Vastaajilla oli myös hyvin erilaisia tutkintoja, jotka eivät välttämättä liittyneet kirjastoalaan kovinkaan läheisesti. Vastaajissa oli muun muassa puutarhurin, ravintolakokin, puukuompelijan, sairaanhoitajan ja rakennuspiirtäjän tutkinnon suorittaneita. Vastaajista 32 ilmoitti olevansa merkonomi tai yo-merkonomi ja tämä on hyvin tavallinen tutkinto kirjastoalalla. Sihteerin tutkinnon suorittaneita oli vastaajista 4. Vastaajista 2 ilmoitti tehneensä merkantin tutkinnon, joka on vanha kaupallisen alan tutkinto. Vastaajista 7 kertoi olevansa tradenomeja.

Tutkimuksen kannalta kiinnostavimmat opinnot tai tutkinnot olivat mediaan, tietotekniikkaan tai kasvatukseen liittyviä. Kasvatustieteen maisteriksi, pedagogisia opintoja tai opettajan pätevyyden ilmoitti opiskelleensa 21 vastaajaa. Datanomin tutkinnon ilmoitti suorittaneensa 6 vastaajaa. Yksittäisiä tutkintoja liittyen tutkimuksen aiheeseen oli muun muassa seuraavia: mediaohjaaja, animaattori, mikrotukihenkilö, graafinen suunnittelija, painoviestinnän perustutkinto, toimittajatutkinto, järjestelmänvalvojan tutkinto, viestintäalan perustutkinto ja valokuvaaja.

Kuvio 3: Vastaajien jakauma maakunnittain.

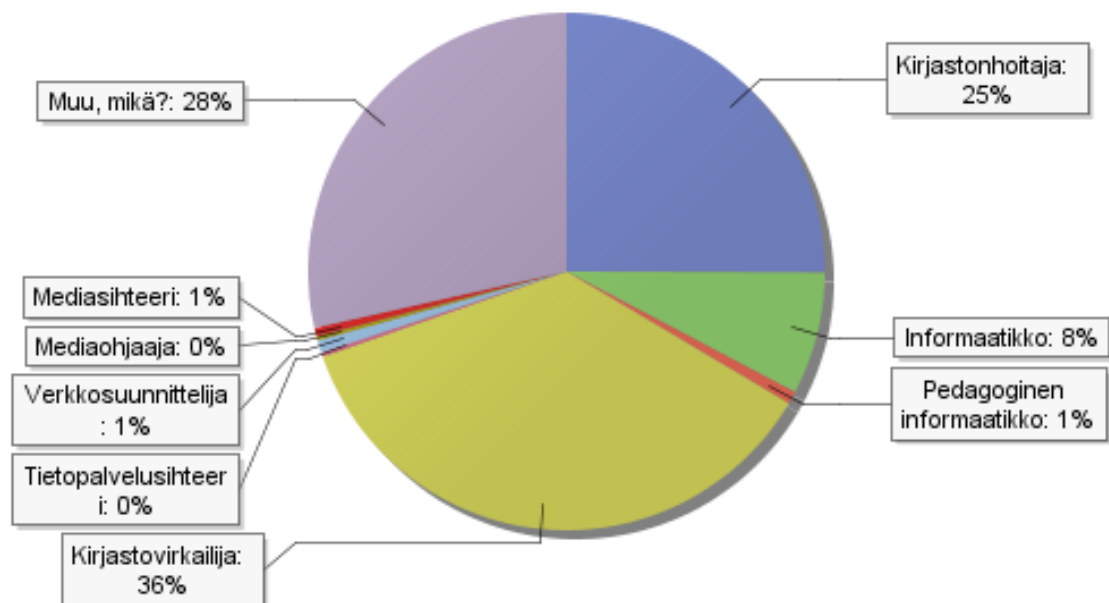
Viidentenä taustakysymyksenä kysyttiin vastaajien maakuntaa (kuvi 3). Kyselyn vastaukset jakaantuivat maakunnittain seuraavasti: vähiten vastauksia 0,53 % tuli Etelä-Karjalasta ja 0,53 % Kainuusta. Alle viiden prosentin jäivät seuraavat maakunnat vastauksissaan: Etelä-Savo 2,39 %, Kanta-Häme 3,45 %, Pohjois-Karjala 1,86 %, Keski-Pohjanmaa 2,39 %, Lappi 4,77 %, Pohjanmaa 3,98 %, Päijät-Häme 4,51 % sekä Satakunta 4,24 %. Vastauksista yli viisi prosenttia tuli seuraavista maakunnista: Etelä-Pohjanmaa 7,69 %, Keski-Suomi 9,02 %, Kymenlaakso 5,84

%, Pohjois-Pohjanmaa 7,96 % sekä Pohjois-Savo 5,04 %. Yli kymmenen prosenttia vastauksista tuli kolmesta maakunnasta. Pirkanmaalta ja Varsinais-Suomesta vastaajia oli kummastakin 11,14 % sekä Uudeltamaalta vastaajia kaikista vastaajista oli 13,53 %. Ahvenanmaalta ei tullut vastauksia lainkaan. Syitä vastaamattomuuteen voi olla monia, ja hyvin luultavasti kyselyn kieli ainakin Ahvenanmaan tapauksessa voi olla yksi niistä.

Suomen kartalla vastausprosentit maakunnittain eivät näkyneet mitenkään selkeästi siten, että Etelä-Suomesta olisi vastattu Pohjois-Suomea paremmin. Pienimmät vastausprosentit olivat Itä-Suomessa päin, mutta sielläkin oli maakuntia, jotka olivat vastanneet reippaasti. Suurimmat vastaajat olivat Uusimaa, Varsinais-Suomi ja Pirkanmaa. Ympäristöhallinnon verkkosivuilta löytyvän maaseutu-kaupunki-luokitus –kartan (Kaupunki-maaseutu-luokitus, 8.9.2014) mukaan kyseiset maakunnat ovat kaupunkimaisia alueita koko maakunnan alueelta. Voi siis olla, että alueilla, joissa on enemmän väestöä ja näin ollen kirjastoilla myös enemmän potentiaalisia asiakkaita, asiakkaiden määrän ja aktiivisuuden mukaan kirjastoilla on myös enemmän resursseja. Näissä suurempien resurssien maakunnissa on kiinnostusta ja työaikaa vastata tällaisiin kyselyihin.

Ristiintaulukoitaessa maakuntia ja vastaajien koulutustaustaa (vain toisen asteen, alemman korkeakoulututkinnon ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneet on otettu ristiintaulukointiin, sillä heitä oli jokseenkin sama määrä), voidaan huomata, että eri koulutustaustaisia kirjastotyöntekijöitä oli vastannut lähes kaikista maakunnista, paitsi Ahvenanmaalta, Etelä-Karjalasta ja Kainuusta. Suhteessa muihin tutkintoihin eniten vastaajissa oli ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita seuraavissa maakunnissa: Uudellamaalla (15,3 %), Pirkanmaalla (12 %) ja Varsinais-Suomessa (12 %), Keski-Suomesta (10,6 %), Satakunnasta (5,6 %), Pohjanmaalta (5,3 %). Etelä-Pohjanmaa oli ainoa maakunta, josta oli vastannut täsmälleen yhtä paljon toisen asteen tutkinnon ja alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita (9 %). Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen tutkintoprosentit olivat identtiset. Kummassakin toisen asteen tutkinnon suorittaneita oli vastanneista 9,9 % ja alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita 11,7 %. Siitä, että kaikista maakunnista vastasi kaikilla koulutustaustoilla näin tasaisesti kirjastotyöntekijöitä, ei voida oikeastaan päätellä juuri muuta, kuin että kirjastoissa on edelleen kaiken tasoisia työtä: suorit-

tavaa työtä, ammatillista työtä sekä asiantuntija työtä. Toki on mahdollista, että paikkakunnilla, joilla koulutetaan uutta työvoimaa kirjastoihin voi suhteessa olla enemmän korkeammin koulutettua väkeä töissä, mutta otos on liian pieni maakunnittain jaettuna, jotta tällaista tulkintaa voitaisiin tehdä.

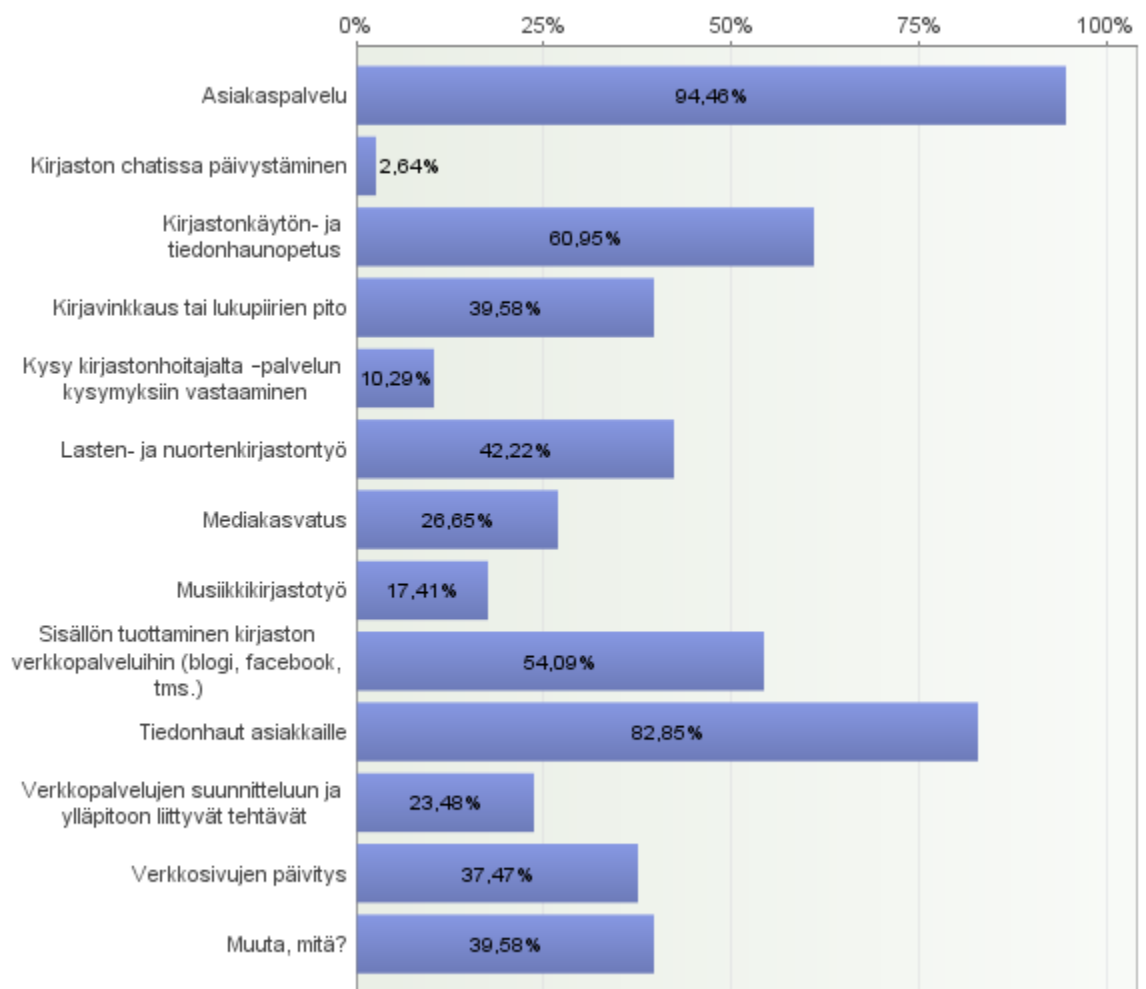
Kuvio 4: Tehtävänimike organisaatiossa.

Vastaajan tehtävänimikettä organisaatiossa kysyttiin kysymyksessä 6 (kuvio4). Kyselyyn vastanneista suurin osa 36 % oli kirjastovirkailijoita. Toiseksi suurin osa vastaajista 28 % vastasi vaihtoehdon muu. Kolmanneksi suurin vastaajaryhmä 25 % oli kirjastonhoitajia. Vastaajista 8 % oli informaatikkoja, 1 % pedagogisia informaatikkoja, verkkosuunnittelijoita ja medias sihteerejä, mediaohjaajia sekä tietopalvelusihteereitä oli 0 %. Muu vaihtoehdon valinneista suurimmat vastaajaryhmät olivat kirjastonjohtaja (18 mainintaa), kirjastotoimenjohtaja (16 mainintaa) sekä osastonjohtaja (17 mainintaa). Kuusi vastaajaa toimi muulla nimikkeellä kirjastonjohtajissa. Nämä kolme nimikettä kirjastonjohtaja, kirjastotoimenjohtaja sekä osastonjohtaja, ovat kukin noin neljä prosenttia muu-lohkosta eli yhteensä siis noin 12 %. Muu-kohtaan useasti mainittuja nimikkeitä olivat kirjastosihteeri (7 vastaajaa), erikoiskirjastonhoitaja (6 vastaajaa) ja erikoiskirjastovirkailija (5 vastaajaa). Muita nimikkeitä olivat lisäksi kirjastoautonkuljettaja-virkailija (3 vastaajaa), vastaava kirjastonhoitaja, projektityöntekijä, projektisuunnittelija, palvelupäällikkö, johtava in-

formaatikko, kirjastonhoitaja-verkkoasiantuntija, verkko-opetuksen koordinaattori-informaatikko, verkko- ja viestintäkoordinaattori, vastaava kirjastovirkailija, tietoasiantuntija, suunnittelija, palveluvastaavaa, palvelusihteri, kulttuuri- ja kirjasto-palveluvastaava sekä kirjastopäällikkö. Kyselyn tehtävänimikevaihtoehtojen lisäksi tuli esiin 37 erilaista tehtävänimikettä ja tämä kertoo paljon kirjastoalan ammatinimikkeiden kirjavuudesta.

Kirjastonjohtajien ja kirjastotoimenjohtajien suurta vastausmäärää selittää se, että kyselyni lähetettiin sekä kirjaston yleiseen sähköpostiin että kirjastonjohtajien sähköpostiin, jolloin potentiaalisista vastaajista kirjastonjohtajia on ollut paljon.

4.2 Kirjastotyö sekä käytettävät laitteet ja aineistot

Kuvio 5: Työtehtävät organisaatiossa.

Kysymys 7 koski vastaajien työtehtäviä organisaatiossa. Kysymykseen saattoi vastata useamman vaihtoehdon sekä vaihtoehdon muu, mikäli sopivaa vaihtoehtoa ei ollut valmiina. Vastaajista 94,5 % ilmoitti työhönsä kuuluvan asiakaspalvelun (kuvio 5) ja 82,9 % kertoi tekevänsä työtehtävinään tiedonhakuja asiakkaille. Vastaajista 61 % ilmoitti tekevänsä työtehtävänä kirjastonkäytön- ja tiedonhaun opetusta ja 54,1 % kertoi tuottavansa sisältöä kirjaston verkkopalveluihin. Vastaajista 42,2 % kertoi tekevänsä lasten- ja nuortenkirjastotyötä, 39,6 % kirjavinkkausta ja lukupiirien pitoa, 37,5 % verkkosivujen päivitystä ja 39,6 % jotain muuta. Mediakasvatusta kertoi tekevänsä 26,7 %, verkkopalvelujen suunnittelu- ja ylläpito- tehtäviä kertoi tekevänsä 23,5 %, musiikkikirjastotyötä 17,4 %, kysy kirjastonhoitajalta -palvelun kysymyksiin vastaili 10,3 % vastaajista ja kirjaston chat-palvelussa päivysti vain 2,6 % vastaajista.

Vastaajista 39 % vastasi kysymykseen tekevänsä muuta työtä ja avoimista vastauksista muodostui seuraavanlaisia ryhmiä työtehtävinä kokoelmatyö (mainittiin 91 kertaa), hallintoon ja johtamiseen liittyvät tehtävät (41 mainintaa), esimiestyö (17 mainintaa), tiedotus, viestintä ja markkinointi (16 mainintaa), tapahtumien järjestäminen (15 mainintaa), tietokoneisiin liittyvät työtehtävät esimerkiksi laitteiden hankinta tai it-tuki (15 mainintaa) ja opetus henkilökunnalle tai asiakkaille tai molemmille mainittiin 13 kertaa. Muita mainintoja oli hankala ryhmitellä yhteen ryhmään, koska ne olivat hyvin laajoja, esimerkiksi ”perinteiset kirjastonhoitajan tehtävät” eivätkä ne olleet tutkimukseni kannalta relevantteja tuloksia.

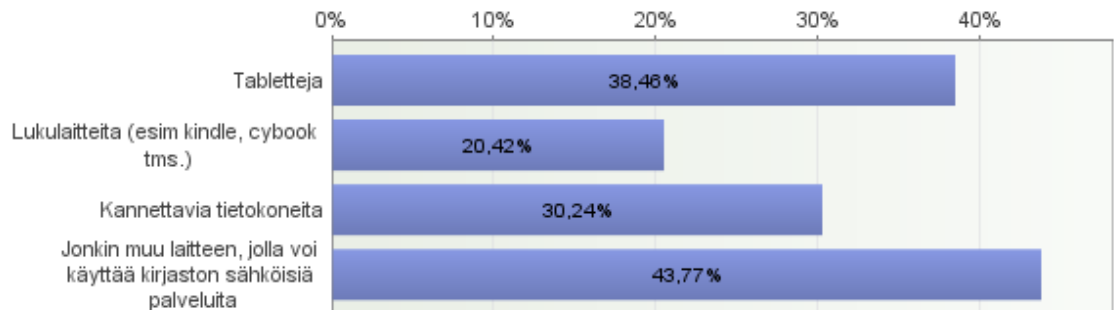
Hallintoon viittaavien mainintojen määrä selittyy sillä, että kirjastonjohtajia oli vastaajissa melko paljon. Hallintoon viitattiin lähes yhtä monta kertaa kuin kirjaston johdossa toimivia henkilöitä oli (kirjastonjohtajia ja kirjastotoimen johtajia sekä heihin muuten verrattavissa olevia henkilöitä) oli yhteensä 40. Kokoelmatyötä näyttäisi kuuluvan Muu -kysymykseen vastanneista useampien työntekijöiden työnkuvaan jollain tavalla.

Yhdessä vastauksessa tähän kysymykseen vaihtoehdossa *Muuta, mitä?* oli, ettei hänen työtehtäviinsä varsinaisesti mediakasvatusta ole kirjattu, mutta sitä hän kuitenkin joutuu työssään paljon tekemään. Ei siis voida olla täysin varmoja siitä, ovatko vastaajat vastanneet virallisen työtehtävänsä perusteella vai sen mukaan mitä työtehtäviä he todellisuudessa työssään suorittavat.

Kysymys 8 oli avoin kysymys ja siinä kysyttiin *Millaista mediakasvatuksellista toimintaa kirjastossasi tarjotaan asiakkaille (Sähköiseen/digitaaliseen mediaan ja laitteisiin liittyen)?* Tämän kysymyksen avoimet vastaukset käytiin läpi ikäryhmitäin. Vastaukset ryhmiteltiin seuraavanlaisiin ryhmiin: En osaa sanoa, ei tarjota, laiteopastusta, sisältöihin liittyvää opastusta ja muut vastaukset. Ei tarjota -ryhmään ryhmiteltiin myös sellaiset vastaukset, joissa kerrottiin, että autetaan silloin kun asiakas pyytää. Muut -ryhmään meni joitakin vastauksia, joita ei voitu ryhmitellä kyseisiin ryhmiin. Suurin osa vastaajista tiesi, oliko heidän kirjastoissaan mediakasvatuksellista toimintaa.

Mediakasvatuksellisesta toiminnasta 20–24-vuotiaat mainitsivat kirjastoissaan toteutettavan laiteopastusta (2 mainintaa) ja sisällön opastusta (3 mainintaa). Yksi vastaaja ilmoitti, ettei kirjastossa tarjota mitään. 25–29-vuotiaista mediakasvatuksellisesta toiminnasta ilmoitti kirjastoissa tehtävän laiteopastuksia (26 mainintaa), sisällön opastuksia (23 mainintaa) ja yksi ilmoitti, ettei kirjastossa tarjota mitään. 30–34-vuotiaista vastaajista mainitsi kirjastoissaan tehtävän mediakasvatuksellisenä toimintana laiteopastuksia (24 mainintaa), sisällön opastuksia 31 (mainintaa), ja 8 vastaajaa ilmoitti, ettei kirjastoissa ole tarjolla mitään. Ikäryhmässä 35–39-vuotta laiteopastuksista mainittiin 13 kertaa, sisällön opastuksista 17 kertaa ja 15 ilmoitti, ettei kirjastossa tarjota mitään mediakasvatukseen liittyvää. Ikäryhmässä 40–44-vuotiaat ilmoitettiin laiteopastuksista 14 kertaa, sisällön opastuksista 20 kertaa ja 11 vastaajaa tästä ryhmästä ilmoitti, ettei kirjastossa ole tarjolla mitään. Ikäryhmässä 45–49-vuotiaat oli 24 mainintaa sisällön opastuksista, 12 mainintaa laiteopastuksista ja 14 kertaa ilmoitettiin, ettei kirjasto tarjoa mitään. 50–54-vuotiaista laiteopastuksista mainittiin 17 kertaa, sisällön opastuksista 24 kertaa ja 14 ilmoitti, ettei kirjasto tarjoa mitään. Ikäryhmässä 55–59-vuotiaat laiteopastuksista mainittiin 15 kertaa, sisällön opastuksista 18 kertaa ja 20 mainitsi, ettei kirjastossa tarjota mitään. Ikäryhmässä 60–64-vuotiaat oli 11 mainintaa laiteopastuksista, 12 mainintaa sisällönopastuksista ja 12 ilmoitti, ettei kirjastossa opasteta. Yli 65-vuotiaista ainoa vastaaja ilmoitti, että kirjastossa tehdään sekä laite- että sisällönopastusta. Näyttäisi olevan niin, että kirjastoissa tarjotaan melko paljon mediakasvatuksellista toimintaa. ja vastauksissa kävi ilmi, että niissäkin kirjastoissa, joissa tarjolla ei ole mediakasvatuksellista toimintaa säännöllisesti pyritään auttamaan asiakkaita, jos asiakas pyytää apua. Kvalitatiivisesti tarkastellen tuloksista

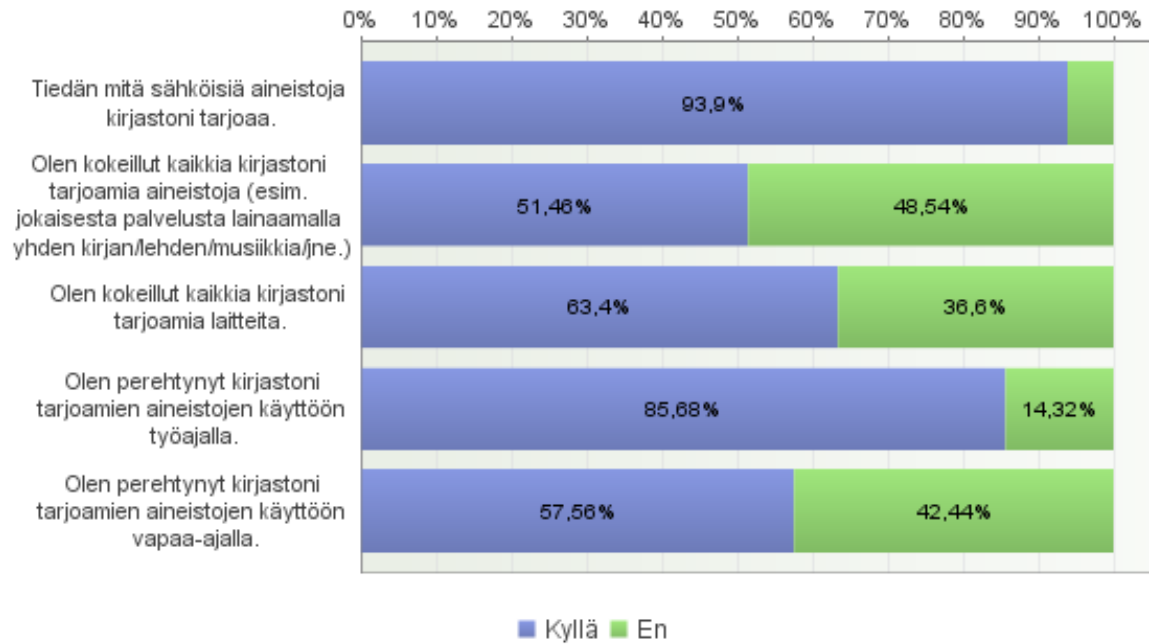
kävi ilmi myös se, että pääasiallisesti mediakasvatuksellista toimintaa tarjotaan lapsille ja seniori-ikäisille. Vain muutamia mainintoja oli aikuisille suunnatusta mediakasvatuksellisesta toiminnasta.

Kuvio 6: Kirjastostani lainattavissa olevat laitteet.

Kyselyssä väittämä yhdeksän ”*Kirjastostani voi lainata...*” oli vaihtoehtoina tabletit, lukulaitteet, kannettavat tietokoneet ja jonkin muun laitteen. Kysymykseen oli mahdollista vastata myös valitsemalla useampi annetuista vaihtoehdoista. Kohtaan muu, saattoi kirjoittaa avoimen vastauksen.

Tabletteja saattoi lainata vastanneiden kirjastoista (kuvio 6) 38,26 %:ssa. Vastanneiden kirjastoissa 30,34 % asiakkaat pystyivät lainaamaan kannettavia tietokoneita ja 20,32 %:ssa lukulaitteita. Kysymyksen jokin muu -vaihtoehtoon tuli kuitenkin eniten vastauksia 43,8 %. Mainintoja ”ei ole”, ”ei” tai ”ei mitään” oli vastattu eniten 61 kappaletta. Mainintoja siitä, ettei laitteita lainata kotiin oli yhteensä 52. Vastaa- jista 16 tarkensi, että laitteita on kirjastossa käytettäväksi, muttei kotilainaan. Vastaa- jista 5 kertoi, ettei kirjastossa ole vielä lainattavia laitteita. Vastaaajista 20 mai- nitsi, että kirjastossa on asiakkaiden käytettävissä pöytäkoneita tai asiakaskoneita. Vain muutamia muita laitteita mainittiin kirjastoissa olevan. Näitä olivat PlayStati- on, lukulaite, audiokirjan kuuntelulaite ja viivakoodinlukija.

Kuvio 7: Oman kirjaston sähköisiin aineistoihin ja laitteisiin perehtyminen sekä niiden opastaminen asiakkaille.

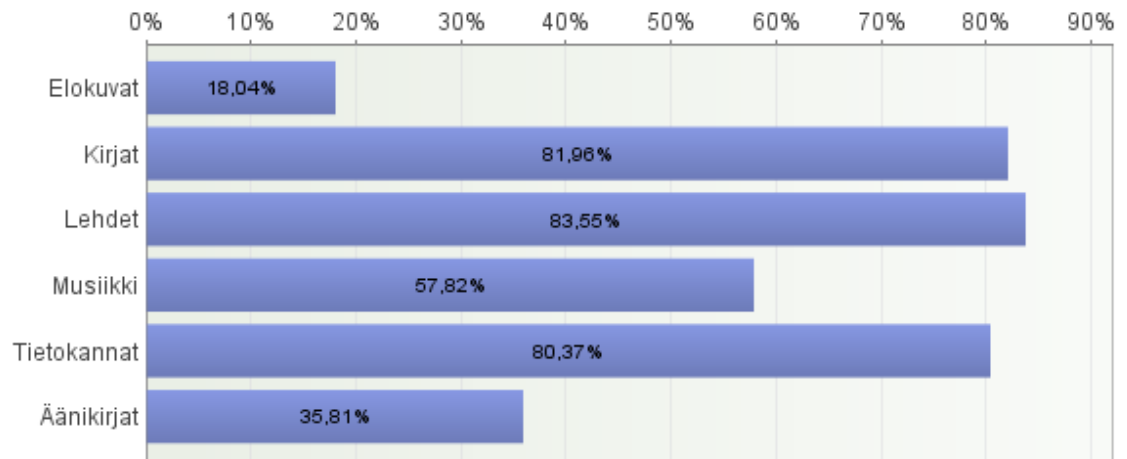
Kyselyn väittämässä kymmenen, oli viisi kohtaa, joihin saattoi vastata joko kyllä tai ei. Väittämät olivat seuraavat:

- Tiedän mitä sähköisiä aineistoja kirjastoni tarjoaa
- Olen kokeillut kaikkia kirjastoni tarjoamia aineistoja,
- Olen kokeillut kaikkia kirjastoni tarjoamia laitteita,
- Olen perehtynyt kirjastoni tarjoamien aineistojen käyttöön vapaa-ajalla ja
- Olen perehtynyt kirjastoni tarjoamien aineistojen käyttöön vapaa-ajalla.

Vastaajista 93,9 % kertoi tietävänsä, mitä sähköisiä aineistoja heidän kirjastonsa tarjoaa eli lähes kaikki vastaajat tiesivät kirjastonsa tarjonnan (kuvio 7). Hieman yli puolet vastaajista ilmoitti, että on kokeillut kaikkia kirjaston tarjoamia aineistoja esimerkiksi lainaamalla e-lehden tai e-kirjan. Vastaajista 63,4 % sanoi kokeilleensa kaikkia kirjaston tarjoamia laitteita. Työajalla kirjaston tarjoamiin aineistoihin oli perehtynyt 85,68 % ja vapaa-ajalla niihin oli perehtynyt 57,56 % vastaajista.

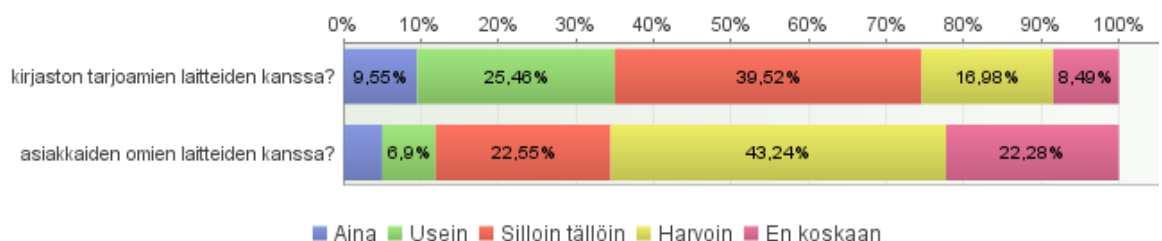
Kysymyksessä 11 kysyttiin oliko perehtymiseen ollut mahdollista käyttää työaika ja tähän 90 % vastaajista vastasi myöntävästi. Kiinnostavaa on, että luku on hieman suurempi kuin aineistoihin työajalla perehtyneiden osuus. Kaikki eivät siis vastausten mukaan ole käyttäneet mahdollisuutta työajalla perehtymisestä hyväk-

seen. Vastaajista 10 % vastasi siis, ettei kirjaston aineistoihin tutustumiseen ole ollut mahdollista harjoitella työajalla. Työajalla aineistoihin perehtymättömien määrä on kuitenkin suurempi (14,3 %).

Kuvio 8: Kirjastossa on sähköisenä aineistona tarjolla...

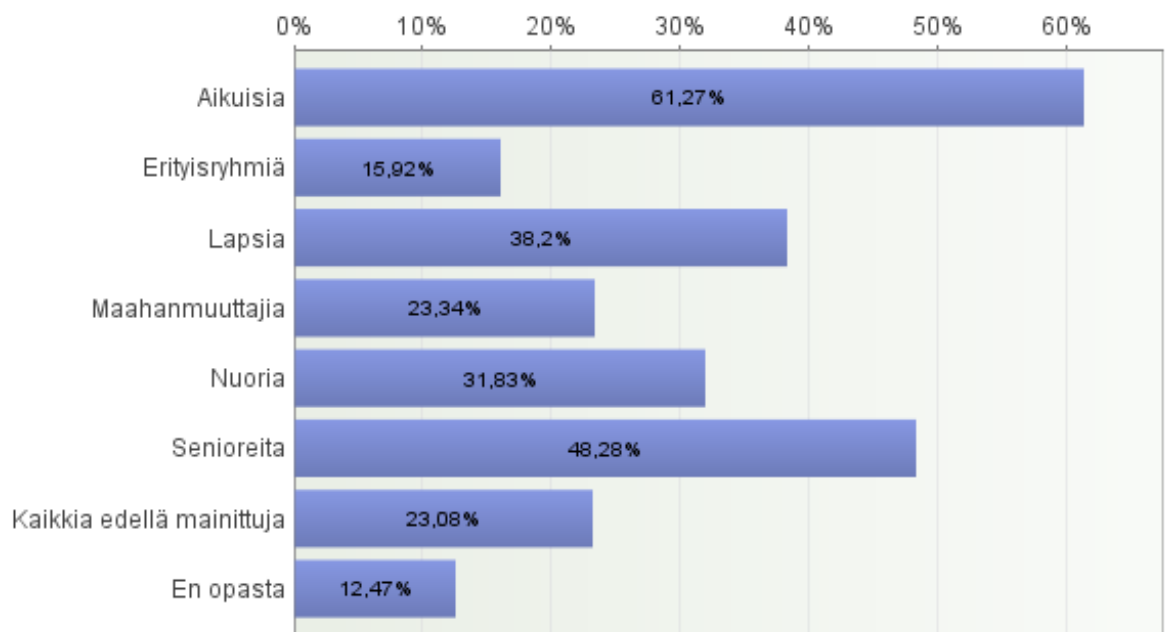
Väittämä 12 Kirjastoni tarjoaa seuraavia aineistoja sähköisenä. Tähän oli seuraavat vastausvaihtoehdot: elokuvat, kirjat, lehdet, musiikki, tietokannat ja äänikirjat. Väittämään oli mahdollista vastata myös useampi vaihtoehto. Tähän olisi kuitenkin pitänyt lisätä myös ”Ei mitään näistä” ja ”Muuta, mitä...” –vaihtoehdot, jotta asiasta voisi olla täysin varma. Näiden vaihtoehtojen perusteella vastaajien kirjastoissa on tarjolla sähköisinä sekä lehtiä että kirjoja yli 80 %:ssa kirjastoja (kuvio 8). Tietokantoja oli tarjolla niin ikään 80 %:ssa kirjastoja, musiikkia noin 57 %:ssa ja äänikirjoja noin 35 %:ssa kirjastoja. Elokuvia tarjottiin vain 18 %:ssa kirjastoja. Elokuvien vähäisyys olikin melko odotettua, sillä ylipäätään mahdollisuus elokuvien tarjoamiseen kirjastoissa sähköisesti on melko uusi asia.

Kuvio 9: Asiakkaiden opastus kirjaston laitteiden ja asiakkaan omien laitteiden kanssa.

Kysymys 13 oli kaksiosainen ja siinä kysyttiin, opastaako vastaaja itse asiakkaita kirjaston tarjoamien laitteiden kanssa ja opastaako vastaaja itse asiakkaita asiakkaiden omien laitteiden kanssa. Kysymykseen sai vastata valitsemalla likertasteikolta sopivimman vaihtoehdon (en koskaan – harvoin – silloin tällöin – usein – aina). Kirjaston tarjoamien laitteiden kanssa useimmat vastaajat opastivat silloin tällöin 39,5 % (kuvio 9). Usein vastasi opastavansa 25,5 %. Aina ilmoittivat kirjaston tarjoamien laitteiden kanssa opastavansa vastaajista 10 % ja ei koskaan 8 % vastaajista. Harvoin opastusta teki 17 % kyselyyn vastanneista.

Asiakkaiden omien laitteiden kanssa kertoi opastavansa vastaajista aina vain 5 % (kuvio 9) eli viisi prosenttia vähemmän kuin kirjaston omien laitteiden kanssa opastaa. Vain 7 % vastaajista vastasi opastavansa usein asiakkaan omien laitteiden kanssa, kun luku kirjaston omien laitteiden kanssa oli 25,5 %. Silloin tällöin opasti asiakkaan omien laitteiden kanssa 22,5 % vastaajista ja harvoin asiakkaan omia laitteita opasti suurin määrä vastaajista 43 %. Vastaajista jopa 22 % ilmoitti, ettei opasta asiakasta heidän laitteidensa kanssa koskaan, kun kirjastojen omien laitteiden kanssa oli 8,5 %.

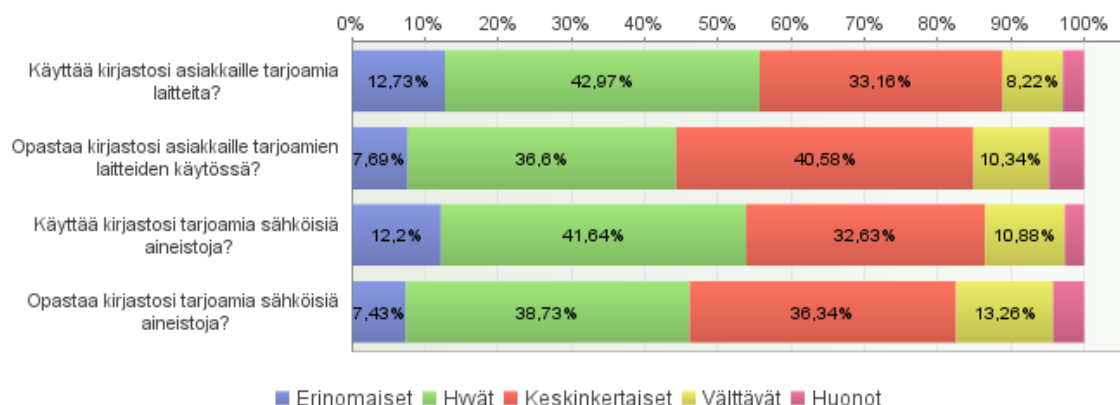
Kuvio 10: Opastamani asiakkaat ovat...

Kysymyksessä 14, kysyttiin minkälaisiin ryhmiin kuuluvia henkilöitä vastaajat työsään opastavat. Kysymyksessä oli mahdollista valita useampi vaihtoehto. Aikuisia

kirjastonkäyttäjiä kertoi opastavansa 24 % vastaajista (kuvio 10) ja 19 % vastaajista kertoi opastavansa senioreita. Lapsia ilmoitti opastavansa 15 % ja nuoria 13 % vastaajista. Erityisryhmiä opasti 6 % ja maahanmuuttajia 9 % vastaajista. Vastaajista 5 % ilmoitti, ettei opasta ketään ja 9 % ilmoitti, että opastaa kaikkia mainittuja ryhmiä.

Seuraavassa kysymyksessä numero 15, pyydettiin avoimen kysymyksen muodossa, vastaus kaikilta niiltä, jotka olivat vastanneet, etteivät opasta. Heiltä kysyttiin, miksi he eivät opasta asiakkaita. Kysymyksen tarkoitus oli aueta vain niille vastaajille, jotka vastaavat, etteivät opasta, mutta tekninen toteutus ei toiminutkaan aivan moitteettomasti ja kysymys aukesi myös niille, jotka olivat valinneet vaihtoehdon kaikkia edellä mainittuja. Kyselyssä oli siis tekninen virhe, josta huomauttivat kaikki he, jotka ilmoittivat opastavansa kaikkia.

Miksi et -kysymykseen vastasi 129 vastaajaa, joista 46 osoittautui sellaisiksi vastaajiksi, jotka olivat valinneet vaihtoehdon ”opastan kaikkia edellä mainittuja”. Vastauksista 26 oli tyhjiä ja osa niistä oli varmasti niitä, jotka olivat vastanneet vaihtoehdon ”opastan kaikkia”. Vastaajista 30 ilmoitti, ettei opastus kuulu heidän työkuvaansa. Vastaajista 12 kertoi, ettei heidän ole tarvinnut opastaa tai heiltä ei ole kysytty opastusta. Kuusi vastaajaa ilmoitti, etteivät he osaa opastaa ja kolme sanoi, ettei opastamiselle ole aikaa. Yksi vastaaja ilmoitti rehellisesti, ettei häntä kiinnosta opastaminen, ja yksi vastaaja kertoi, että opastaa vain jos on pakko. Loput neljä vastausta olivat vaikeasti luokiteltavissa vain yhteen tiettyyn ryhmään.

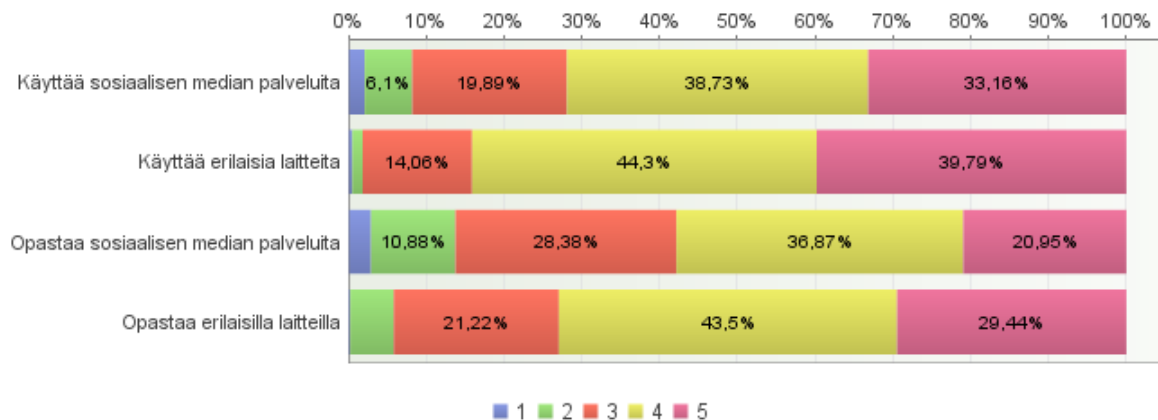
Kuvio 11: Taidot käyttää ja opastaa kirjaston tarjoamia laitteita ja sähköisiä aineistoja.

Kysymyksessä 16 kysyttiin *Millaisiksi vastaajat kokevat taitonsa käyttää ja opastaa kirjaston tarjoamia laitteita ja sähköisiä aineistoja*. Kysymyksessä oli neljä kohtaa ja jokaiseen kohtaan vastaaja valitsi likert-asteikolta omia taitojaan kuvaavan vaihtoehdon. Tässä kysymyksessä oli mahdollisuus valita skaalan huonot, välttävät, keskinkertaiset, hyvät tai erinomaiset taidot, vaihtoehtojen välillä. Vastaajista 43 % arvioi taitonsa hyväksi käyttää kirjaston asiakkaille tarjoamia laitteita (kuvio 11) ja 33 % vastaajista arvioi taitonsa keskinkertaisiksi. Erinomaisiksi taitonsa arvioi 13 % vastaajista. Vastaajista 3 % koki taitonsa huonoiksi ja 8 % välttäviksi käyttää laitteita.

Seuraavaksi vastaajat arvioivat millaiset olivat heidän taitonsa opastaa näillä laitteilla. Vastaajat arvioivat taitonsa opastaa hieman huonommiksi kuin heidän taitonsa käyttää laitteita itse. Suurin ryhmä 40 % vastaajista oli tässä kysymyksessä arvioinut taitonsa opastaa keskinkertaisiksi ja 37 % enää hyväksi. Erinomaisiksi arvioi taitonsa opastaa enää 8 % vastaajista. Välttäväksi taitonsa opastaa koki 10 % vastaajista ja huonoiksi 5 % vastaajista. Vastaajista 85 % kokee taitonsa opastaa vähintään keskinkertaisiksi, jolloin perusopastaminen on varmasti mahdollista. Tietenkin ihmiset saattavat myös aliarvioida kykyjään, koska suomalaiseen kulttuuriin kuuluu olla vaatimaton.

Seuraavaksi kysyttiin vastaajan taidoista käyttää ja opastaa kirjaston sähköisiä aineistoja. Tämä kysymys oli koko tutkimuksen liikkeelle laittaja, sillä oli havaintoja siitä, että kirjastotyöntekijät eivät välttämättä itsekään osaa käyttää niitä sähköisiä aineistoja, joita kirjasto tarjoaa. Vastaukset olivat hyvin samansuuntaiset sähköisten aineistojen kanssa kuin laitteiden käyttötaidot ja laitteiden käytön opastaminen. Erinomaisiksi arvioi taitonsa käyttää sähköisiä aineistoja 12 % vastaajista, hyvin todennäköisesti he ovat samoja henkilöitä, jotka arvioivat myös laitteiden käyttötaidonsa erinomaisiksi. Hyväksi taitonsa arvioi 42 % ja keskinkertaisiksi 32 % vastaajista. Edelleen 3 % oli sitä mieltä, että heidän taitonsa ovat myös sähköisten aineistojen käytön suhteen huonot, mahdollisesti hekin ovat samat henkilöt, jotka arvioivat laitteiden käyttötaidonsa huonoiksi. Ainoa ryhmä, jonka prosentit kasvoivat, oli välttäviksi taitonsa arvioivat, heitä oli 11 % vastaajista, kun laitteiden käyttötaidoissa heitä oli 8 %. Kaikki muut ryhmät siis pienenevät prosentin verran paitsi huonoksi ja välttäviksi taitonsa arvioineet.

Sähköisten aineistojen opastamisessa, kuten myös laitteiden opastamisessa keskinkertaisiksi taitonsa arvioineiden joukko kasvoi. Laitteiden opastamisessa keskinkertaisiksi arvioineiden määrä oli suurempi kuin hyväksi taitonsa arvioineiden. Sähköisten aineistojen opastuksessa taitonsa arvioi hyväksi 39 %, kun keskinkertaisina taitojaan piti 36 %. Kiinnostavaa oli tässä se, että vastaajista 2 % enemmän arvioi taitonsa paremmiksi opastaa sähköisiä aineistoja kuin laitteita. Kummassakin tapauksessa taitonsa erinomaisiksi arvioineiden määrä pysyi samana. Vastanneista 83 % piti taitojaan ainakin keskinkertaisina opastaa kirjaston tarjoamia sähköisiä aineistoja, tämä oli siis kaksi prosenttia vähemmän kuin laitteiden opastamisessa.

Kuvio 12: Kuinka tärkeää on kirjastotyöntekijälle osata käyttää ja opastaa sosiaalisen median palveluita ja erilaisia laitteita.

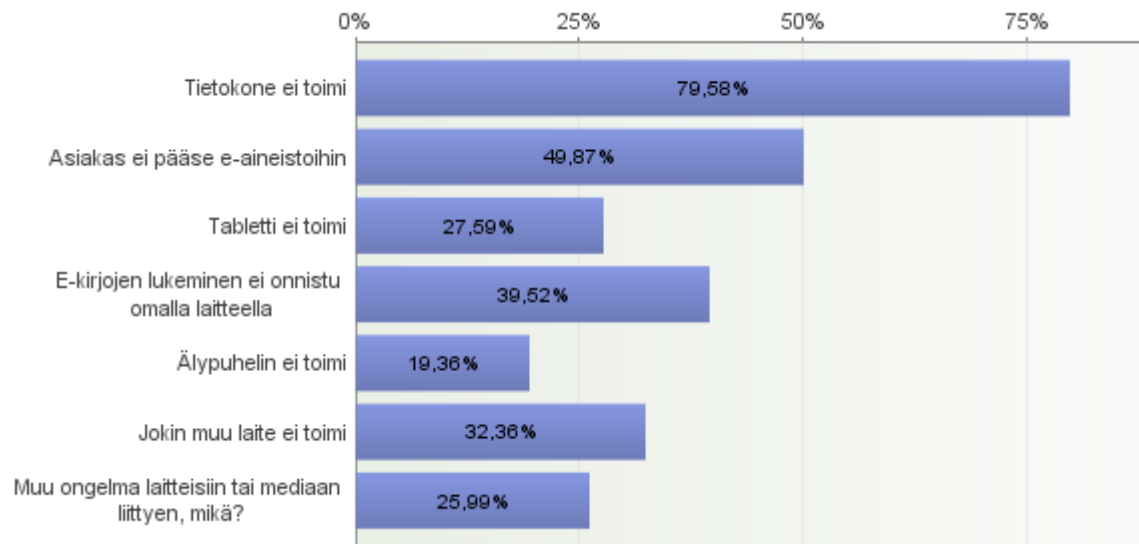
Seuraavaksi kysyttiin *kuinka tärkeänä kirjastoammattilaisille vastaajat pitävät sosiaalisen median käytön osaamista ja opetusta sekä erilaisten laitteiden käytön osaamista ja opastamista*. Vastaajista 33 % (kuvio 12) piti erittäin tärkeänä, että kirjastoammattilaiset osaavat käyttää sosiaalista mediaa ja 39 % piti sosiaalisen median käyttöä tärkeänä. *Ei lainkaan tärkeänä* niiden osaamista piti 2 % vastaajista ja vain vähän tärkeänä 6 % vastaajista. Vastaajista 20 % piti sitä melko tärkeänä.

Erilaisten laitteiden käytön osaamista erittäin tärkeänä piti 40 % ja tärkeänä 44 % vastaajista. Melko tärkeänä taitona laitteiden käyttöä piti 14 % vastaajista. *Vähän tai ei ollenkaan tärkeänä* vaihtoehtoihin oli kumpaankin vastannut 1 % vastaajista. Sosiaalisen median palveluiden opastamista erittäin tärkeänä piti 21 % vastaajista

ja tärkeänä 37 % vastaajista. Melko tärkeänä sosiaalisen median palveluiden opastamista piti 28 % vastaajista. Opastamista sosiaalisen median palveluista vain vähän tärkeänä piti 11 % vastaajista ja ei lainkaan tärkeänä sitä piti 3 % vastaajista. Erilaisilla laitteilla opastamisen koki erittäin tärkeänä 29 % vastaajista ja tärkeänä 44 % vastaajista. Vastaajista 21 % oli sitä mieltä, että opastaminen erilaisilla laitteilla on melko tärkeää. Ei lainkaan tärkeänä erilaisten laitteiden kanssa opastusta piti 0 % vastaajista ja vain vähän tärkeänä 6 % vastaajista.

Kysymys 18 oli avoin kysymys ja siinä kysyttiin perusteluita edellä olleisiin väittämiin eli onko vastaajan mielestä kirjastoammattilaisen tärkeää osata ja miksi. Kysymystä tarkasteltiin ikäryhmittäin. Vastaukset ryhmiteltiin seuraavanlaisiin ryhmiin: Puolesta, muutosvastainen, perinteiset, epätoivoiset ja erikoistumisen kannalla. Ryhmään puolesta sijoitettiin ne vastaajat, jotka suhtautuivat positiivisesti sosiaaliseen mediaan. Vastaan –ryhmään sijoitettiin ne, jotka suhtautuivat negatiivisesti sosiaaliseen mediaan. Perinteiset -ryhmä tarkoitti niitä, jotka pitivät painettuja aineistoja tärkeämpinä. Epätoivoiset -ryhmään kuuluvat ne henkilöt, jotka kokevat, että haluaisivat osata ja opettaa, mutta palveluja ja asioita on olemassa niin paljon. Erikoistumisen kannalla –ryhmään kuuluivat ne, jotka olivat sitä mieltä, että kirjastossa olisi hyvä olla joku joka osaa, kaikkien ei välttämättä tarvitse. 20–24-vuotiaita oli vain yksi ja hänen vastauksensa oli sosiaalisen median puolesta. 25–29-vuotiaita oli yhteensä 16 ja heistä 11 oli puolesta, 1 epätoivoinen ja 4 erikoistumisen kannalla. 30–34-vuotiaita vastaajia oli 12 ja heistä 7 oli puolesta, 2 muutosvastaisista, 2 epätoivoista ja 1 erikoistumisen kannalla. 35–39-vuotiaita vastaajia oli 10 ja heistä 3 oli puolesta, 2 muutosvastaisia, 3 erikoistumisen kannalla ja kaksi epätoivoisia. 40–44-vuotiaita oli yhteensä 11 ja heistä puolesta oli 6 vastaajaa, perinteisiin kuului 1, epätoivoisiin 1 ja erikoistumisen kannalla oli kolme vastaajaa. 45–49-vuotiaita vastaajia oli 16 ja heistä 9 vastaajaa oli puolesta, 2 muutosvastaisia, 3 kuului perinteisiin, 1 epätoivoisiin ja yksi oli erikoistumisen kannalla. 50–54-vuotiaita oli 13 ja heistä puolesta oli 8 vastaajaa ja viisi kuului epätoivoisiin. 55–59-vuotiaita oli yhteensä 20 ja heistä puolesta oli 9 vastaajaa, muutosvastaisia oli 5, perinteisiä 2 ja epätoivoisia 4. 60–64-vuotiaita oli myös 20 ja heistä puolesta oli 11 vastaajaa, muutosvastaisia oli 2, perinteisiin kuului 1, epätoivoisia oli 5 ja erikoistumisen kannalla oli yksi. Yli 65-vuotiaita oli yksi vastaaja ja hän oli erikoistumisen kannalla. Tämän kysymyksen perusteella näyttäisi siltä, että suurin osa vastaajista

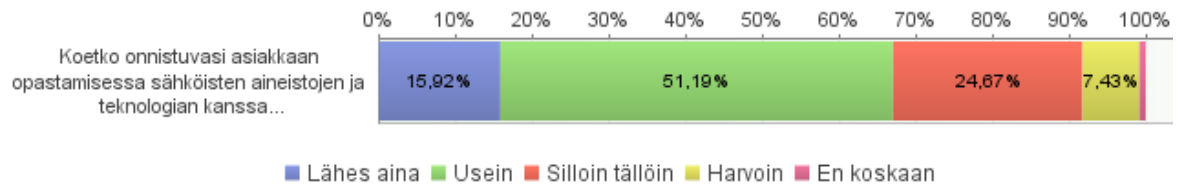
ikäryhmästä huolimatta suhtautuu positiivisesti. Epätoivoisten ryhmä näytti kuitenkin kasvavan kun ikä nousi, mutta he suhtautuvat kuitenkin positiivisesti asiaan ja pitävät sitä tärkeänä.

Kuvio 13: Asiakkaiden ongelmat kirjastoissa teknologiaan tai sähköisiin sisältöihin liittyen.

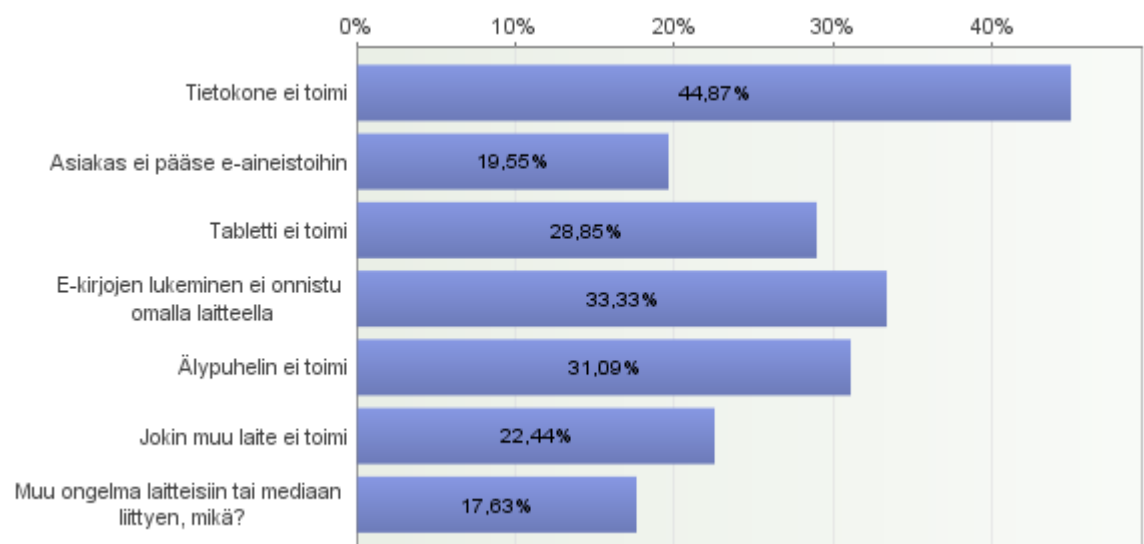
Kysymyksessä 19 kysyttiin *Millaisten kysymysten kanssa teknologiaan tai mediaan liittyen asiakkaat ovat lähestyneet kirjastotyöntekijöitä*. Vastaajista noin 79,6 prosenttia (kuviokuva 13) vastasi tietokoneen toimimattomuuden olleen suurin syy henkilökunnalta avun pyytämiseen. Vastaajista noin 49,9 prosenttia ilmoitti syynä avun pyytämiseen olevan e-aineistoihin pääsemisen ja noin 39,5 prosenttia ilmoitti syynä olevan e-kirjojen lukemisen hankaluuden asiakkaan omalla laitteella. Asiakkaat olivat myös noin 32,3 prosenttia lähestyneet jonkin muun laitteen toimimattomuuden kanssa. Asiakkaat lähestyivät tabletin toimimattomuuden kanssa noin 27,6 prosentissa vastaajien kirjastoja ja noin 26 prosentissa kirjastoja vastaajia on lähestytty myös muussa ongelmassa laitteisiin tai mediaan liittyen. Vähiten vastaajia, noin 19,4 prosenttia, ilmoitti apua pyydetyn älypuhelimien kanssa. Muu kohdan vastauksista eniten mainintoja oli skannaukseen, kopiointiin ja tulostukseen liittyen (35 mainintaa). Toiseksi eniten ongelmia oli asiakkaille tuottanut sähköposti (24 mainintaa) ja kolmanneksi eniten langaton verkko (14 mainintaa). Verkkokirjastoa koskevien ongelmien kanssa oli lähestytty kymmentä vastaajaa, kuten myös sovellusten lataamisen tai toimimattomuuden kanssa. Yleisesti internetin käyttöön liittyvistä ongelmista mainittiin kahdeksassa vastauksessa. Kahdeksan mainintaa

oli myös liittyen asiointiin verkkopankissa, Kelassa tai muussa asiointipalvelussa. Muita ongelmia, joiden kanssa vastaajia oli lähestytty, olivat muun muassa digitointi, jonkin laitteen toimimattomuus, e-kirjoihin liittyvä ongelma, tiedonhaku ongelma ja sosiaalinen media.

Kuvio 14: Kirjastotyöntekijät kokevat onnistuvansa opastamisessa sähköisten aineistojen ja teknologian kanssa.

Kysymyksessä 20 kysyttiin *Koetko onnistuvasi asiakkaan opastamisessa sähköisten aineistojen ja teknologian kanssa* ja vaihtoehdot kysymykseen olivat: en koskaan, harvoin, silloin tällöin, usein sekä lähes aina. Lähes aina koki onnistuvansa 15,92 % (kuvio 14) vastaajista, usein onnistui 51,19 % ja silloin tällöin 24,67 %. Harvoin koki onnistuvansa opastus tilanteissa 7,43 % vastaajista ja ei koskaan alle prosentti vastaajista.

Kuvio 15: Asiakastilanteet, joissa taidot median ja teknologian opastamiseen eivät ole kirjastotyöntekijöillä riittäneet.

Kysymys 21. oli *Millaisissa mediaan tai teknologiaan liittyvissä asiakastilanteissa taitosi opastaa eivät ole riittäneet?* Tämä kysymys aukesi vain niille, jotka edellisessä kysymyksessä valitsivat jonkin muun vaihtoehdon kuin lähes aina. Tähän kysymykseen vastasi kaikista vastaajista 312 vastaajaa. Kysymyksessä saattoi valita useamman vaihtoehdon ja mahdollisuus myös valita vaihtoehto *muu, mikä*, jos valmiit vaihtoehdot eivät olleet sopivia. Noin 45 % vastaajista (kuvio 15) koki, että heidän taitonsa opastaa tilanteessa, jossa tietokone ei toimi, eivät ole riittäneet. Toiseksi eniten noin 33 % vastaajista koki että taidot eivät ole riittäneet opastaa e-kirjojen käytössä asiakkaan omalla laitteella. Kolmanneksi eniten noin 31 % vastaajat kokivat taitonsa riittämättömiksi opastaa asiakkaita älypuhelimien kanssa. Vastaajista noin 29 % koki taitonsa riittämättömiksi opastaa asiakkaita tablettien kanssa ja jonkin muun laitteen opastamisen kanssa noin 22 % vastaajista. Noin 19,6 % vastaajista koki, että taidot eivät ole riittävät e-aineistoihin pääsemisen opastamisessa asiakkaalle. Vastaajista noin 17,6 prosenttia ilmoitti, että jossain muussa ongelmassa taidot opastaa eivät ole riittäneet. Muita ongelmia olivat muun muassa digitointi (kolme mainintaa), tulostaminen (neljä mainintaa), langaton verkko (neljä mainintaa) ja e-kirjojen lataaminen tabletille (kaksi mainintaa).

4.3 Tutkimukseen osallistuneiden mediataidot ja niiden hankinta

Kysymys 22 koski vastaajien työssään aktiivisesti käyttämiä internet-palveluita. Kysymyksessä oli mahdollista valita useampi vaihtoehto. Palveluista Facebook vei ensimmäisen sijan kaikista palveluista 62,86 %, seuraavaksi eniten työssä käytettiin hyödyksi Wikipediaa 55,44 %. Kolmanneksi eniten käytettiin Google + -palvelua 38,2 % vastaajista. Bloggeja käytti työssään hyödyksi 35,81 % vastaajista ja Youtubea 33,44 % vastaajista. Vastaajista 12,47 % ilmoitti, ettei käytä mitään palvelua ja jotakin muuta palvelua ilmoitti käyttävänsä 11,41 % vastaajista. Vastaajista kymmenen ilmoitti muu -vaihtoehdossa, että käyttää Googlea, muttei kuitenkaan Google+ -palvelua. Kaksi vastaajaa ilmoitti käyttävänsä Yammer -nimistä palvelua. Vastaajista 13 kertoi käyttävänsä erilaisia ammatillisia tietokantoja (Arto, Aleksi, Fono jne.). Ne eivät kuitenkaan olleet listassa vaihtoehtoina siitä syystä, että ne katsotaan kuuluvan kirjastotyöhön olennaisena osana ja näin ollen oletus oli, että lähes kaikki käyttävät niitä työssään. Wikityökalut olivat mukana siitä syys-

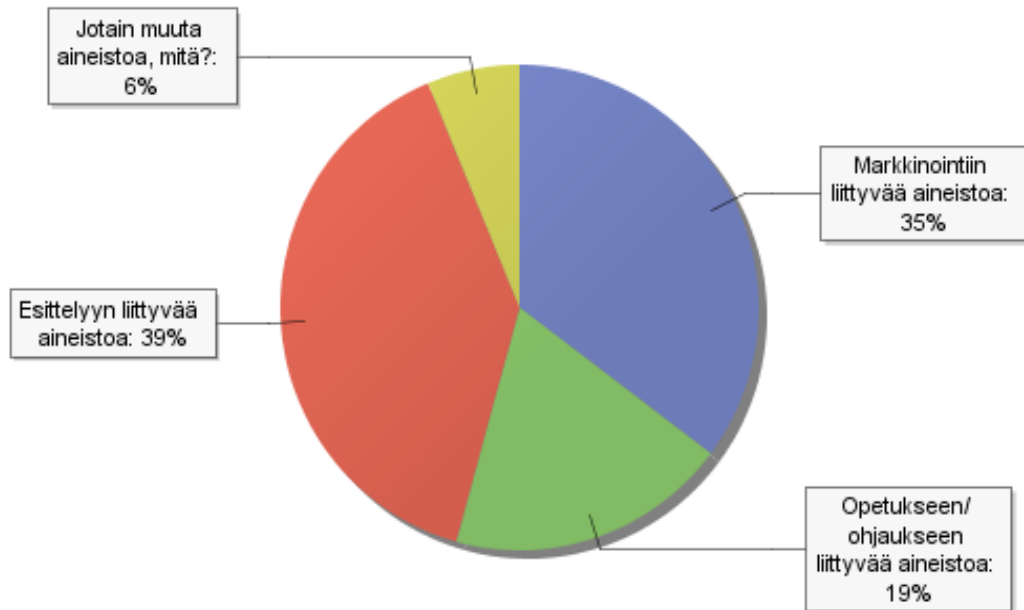
tä, että ne liittyvät yhteisölliseen tiedon tuotantoon eli sosiaaliseen mediaan. Muita internet-palveluita, joita mainittiin olivat IRC, elokuvaan ja televisioon liittyviä palveluita (iMBD, tvrage), kuvapalvelut (Picasa, Cluster.com), kirja-aiheiset palvelut (risingshadow, Goodreads), musiikkiin liittyvät palvelut (Allmusic, Discogs, New Grove Dictionary of Music and Musicians Online, Evernote) ja yhteisöpalvelu Quara.

Kysymyksessä 23 kysyttiin millaisiin työtehtäviin vastaajat käyttävät edellisessä kysymyksessä mainitsemiaan palveluita. Kirjastotyöntekijät kaikista ikäryhmistä käyttivät palveluita suurimmaksi osaksi tiedonhakuun (185 mainintaa) ja jonkin verran myös tiedottamiseen (105 mainintaa) esimerkiksi tapahtumista ja kirjaston aukioloajoista sekä muista ajankohtaisista aiheista. Palveluihin tuotettiin sisältöjä vähän. Yhteensä sisällöntuottaminen palveluihin mainittiin vain 24 kertaa. Sisältöjen avaaminen eli esimerkiksi kirjojen vinkkaaminen tai muu sellainen oli myös vähäistä. Sisältöjen avaaminen mainittiin kokonaisuudessaan vain 19 kertaa. Ajankohtaisten asioiden seuraaminen mainittiin 48 kertaa ja viestintään kollegojen kanssa 34 vastaajaa. Ikäryhmittäin ei ollut nähtävissä selkeää vaihtelua palveluiden käyttötavoissa. Yleisesti ottaen palvelut näyttivät olevan tarkoitettu tiedonhaun lisäksi hyvin paljon vain tiedotuskäyttöön.

Kysymyksessä 24 kysyttiin *Missä kaikissa internet-palveluissa vastaajan kirjasto on mukana tai mihin vastaajan kirjasto tuottaa sisältöä*. Tässä kysymyksessä oli mahdollista valita useampi vaihtoehto. Kirjastot tuottivat tai olivat mukana eniten Facebook-palvelussa 88,59 %. Toiseksi eniten kerrottiin sisältöä tuotettavan kirjaston kotisivuille 67, 37 % ja kolmanneksi blogeihin 27,06 %. Twitteriä käytettiin 23,34 % kirjastoja, Instagramia 20,42 % ja Youtubea 19,89 % kirjastoja. Vastaajista 3,18 % ilmoitti, ettei kirjasto ole mukana tai tuota sisältöä mihinkään palveluun ja 6, 1 % ilmoitti palvelun olevan jokin muu, kuin valmiit vaihtoehdot. Muita palveluita olivat muun muassa erillinen verkkokirjasto, kirjastokimpan kotisivut ja Picasa.

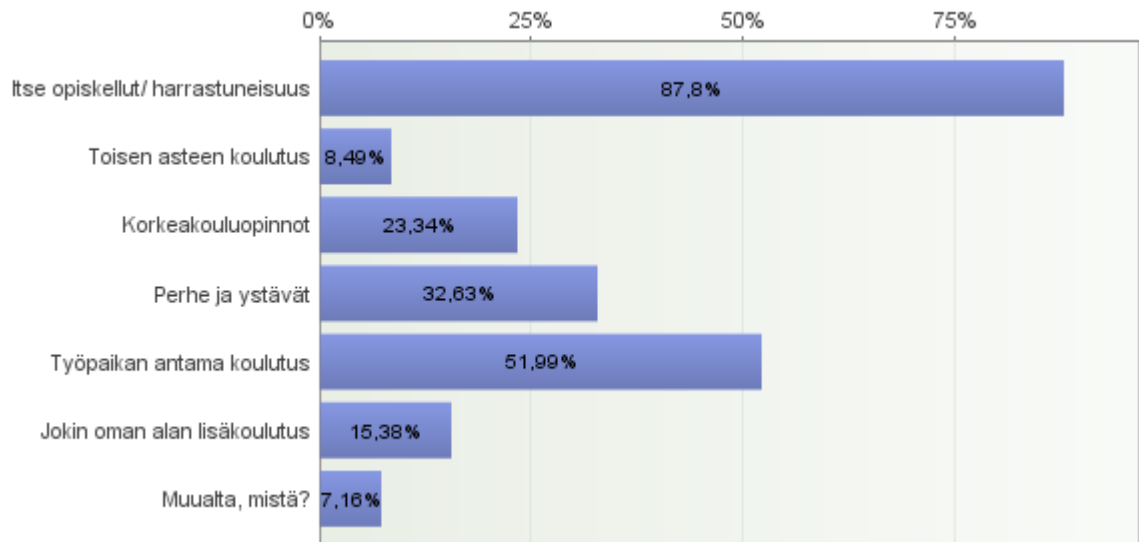
Kysymyksessä 25, kysyttiin kahta asiaa, *Päivittääkö vastaaja mainitsemiaan palveluita ja tuottaako vastaaja sisältöä mainitsemiinsa palveluihin*. Tämä kysymys tuli kaikille niille, jotka siis vastasivat edelliseen kysymykseen, että kirjasto on mukana tai tuottaa sisältöä johonkin palveluun. Vastaajista yli puolet eli 57,56 % kertoo tekevänsä päivityksiä mainitsemiinsa palveluihin ja 59,15 % vastaajista kertoo tekevänsä palveluihin sisältöä. Vastaajista 1,59 % tuottaa siis vain sisältöjä, mutta

ei tee palveluihin päivityksiä. Suurimmaksi osaksi nämä tehtävät kulkevat luultavasti rinnakkain.

Kuvio 16: Kirjastoni tuottaa seuraavan tyyppisiä aineistoja verkkoon:

Kysymys 26 käsitteli sitä, *Millaista aineistoa kirjasto tuottaa niihin palveluihin, joissa se on mukana*. Tässä kysymyksessä oli mahdollista valita useampi vaihtoehto. Huomattavan suuri osa vastaajista 39 % (kuviota 16) ilmoitti, että kirjasto tuottaa esittelyyn liittyvää aineistoa ja 35 % vastaajista ilmoitti kirjaston tuottavan markkinointiin liittyvää aineistoa. Opetuksellista aineistoa ilmoitti tuottavan vain 19 % vastaajien kirjastoista. Vastaajista 6 % ilmoitti tuottavansa jotain muuta aineistoa. Avoimista vastauksista muodostui seuraavat ryhmät: Ajankohtaisten asioihin liittyvä aineisto (8 mainintaa), tapahtumiin tai näyttelyihin liittyvä aineisto (12 mainintaa), yhteydenpitoon tai vuorovaikutukseen liittyvä aineisto (7 mainintaa) ja aineiston esille tuontiin tai aineiston vinkkaamiseen liittyvä aineisto (8 mainintaa). Vastaajista viisi ilmoitti muuta mitä kohdassa, ettei kirjasto tuota sisältöjä. Kysymyksestä siis puuttui vaihtoehto ”ei mitään”. Muutamien vastausten kategorisointi oli hankalaa siksi, että niitä ei oikein voinut laittaa vain yhteen ryhmään.

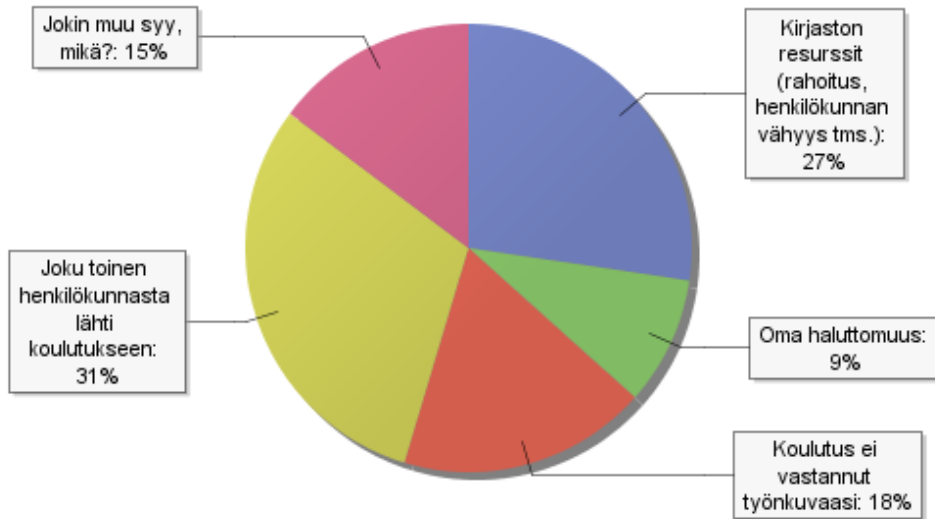

Kuvio 17: Näistä lähteistä kirjastotyöntekijät ovat saaneet tietonsa ja taitonsa teknologiaan ja sosiaaliseen mediaan liittyen.

Kysymyksessä 27 kysyttiin *Mistä vastaajat kokevat saaneensa tietonsa ja taitonsa käyttää teknologiaa ja mediaa*. Tässä kysymyksessä oli jälleen mahdollista valita useampi vaihtoehto. Vastaajista 87,8 % (kuvio 17) ilmoitti oppinsa ja taitonsa kertyneen itse opiskelulla tai harrastuneisuuden ansiosta. Noin 52 % kertoi tietonsa ja taitonsa kertyneen työpaikan koulutuksissa ja vastaajista noin 32,6 % kertoi saaneensa tietämyksensä perheeltä ja ystävilä. Korkeakouluopinnoista peräisin olevia tietoja ja taitoja oli noin 23,3 %:lla vastaajista ja noin 8,5 % koki oppinsa ja taitonsa olevan peräisin toisen asteen opinnoista. Oman alan lisäkoulutuksesta koki saaneensa oppeja noin 15,4 % vastaajista ja noin 7 % ilmoitti taitonsa olevan jostain muualta. Näistä muista opinlähteistä muodostui ryhmittelyllä seuraavia kategorioita: työkaverit ja kollegat (kymmenen mainintaa), aiempi työ tai koulutus (neljä mainintaa), maakuntakirjaston järjestämä koulutus (viisi mainintaa) ja itseopiskelu (viisi mainintaa).

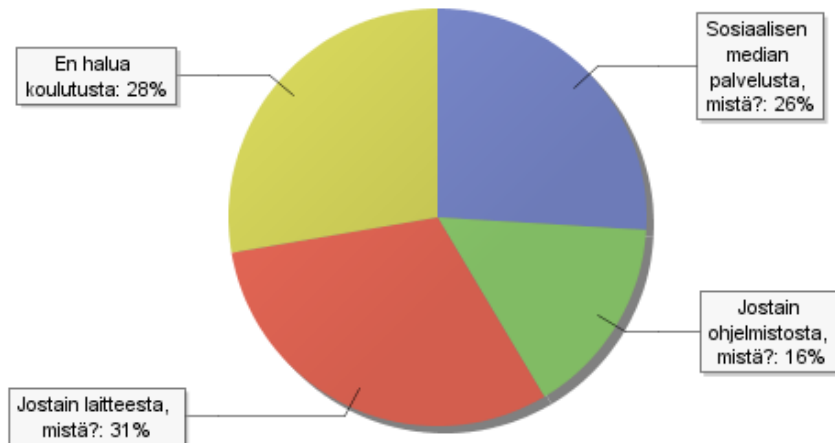
Nykyään mikä tahansa työ vaatii jatkuvaa koulutusta, ja kirjastoalalla Yleisten kirjastojen laatusuosituksissakin (2010, 43) koulutuspäivien määräksi suositellaan vähintään kuutta päivää henkilötyövuotta kohti. Tämän takia oli kiinnostavaa kysyä kirjastotyöntekijöiltä, kysymyksessä 28 *ovatko he osallistuneet johonkin kirjastoalan koulutuspäivään liittyen mediakasvatukseen, sähköisiin aineistoihin tai sosiaaliseen mediaan*. Vastaajista 66 % vastasi osallistuneensa koulutukseen. He oh-

jautuivat seuraavaksi kysymykseen 29, jossa kysyttiin *ovatko he koulutuksista saamillaan tiedoilla ja opeilla kouluttaneet muuta kirjastonsa henkilökuntaa*. Tähän kysymyksen vastasi 248 vastaajasta 56 %, eli yli puolet, myöntävästi.

Kuvio 18: Syyt kirjastotyöntekijöiden koulutukseen osallistumattomuuteen.

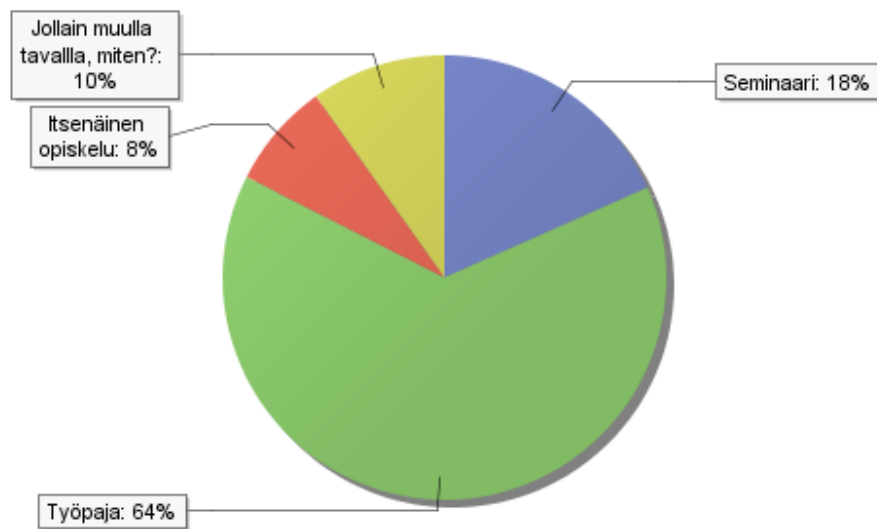
Ne, jotka vastasivat kysymykseen 28, etteivät ole osallistuneet koulutukseen, ohjautuivat seuraavaksi kysymykseen 30, jossa kysyttiin, *Miksi he eivät olleet osallistuneet koulutukseen*. Tähän kysymykseen vastasi 129 vastaajaa kaikista vastaajista. Vastaajista 31 % (kuvio 18) vastasi tähän kysymykseen, että koulutukseen lähti joku toinen henkilökunnasta. Vastaajista 27 % vastasi vaihtoehdon että kirjaston resurssit (rahoitus, henkilökunnan vähyys, tms.) oli syynä koulutuksen väliin jättämiselle. Vastaajista 18 % kertoi, että ei osallistunut koulutukseen, koska koulutus ei vastannut heidän työnkuvaansa ja yhdeksän prosenttia kertoi osallistumattomuutensa johtuvan haluttomuudesta lähteä koulutukseen. Vastaajista 15 % kertoi syyn olevan jokin muu. Muista sysitä muodostui seuraavanlaisia selkeitä ryhmiä: ei ole ollut mahdollisuutta (neljä mainintaa), kyseistä koulutusta ei ole vielä tullut vastaan (kuusi mainintaa), harjoittelija tai sijainen (kuusi mainintaa), en tarvitse koulutusta (kolme mainintaa), en ole ehtinyt (kuusi maininta) ja olen pian menossa (kaksi mainintaa).

Kuvio 19: Kirjastotyöntekijöiden koulutushalukkuus.

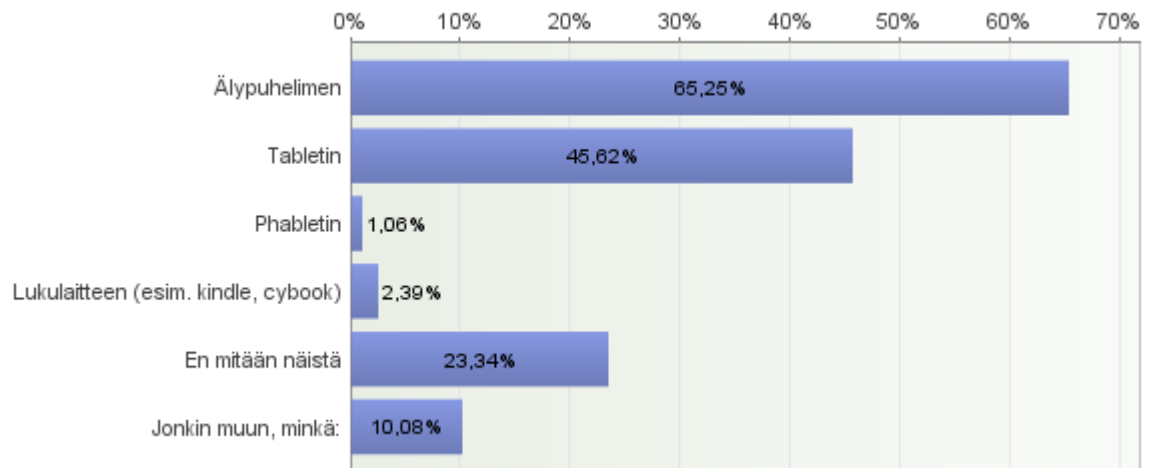
Seuraavaksi kyselyssä kysyttiin (kysymys 31) *haluaisiko vastaaja koulutusta jostakin sosiaalisen median palvelusta, jostain ohjelmistosta tai jostain laitteesta*. Tämä kysymys tuli jälleen kaikille. Laitteista kertoi haluavansa koulutusta 31 % (kuvio 19) vastaajista. Eniten toivottiin koulutusta tableteista (95 mainintaa) ja lisäksi tableteista erikseen mainittiin iPad 7 kertaa. Toiseksi eniten mainittiin e-kirjojen lukulaitteet (27 mainintaa). Seuraavaksi eniten toivottiin koulutusta älypuhelimista (25 mainintaa). Kaikesta mahdollisesta koulutusta toivoi 15 vastaajaa ja nimenomaan uusista laitteista 9 vastaajaa. Yhdeksän vastaajaa ei osannut sanoa mistä erityisesti haluaisi koulutusta, mutta oli valinnut tämän vaihtoehdon. Muutamia mainintoja saivat myös Chromebook sekä Android-laitteet. Myös digitointilaitteista toivottiin koulutusta. Laitevertailu mainittiin kahdesti ja muutamia muita hankalasti kategorisoitavia tai tähän laite-kysymykseen kuulumattomia mainintoja esitettiin. Sosiaalisen median palvelusta koulutusta halusi 26 % vastaajista. Yleistä koulutusta tai koulutusta mistä tahansa sosiaalisen median palvelusta toivoi 48 vastaajaa. Uusista sosiaalisen median palveluista toivoi koulutusta 11 vastaajaa ja ”tärkeimmistä” palveluista kolme vastaajaa, kolme vastaajaa toivoi koulutusta nuorten käyttämistä palveluista. Nimeltä mainittiin useimmin sosiaalisen median palveluista Twitter, josta toivoi koulutusta 31 vastaajaa. Toiseksi eniten sai mainintoja Instagram, josta koulutusta halusi 19 vastaajaa. Facebook -koulutusta toivoi 14 vastaajaa ja Pinterest -palvelusta yhdeksän vastaajaa. Muita palveluita, joita mainittiin kerran tai kaksi olivat: blogit (Tumblr), sisällönlinkitys -palvelut (Scoop, reddit), videopalvelut (vimeo, Bambuser), paikkatietopalvelu Foursquare, ja kuvapalvelu Flickr. Vastaa-

jista yhdeksän toivoi koulutusta siitä, kuinka parhaiten hyödyntää sosiaalisen median palveluita kirjastotyössä. Kymmenen vastaajaa ei osannut eritellä mistä erityisesti haluaisi koulutusta. Ohjelmistoista toivoi koulutusta 16 % vastaajista. Vastauksissa mainittiin 12 kertaa kuvankäsittelyyn liittyvät ohjelmistot, 6 kertaa e-kirjojen, e-lehtien ja e-aineistojen lukemiseen tai käyttöön liittyvät ohjelmistot ja 5 vastaajaa mainitsi Microsoft Office-ohjelmat. Vastaajista neljä ilmoitti, että haluaisi koulutusta koodauksesta, vaikka se ei varsinaisesti tähän vaihtoehtoon kuulu. Vastaajista 28 % ilmoitti, ettei halua koulutusta.

Kuvio 20: Toivottu koulutusmuoto.

Niille, jotka vastasivat kysymyksessä 31 jonkin muun kuin en halua koulutusta vaihtoehdon, aukesi kysymys, jossa kysyttiin miten vastaaja haluaisi, että koulutus toteutettaisiin. Tähän kysymykseen 32 vastasi 234 vastaajaa kaikista vastaajista. Suurin osa vastaajista 64 % (kuvio 20) toivoi koulutuksen tapahtuvan työpajakoulutuksena, 19 % toivoi koulutuksen tapahtuvan seminaarina ja 8 % halusi opiskella itsenäisesti. Vastaajista 10 % toivoi koulutuksen tapahtuvan muulla tavalla. Vastaajista kolme ilmoitti, ettei koulutuksen muodolla ole väliä, viisi vastaajaa toivoi monimuotokoulutusta esimerkiksi ennakotehtävä ja seminaari ja neljä vastaajaa toivoi verkkokoulutuksena tapahtuvaa koulutusta.

Kuvio 21: Kirjastotyöntekijöiden omistamat teknologiset laitteet.

Ne vastaajat, jotka vastasivat ”en halua koulutusta” kysymyksessä 31, ohjautuivat suoraan kysymykseen 33, jossa kysyttiin, *mitä laitteita vastaaja omistaa?* Kysymykseen saattoi vastata useamman vaihtoehdon tai mikäli sopivaa vaihtoehtoa ei ollut, vaihtoehdolla *jonkin muun, minkä*. Vastaajista suurin osa 65,2 % ilmoitti omistavansa älypuhelimien (kuvio 21) ja 45,6 % kertoi omistavansa tabletin. Vastaajista 23,3 % ilmoitti, etteivät omista näistä mitään ja jonkin muun laitteen ilmoitti omistavansa 10 prosenttia vastaajista. Muita laitteita olivat tietokone (14 mainintaa), kannettava tietokone tai jokin yhdistelmä kannettavasta tietokoneesta ja tabletista (25 mainintaa) ja puhelin (kolme mainintaa). Vaihtoehtona ei ollut tietokonetta tai kannettavaa tietokonetta siitä syystä, että on hyvin epätodennäköistä, että sellaista ei kirjastotyöntekijältä kotoa löydy.

Toiseksi viimeinen kysymys koski vastaajien internet-palveluiden vapaa-ajan käyttöä. Kysymyksessä oli mahdollista valita useampi vaihtoehto. Tuloksissa vastaajat näyttivät käyttävän eniten Facebookia 75,86 % vapaa-ajalla. Toiseksi eniten käytettiin Youtubea 61,54 %, kolmanneksi eniten käytettiin Wikipediaa 48,54 % ja neljänneksi eniten blogi-palveluita 40,58 %. Vastaajista 9,28 % ilmoitti, ettei käytä näistä mitään vapaa-ajalla ja 6,1 % ilmoitti käyttävänsä jotain muuta internet-palvelua. Muiksi internet-palveluiksi mainittiin kolmessa vastauksessa, että vapaa-ajalla käytetään kyllä Googlen monia palveluita, mutta ei Google + -palvelua. Kolme vastaajaa mainitsi keskustelufoorumit. Netti-tv-palvelut mainittiin viisi kertaa ja Spotify kaksi kertaa. Kaksi mainintaa oli ammatillisista keskusteluryhmistä Face-

bookissa tai muussa palvelussa. Mainittiin myös kerran seuraavia palveluita: Irc, skype, Pilvipalvelut (Dropbox, One Drive), kirja-aiheisia palveluita (Google books, Goodreads) musiikkiin liittyviä palveluita (last.fm, noteflight), urheiluun liittyvä palvelu (nimenhuuto.com), kuvapalvelu (Picasa), käsityöaiheinen yhteisöpalvelu (ravelry.com), yhteisö- ja sisällönjakopalvelu (reddit), e-lehdet ja e-kirjat.

Ristiintaulukoitaessa vapaa-ajalla ja työtehtävissä käytettäviä internet-palveluita voidaan huomata, että työssä ja vapaa-ajalla käytetään lähes samoja palveluita. Facebook on palveluista ensimmäisenä niin vapaa-ajalla 75,86 % kuin työssäkin 62,86. Vastaajien kirjastoista jopa 88,6 % oli mukana Facebookissa. Blogeja käytettiin ahkerasti niin työssä 35,8 % kuin vapaa-ajallakin 40,58 % ja 27 % vastaajien kirjastoista ilmoitti kirjaston olevan mukana tai tuottavan sisältöä blogeihin. Wikipediaa käytettiin enemmän työssä 55,4 % kuin vapaa-ajalla 48,5 %. Vaihtoehtoina oli myös useita tiedonhakuun käytettäviä palveluita ask.com, dogpile, mamma.com ja Yippy!, mutta niitä käytettiin hyvin vähän, työssä niiden käyttö oli 0-2 % ja vapaa-ajalla vielä vähäisempää 0-1 %. Muu –vaihtoehtoon tuli useampia mainintoja pelkän Googlen puuttumisesta, tähdenneettiin, että käytetään kyllä Googlea, mutta ei Google+ -palvelua. Wikipediaa käytettiin työssä 55,4 % eli enemmän kuin vapaa-ajalla 48,5 %. Wikipediaan tuotti sisältöä kuitenkin vain 3,2 % kirjastoista.

Viimeinen kysymys oli vapaaehtoinen, kysymyksessä kysyttiin *Koetko edellä mainittujen palveluiden käytön vapaa-aikana auttaneen työelämässä pärjäämistä? Miten?* Kysymykseen vastasi 280 vastaajaa, joista 76 oli toisen asteen tutkinnon suorittaneita, alemman korkeakoulu tutkinnon suorittaneita 88 ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneita 116. Toisen asteen tutkinnon suorittaneista vastaajista 19 totesi, ettei vapaa-ajan käytöllä ole ollut mitään hyötyä työelämässä (toisen asteen vastaajista 14,4 %). Alemman korkeakoulututkinnon suorittaneista 12 oli myös sitä mieltä, ettei vapaa-ajan käytöllä ollut hyötyvaikutuksia ja ylemmän korkeakoulututkinnon suorittaneista vain 5 henkilöä oli tätä mieltä.

5 POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli tutkia Suomen yleisten kirjastojen kirjastotyöntekijöiden mediataitoja. Tavoitteena oli vastata kysymyksiin millaiset ovat kirjastotyöntekijöiden mediataidot, ovatko ne riittävät kirjaston tarjoamaan aineistoon nähden ja kykenevätkö kirjastot opettamaan informaatioyhteiskunnassa tarvittavia taitoja. Tiivistetysti kyselyn tuloksista kävi ilmi, että kirjastotyöntekijät tuntevat kirjastonsa aineiston ja laitteet ja ovat niihin perehtyneet. Vastaajista lähes kaikki kirjastotyöntekijät tiesivät kirjastojensa sähköisten aineistojen tarjonnan, ja yli puolet kirjastotyöntekijöistä oli kokeillut kaikkia kirjastonsa sähköisiä aineistoja itse lainaamalla. Runsas puolet kirjastotyöntekijöistä koki taitonsa hyväksi tai erinomaisiksi käyttää kirjaston asiakkaille tarjoamia laitteita ja sähköisiä aineistoja. Kirjastotyöntekijät osaavat myös jokseenkin opastaa niiden käyttöä asiakkaille. Kirjastotyöntekijät kokivat sähköisten aineistojen ja laitteiden opastamisen kuitenkin selvästi hankalammaksi kuin niiden käyttämisen. Alle puolet vastaajista koki taitonsa opastaa asiakkaille laitteita ja sähköisiä aineistoja huonommiksi kuin taitonsa käyttää aineistoja ja laitteita. Suurin osa kirjastotyöntekijöistä koki kuitenkin taitonsa vähintään keskinkertaisiksi ja vain alle 15 % kirjastotyöntekijöistä koki taitonsa välttäviksi ja huonoiksi.

Suosituksien kirjaston sosiaalisessa mediassa mukana olemisesta, ovat tämän tutkimuksen perusteella ainakin tuottaneet tulosta, sillä lähes 90 % kirjastoista oli mukana Facebookissa. Sosiaalisen median käyttö näyttäisi kuitenkin olevan kovin yksipuolista painottuen tiedottamiseen eli palveluita käytetään lähinnä perinteisen ilmoitustaulun jatkeena. Sosiaalisen median käyttötaidot ovat kyselyn mukaan kirjastotyöntekijöillä hyvät, palveluita osataan käyttää, mutta niiden monipuolinen hyödyntäminen näyttäisi olevan vähäistä, sillä tuloksissa tuli melko vähän muita käyttötapoja kuin tiedottaminen. Kirjastoammattilaiset kokivat sosiaalisen median palveluiden käytön ja opastamisen silloin helpommaksi, jos he itse käyttivät niitä työssään tai vapaa-ajallaan. Useimmat kirjastotyöntekijät kokivat, että sosiaalisen median käyttö työssä on tärkeää tai erittäin tärkeää nimenomaan kirjastoammattilaiselle. Alle 55-vuotiailla näytti olevan positiivisempi asenne mediataitojen käyttämiseen ja hankkimiseen. Kirjastotyöntekijöiden omat taidot ovat keskinkertaiset, mutta he kokevat taitonsa opastaa puutteellisiksi. Hieman yli puolet koki että sosi-

aalisen median palveluiden opastaminen asiakkaille on tärkeää tai erittäin tärkeää. Tuloksista selviää, että mediataidot olisivat yli puolella kirjastotyöntekijöistä riittävät opastaa ja etenkin käyttää kirjaston sähköisiä aineistoja ja laitteita. Kirjastotyöntekijöiden mediataidoista kyselyn antama kuva voi olla kuitenkin liian positiivinen. Kaikista vastaajista kyselyyn ovat todennäköisemmin vastanneet juuri ne henkilöt, jotka ovat kiinnostuneita mediasta ja sen käytöstä, kuin sellaiset henkilöt, joille aihe on vastemielinen tai merkityksetön.

Asiantuntijoiden mukaan (Ketonen, Litmanen-Peitsala, Kangas, Mustikkamäki, Rasi) kirjastotyöntekijöiden taidot ovat riittämättömät. Osa heistä oli sitä mieltä, että taidot ovat varsin vaihtelevat ja osa sitä mieltä, että taidot ovat puutteelliset kaikilla ja koulutusta tarvitaan. Erityisesti koulutusta tarvitaan kaikenlaisten laitteiden, sähköisten aineistojen ja sosiaalisen median käytön opastamisesta asiakkaille. Tutkimustulosten perusteella vastaajista suurin osa toivoi koulutusta työpaja koulutuksin. Työpajakoulutukset olisivatkin varmasti paras keino oppia laitteiden ja palveluiden käyttöä, koska itse kokeillessa ja tutkiessa asiat voivat jäädä paremmin mieleen. Koulutuksella pitäisi tukea ja kehittää etenkin myös kirjastotyöntekijöiden uskallusta opastaa asiakkaita. Esimerkiksi täydennyskoulutuksena työpajoja siitä, että harjoitellaan konkreettisesti opastamaan uusia, outojakin laitteita tai palveluita muille työpajoihin tuleville kollegoille. Uskallusta opastaa voitaisiin tukea koulutuksen lisäksi sillä, että kirjastotyöntekijöillä olisi ajanmukaiset työvälineet kuten esimerkiksi älypuhelimet tai tabletit. Päivittäin käytettäessä laitteiden ja aineistojen osaaminen kehittyy ja itsevarmuus myös opastaa kasvaa, kun kokemus laitteiden ja palveluiden hallinnasta on parempi.

Litmanen-Peitsala esitti, että kirjastotyöntekijöiden mediataidot ovat yleisesti samaa tasoa kuin muiden kuluttajien eli yksipuoliset ja pinnalliset. Tätä kyllä puoltaisi saaduissa tuloksissa se, että kyselyyn vastanneet olivat ilmoittaneet käyttävänsä hyvin vähän tiedonhakuun tarkoitettuja palveluita, joita oli vaihtoehtoina kysymyksissä 22 ja 34. Muidenkin ilmoitettujen palveluiden käyttö oli melko yksipuolista. Myös Googlen puuttuminen vaihtoehtoista ihmetytti joitakin vastaajia. Olisi siis tulosten mukaan huomattavaa tarvetta verkkopalveluiden monipuolisen käytön koulutukseen. Näyttäisi myös siltä, että Facebookista ei ainakaan peruskäytön lisäkoulutusta tarvita lisää koulutusta, vaikka Facebook olikin yksi koulutustoiveis-

ta. Enemmän tulisi keskittyä muiden palveluiden kouluttamiseen tai ennen kaikkea sen kouluttamiseen, kuinka kyseisiä palveluita käytetään monipuolisesti kirjastotyössä. Pitäisi keskittyä siihen, miten sosiaalisen median palveluilla voidaan tuottaa asiakkaille kirjastopalveluihin lisäarvoa eli miksi asiakkaat haluaisivat seurata kirjastoa sosiaalisessa mediassa. Tutkimuksen alussa esitetty hypoteesi, että mediataidot ovat kirjastotyöntekijöillä puutteelliset pitää osittain paikkaansa, koska taidot ovat niin yksipuoliset.

Koska valtion tavoitteena on viedä julkiset palvelut verkkoon lähivuosien aikana, kansalaisille täytyy saada taitoja ja mahdollisuuksia käyttää sähköisiä palveluja. Tässä tilanteessa näyttää hyvin selvältä se, että kirjastojen rooli tulee muuttumaan sisältöjen tarjoajasta enemmän sisältöön opastajiksi. Kirjastotyöntekijöiden rooli tulee olemaan kansalaisten opastaminen ja ohjaaminen. Kirjastotyöntekijä opastaa käyttämään niitä välineitä, joilla informaatioon päästään käsiksi, oli se väline sitten taito hakea tietoa tai taito käyttää laitetta. Jos kansalaiset eivät osaa hakea tietoa, käyttää välineitä tai heillä ei välineitä itsellään ole, he putoavat yhteiskunnan ulkopuolelle. Mediataidottomat asiakkaat eivät voi hyötyä kirjaston tarjoamista sisällöistä tai sisällön tuntemuksestaan, jolleivät he osaa käyttää laitteita tai ohjelmia, joilla sisältöihin on tarkoitus päästä. Ellei kirjaston roolia välineiden opastajina oteta vakavasti, kirjasto ei pysty täyttämään sen laissa määriteltyä tehtävää kansalaisten yhtäläisiin sivistyksellisiin ja jatkuvan kouluttautumisen mahdollisuuksiin. Siksi myös kirjastotyöntekijöiden omien mediataitojen on oltava hyvät ja niitä tulee kehittää jatkuvasti. Kirjastotyöntekijöiden työnkuvassa tulee yhä enemmän korostumaan opastus- ja opetustaidot etenkin tiedonhakemisen saralla. Mediataidot ja opastustaidot tulevat olemaan kirjastotyöntekijän tärkein ominaisuus ja työtaito lähitulevaisuudessa. Tätä palvelua, opetusta välineistä ja opetusta tiedonhausta, kirjaston on kyettävä tarjoamaan jokaiselle kansalaiselle, joka sitä tarvitsee yhteiskunnassa selviytyäkseen.

Tässä tutkimuksessa kirjaston koko olisi ollut erittäin perusteltu taustakysymys, mutta se oli jäänyt pilotoinnista huolimatta pois. Kirjaston resursseilla on suuri vaikutus siihen, mitä mediakasvatuksellista toimintaa kirjastoissa voidaan tarjota. Kirjaston koolla ja sen saamilla resursseilla on toki olennaisesti vaikutusta siihen, mitä kirjastot voivat tarjota asiakkailleen, kuten Ketonen ja Mustikkamäkikin mainitsi-

vat. Koska valtio on päättänyt siirtää julkisia palveluja sähköiseen muotoon, tulisi sen antaa kirjastoille niiden tarvitsemia resursseja, jotta kansalaistaitoja informaatioyhteiskunnassa selviämiseen voitaisiin taata kaikille kansalaisille. Kaikki kirjastot eivät kykene tarjoamaan nykyisillä resursseilla kansalaisille riittävästi henkilökuntaa, laitteita ja osaamista, joilla kansalaisvalmiuksia ja -taitoja voitaisiin opettaa. Kuitenkin kirjastotyöntekijöiden taitoihin vaikuttaa myös se, kuinka harrastuneita yksilöt omassa elämässään ovat tällaisia taitoja kehittämään. Pelkästään resursseihin ei voida vedota, koska informaatioyhteiskunta vaatii kaikilta arkipäivässäänkin näitä taitoja, ja jos asiakas tulee oman laitteensa kanssa kirjastoon, on selvää, että kyse on muusta kuin aineellisista resursseista.

Tässä tutkimuksessa tuli selväksi se, että suurelta osin suhtaudutaan myönteisesti sähköiseen mediaan ja sen kuulumisesta kirjaston toimintaan, mutta se voi johtua juuri siitä, että kyselyyn ovat vastanneet juuri myönteisesti suhtautuvat kirjastotyöntekijät. Tutkimuksesta kävi myös selväksi se, että sähköiseen mediaan suhtautuminen ei näytä olevan ikäsidonainen asia, kuten yleensä luullaan. Varsin paljon oli myös positiivisesti suhtautuvia eläkeikää lähestyviä vastaajia, ja joitakin nuoremman ikäpolven vastaajia kyselyssä oli, jotka vanhoivat mieluummin perinteisen kirjan ja perinteisen kirjaston roolin puolesta. Varsinaisia media-vastaisia ei joko kirjastotyöntekijöissä ole tai heitä on hankala tavoittaa tällaisella tutkimuksella. Heitä pitäisi ehkä tavoitella toisella tavalla, jotta varmistuttaisiin siitä, ovatko näkemykset todella lientyneet suhtautumisessa sähköiseen mediaan. Olisi yritettävä siis tavoitella nimenomaan painettujen kirjojen ystäviä, ja kysyä sitten heidän suhtautumistaan ja tottumuksiaan sähköiseen mediaan ja sähköisiin aineistoihin kirjastoissa. Näin saataisiin mahdollisesti paremmin tietää jakaudutaanko kirjastoissa edelleen perinteisten kirjojen puolustajiin ja sähköisten aineistojen kannattajiin vai onko tällaisia tarkkarajaisia ryhmiä enää olemassa.

Tutkimusaineistoa oli riittävästi ja analysointiin nähden aikataulu oli tiukka. Arvio siitä, kuinka paljon aineiston analysointiin tarvittaisiin aikaa, oli tehty selvästi alakanttiin. Tutkimuksen aikataulutus toimi kyllä muuten hyvin, mutta kyselyaineiston laajuuden takia aikataulu venyi. Mahdollisissa seuraavissa tutkimuksissa tähän olisi varattava ehdottomasti enemmän aikaa. Riittävä aika takaisi sen, että aineistoa ehdittäisiin käsitellä ja tutkia joka kulmasta. Huolellisesta suunnittelusta huoli-

matta kaikki kyselyssä olleet kysymykset eivät mitanneet aivan niitä asioita, joita niillä oli tarkoitus mitata ja tämä pyrittiin tutkimuksessa tuomaan esiin mahdollisimman hyvin. Opinnäytetyön aihe oli ilmeisen ajankohtainen keväällä 2014 rakennettiin KINOSTE –palvelua, jonka tarkoituksena on kartoittaa kirjastotyöntekijöiden TVT -taitoja. Keväällä julkaistiin myös suositukset yleisten kirjastojen mediakasvatukselle, ja uutisissa oli paljon esillä yhteiskunnan medioituminen ja palvelujen siirtyminen verkkoon. Yhteiskunta muuttuu kiihtyvällä vauhdilla ja kirjaston pitäisi päättää, miten kirjasto tähän muutokseen vastaa.

LÄHTEET

- Aluehallintovirastojen keskeiset arviot peruspalvelujen tilasta 2013. Aluehallintovirastojen suorittama toimialansa peruspalvelujen arviointi. 2014. [Verkkójulkaisu]. Oulu: Pohjois-Suomen aluehallintovirasto. Pohjois-Suomen aluehallintoviraston julkaisuja 14/2014. [Viitattu: 16.11.2014]. Saatavana: <http://www.avi.fi/documents/10191/1056378/Aluehallintovirastojen+keskeiset+arviot+peruspalvelujen+tilasta+2013/8f3ce5bb-147f-4f30-b8b1-44c353d53385>.
- Anttiroiko, A-V.; Aro, J. & Karvonen, E. 2000. Teoksessa: Matti Vuorensyrjä & Reijo Savolainen (toim.) Tieto ja tietoyhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus. 21-41.
- Arnolds-Granlund, S-B. 2007. Är du medieläskunnig, medieläsfärdig eller rent av mediekompetent? – behov av mediepédagogisk begreppsanalys. [Verkkójulkaisu]. Teoksessa: Heikki Kynäslähti, Reijo Kupiainen & Miika Lehtonen (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. Helsinki: Mediakasvatusseura, 117-121. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007. [Viitattu: 24.4.2014]. Saatavana: <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>.
- Aro, M. & Olkinuora, E. 2006. Tiedon valtatietä kohti uudenlaista oppimista. Teoksessa: Jarkko Mäkinen, Erkki Olkinuora, Risto Rinne ja Asko Suikkanen (toim.) Jyväskylä: PS-kustannus. 83-99.
- Asikainen, I. 2009. Informaatiolukutaitoa kirjastosta. Teoksessa: Seppo Verho (toim.) Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ. 27-44.
- Asikainen, I. & Hemming, M. 2005. Internet ja Informaatiolukutaito: Vantaan kirjatot ja koulut asiantuntijuutta jakamassa. [Verkkójulkaisu]. Teoksessa: (toim.) Sirkku Kotilainen ja Sara Sintonen. Mediakasvatus 2005: kansalliset kehittämistarpeet. 58-61. Oikeusministeriön julkaisuja 2005:5. Helsinki: Oikeusministeriö. [Viitattu: 11.9.2014] Saatavana: http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/20055mediakasvatus2005/Files/OMJU_2005_5_Mediakasvatus.pdf
- Baker, D & Evans, W. 2011. Libraries, society and social responsibility. Teoksessa: David Baker & Wendy Evans (toim.) Libraries and society: Role, responsibility and future in an age of change. Oxford: Chandos Publishing. 1-16.
- Buckingham, D. 2003. Media education: literacy, learning and contemporary culture. Cambridge: Polity.
- Craven, J. 2011. Widening access to information: the haves and have-nots? Teoksessa: David Baker & Wendy Evans (toim.) Libraries and society: Role, responsibility and future in an age of change. 101-118.

- Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2007/65/EY: Televisiotoimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annetun neuvoston direktiivin 89/552/ETY muuttamisesta. 11.12.2007. [Verkkosivu]. Eurooppa: Euroopan unioni. [Viitattu: 13.11.2014]. Saatavana: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2007.332.01.0027.01.FIN.
- Euroopan yhteisöjen komission 2009/625/EY: Suositus medialukutaidosta digitaalisessa ympäristössä: kohti kilpailukykyisempää audiovisuaali- ja sisältöteollisuutta ja osallistavampaa osaamisyhteiskuntaa. 20.8.2009. [Verkkosivu]. Eurooppa: Euroopan unioni. [Viitattu: 13.11.2014]. Saatavana: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX:32009H0625#ntr2-L_2009227FI.01000901-E0002.
- Feather, J. Free and equal access: aconundrum for the information society. Teoksessa: David Baker & Wendy Evans (toim.) Libraries and society: Role, responsibility and future in an age of change. Oxford: Chandos Publishing. 67-79.
- Feather, J. 2000. The information society: a study of continuity and change. 3. painos. Lontoo: Library Association Publishing.
- Haavisto, T. 2007. Mediakasvatus ja kirjastot. [Verkkójulkaisu]. Teoksessa: Heikki Kynäslahti, Reijo Kupiainen & Miika Lehtonen (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. Helsinki: Mediakasvatusseura, 117-121. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007. [Viitattu: 24.4.2014]. Saatavana: <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>.
- Herkman, J. 2002. Audiovisuaalinen mediakulttuuri. 2. painos. Tampere: Vastapaino.
- Herkman, J. 2010. Median markkinoituminen, milleniaalit ja mediakasvatus. Teoksessa: Marjo Meriranta (toim.) Mediakasvatuksen käsikirja. 63-85.
- Herkman, J. & Vainikka, E. 2012. Lukemisen tavat: Lukeminen sosiaalisen median aikakaudella. Tampere: Tampere University Press.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu: teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: University Press.
- Hirsjärvi, S. Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Helsinki: Tammi.
- Holmberg, K. Huvila, I. Kronqvist-Berg, M. Nivukoski, O. & Widén-Wulff, G. 2009. Kirjasto 2.0: Muuttuva osallistumisen kulttuuri. Helsinki: BTJ Kustannus.
- Kangas, R. 2014. Yhteisöpalveluista vastaava palvelupäällikkö. Joensuun Seutukirjasto. Haastattelu 4.9.2014.

- Karvonen, E. 2000. Elämmekö tieto- vai informaatioyhteiskunnassa? Teoksessa: M. Vuorensyrjä & R. Savolainen (toim.) Tieto ja tietoyhteiskunta. Helsinki: Gaudeamus. 81-108.
- Kaupunki-maaseutu-luokitus. Päivitetty: 8.9.2014. [Viitattu: 17.11.2014]. Ympäristöhallinto. [Verkkosivu.] Saatavilla: <http://www.ymparisto.fi/download/noname/%7B4A486228-E160-4DC3-AA7B-C4266549F3AC%7D/76111>
- Ketonen, A. 2014. Kirjastotoimen sivistystoimentarkastaja. Länsi- ja Sisä-Suomen aluehallintovirasto. Haastattelu 13.5.2014
- Kirjastot ja media 2012: Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa. 2012. [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:23. [Viitattu: 5.11.2014]. Saatavana: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2012/liitteet/OKM23.pdf?lang=fi>
- Kotilainen, S. 1999. Mediakasvatuksen monet määritelmät. Teoksessa: Sirkku Kotilainen, Mari Hankala & Ullamaija Kivikuru (toim.) Mediakasvatus. Helsinki: Edita. 31-42.
- Kotilainen, S., Hankala, M. & Kivikuru, U. (toim.) 1999. Mediakasvatus. Helsinki: Edita.
- Kotilainen, S. Sintonen, S. Tuominen, S. Uusitalo, N & Vainionpää, J. 2005. 1. Mediakasvatuksen kansalliset kehittämistarpeet ja toimenpide-ehdotukset. [Verkkajulkaisu]. Teoksessa: (toim.) Sirkku Kotilainen ja Sara Sintonen. Mediakasvatus 2005: kansalliset kehittämistarpeet. Oikeusministeriön julkaisuja 2005:5. Helsinki: Oikeusministeriö. 11-17. [Viitattu: 11.9.2014]. Saatavilla: http://oikeusministerio.fi/fi/index/julkaisut/julkaisuarkisto/20055mediakasvatus2005/Files/OMJU_2005_5_Mediakasvatus.pdf.
- Kupiainen, R. & Sintonen, S. 2009. Medialukutaidot osallisuus mediakasvatus. Helsinki: Palmenia.
- Kupiainen, R., Sintonen, S. & Suoranta, J. 2007. Suomalaisen mediakasvatuksen vuosikymmenet. [Verkkajulkaisu]. Teoksessa: Heikki Kynäslähti, Reijo Kupiainen & Miika Lehtonen (toim.) Näkökulmia mediakasvatukseen. Helsinki: Mediakasvatusseura, 3-26. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2007. [Viitattu: 24.4.2014]. Saatavana: <http://www.mediakasvatus.fi/publications/ISBN978-952-99964-1-4.pdf>.
- Kuutti, H. 2012. Mediasanasto. Jyväskylä: MediaDoc.
- L 4.12.1998/904. Kirjastolaki.

- Lankshear, C. & Knobel, M. 2007. Chapter 1: Sampling "the New" in New Literacies. Teoksessa: (toim.) Michele Knobel ja Colin Lankshear A New Literacies Sampler. New York: Peter Lang publishing. New literacies and digital epistemologies vol. 29.
- Litmanen-Peitsala, P. 2014. Viestinnänsuunnittelija. Kirjastot.fi. Haastattelu 21.5.2014.
- Masterman, L. 1991. Medioita oppimassa: mediakasvatuksen perusteet. Suomentaja Tuomas Nevanlinna. 2. uusittu painos. Helsinki: Kansan sivistystyön seura KSL ry.
- Merilampi, R-S. 2014. Mediakasvatuksen perusteet. Helsinki: Avain.
- Mustikkamäki, M. Kirjastoalan projektityöntekijä. 2014. Haastattelu 22.5.2014.
- Nettiyhteisöt kiinnostavat suomalaisia. 2014. 8.11.2014. Ilkka. 4.
- Nieminen, H. 1999. Medioituminen ja Suomalaisen viestintämaiseman muutos. Teoksessa: Hannu Nieminen, Petri Saarikoski & Jaakko Suominen (toim.) Uusi media ja arkielämä. Turku: Turun yliopisto. 18-41. Turun yliopiston julkaisusarja. A. n:o 41.
- Nwezeh, C. 2011. Libraries and distance education. Teoksessa: David Baker & Wendy Evans (toim.) Libraries and society: Role, responsibility and future in an age of change. 179-192.
- Perez Tornero, J. M. & Varis, T. 2010. Media literacy and the new humanism. [Verkkojulkaisu]. Moskova: Unesco. [Viitattu: 23.9.2014]. Saatavilla: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214678.pdf>.
- Poikela, E. 2008. Miten informaatio muuntuu osaamiseksi? Teoksessa: Eero Sorunen ja Esa Poikela (toim.) Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen. 56-82. Tampere: Tampere University Press.
- Potter, W. J. 2014. Media literacy. 7. Painos. USA: SAGE publications.
- Rasi, P. 2014. Tietoyhteiskuntapalveluiden palvelupäällikkö. Haastattelu 20.5.2014.
- Sannemann, J. 2009. Tiedonhakua sosiaalisen median aikakaudella. Teoksessa: Seppo Verho (toim.) Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ Kustannus. 101-114.

- Sihvonen, J. 2009. Medialukutaidon rajat ja rajoitukset. Teoksessa: Sirkku Kotilainen (toim.) Suhteissa mediaan. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 99.
- Sintonen, S. 2012. Susitunti: Kohti digitaalisia lukutaitoja. Helsinki: Finn lectura.
- Suomen yleisten kirjastojen tilastot.[Viitattu:20.10.2014a]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [verkkosivu]. Saatavana: <http://tilastot.kirjastot.fi/fi-fi/perustilastot.aspx?AreaKey=Y2013T1N1>.
- Suomen yleisten kirjastojen tilastot.[Viitattu:20.10.2014b]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [verkkosivu]. Saatavana: <http://tilastot.kirjastot.fi/fi-FI/tilasto.aspx?QueryId=198e3409-af98-437a-a682-f6ea43e14452&RefererUrl=%2ffi-fi%2ftilastohaku.aspx%3fQueryId%3d198e3409-af98-437a-a682-f6ea43e14452>.
- Suoninen, A. 2004. Mediakielitaidon jäljillä: lapset ja nuoret valikoivina mediankäyttäjinä. Jyväskylä: Jyväskylän Yliopisto. Nykykulttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 81.
- Suoranta, J. & Ylä-Kotola, M. 2000. Mediakasvatus simulaatiokulttuurissa. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- Tanni, M. 2008. Määrätyt oppimistehtävät ja oppilaiden informaatiokäyttämisen tekijät. Teoksessa: Eero Sormunen ja Esa Poikela (toim.) Informaatio, informaatiolukutaito ja oppiminen. 85-102. Tampere: Tampere University Press.
- Tonteri, P. 2009. Tila Haltuun: Kirjastot sosiaalista mediaa valtaamassa: Teoksessa: Seppo Verho (toim.) Mediakasvatus kirjastossa. Helsinki: BTJ Kustannus. 70-100.
- Tuominen, S. & Kotilainen, S. 2012. Pedagogies of Media and Information Literacies. [Verkkajulkaisu]. Moskova: Unesco. [Viitattu: 19.9.2014]. Saatavana: <http://iite.unesco.org/pics/publications/en/files/3214705.pdf>.
- Turkki, K. 2014. Kirjeet ja työpaikat karsiutuvat: sähköisiksi muuttuvat julkiset palvelut vähentävät 500 miljoonaa kirjettä vuosina 2016-2020. 8.11.2014. Ilkka. 5.
- Varis, T. (toim.) 2005. Uusrenessanssiajattelu, digitaalinen osaaminen ja monikulttuurisuuteen kasvaminen. Helsinki: OKKA.
- Varis, T. 2002. Isovanhempana digitaaliajassa. Teoksessa: Sara Sintonen (toim.) Median sylissä: Kirjoituksia lasten mediakasvatuksesta Helsinki: Finn Lectura. 23-33.

Vilka, H. 2007. Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet. Helsinki: Tammi.

Wiio, O. A. & Nordenstreng, K. 2012. Viestintäjärjestelmä. Teoksessa: Nordenstreng, K. & Wiio, O. A. (toim.) Suomen mediamaisema. 3. täysin uudistettu painos. Tampere: Vastapaino. 9-34.

Yleisten kirjastojen laatusuositus. 2010. [Verkkajulkaisu.] Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:20. [Viitattu: 1.11.2014]. Saatavana: <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2010/liitteet/OKM20.pdf?lang=fi>.

LIITTEET

Liite 1: Kyselyn saatekirjeet sekä saatesanat Kirjastot.fi:n ilmoituksessa Ammattikalenterissa

Liite 2: Kyselylomakkeen pelkistetty versio

LIITE 1 Kyselyn saatekirjeet sekä saatesanat Kirjastot.fi:n ilmoituksessa Ammattikalenterissa

Hyvä Kirjastonjohtaja,

Olen Sara Lahtinen kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä kirjastotyöntekijöiden mediataidoista, joita tutkin kyselyllä. Olisin kiitollinen, jos välittäisit tämän kyselylinkin myös alaisillesi.

Kyselyyn pääsee tästä linkistä:

<https://www.webropolsurveys.com/S/78BA71D57B660B2E.par>

Vastaaamiseen menee aikaa n. 15 minuuttia. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Kysely on auki kaksi viikkoa.

Kiitos jo etukäteen ajastasi.

Ystävällisin terveisin

Sara Lahtinen

xxxx@seamk.fi

Hyvä Vastaanottaja,

Olen Sara Lahtinen kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä kirjastotyöntekijöiden mediataidoista, joita tutkin kyselyllä.

Kyselyyn pääset tästä linkistä:

<https://www.webropolsurveys.com/S/78BA71D57B660B2E.par>

Vastaaamiseen menee aikaa n. 15 minuuttia. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Kysely on auki kaksi viikkoa.

Kiitos jo etukäteen ajastasi.

Ystävällisin terveisin

Sara Lahtinen

xxxx@seamk.fi

Kirjastot.fi Ammattikalenterin ilmoitus:

Hei,

Olen kirjasto- ja tietopalvelualan opiskelija Seinäjoen ammattikorkeakoulusta. Teen opinnäytetyötä kirjastotyöntekijöiden mediataidoista. Olisin hyvin kiitollinen, jos vastaisit opinnäytetyöni kyselyyn.

Kyselyyn pääset tästä linkistä:

<https://www.webpolsurveys.com/S/78BA71D57B660B2E.par>

Vastaamiseen menee aikaa n. 15 minuuttia ja kysely on auki kahden viikon ajan. Kaikki vastaukset käsitellään luottamuksellisesti.

Kiitos jo etukäteen panoksestasi.

LIITE 2 Kyselylomakkeen pelkistetty versio***Kysely kirjastotyöntekijöiden medioiden käytöstä*****1. Sukupuoli ***

- Nainen Mies

2. Ikä *

- Alle 20 vuotta 20-24 vuotta 25-29 vuotta
 30-34 vuotta 35-39 vuotta 40-44 vuotta
 45-49 vuotta 50-54 vuotta 55-59 vuotta
 60-64 vuotta Yli 65 vuotta

3. Koulutustausta *

- Peruskoulu, kansakoulu
 Toisen asteen koulutus (lukio, ammattitutkinto)
 Alempi korkeakoulututkinto
 Ylempi korkeakoulututkinto
 Tutkijan koulutus

4. JOS sinulla on jokin muu kuin kirjastoalan koulutus

TAI sinulla on **kirjastoalan koulutuksen lisäksi** muu koulutus kirjoita se tähän:

200 merkkiä jäljellä

5. Maakunta *

- Ahvenanmaa Etelä-Karjala Etelä-Pohjanmaa Etelä-Savo
 Kanta-Häme Kainuu Pohjois-Karjala Keski-Pohjanmaa
 Keski-Suomi Kymenlaakso Lappi Pirkanmaa
 Pohjanmaa Pohjois-Pohjanmaa Pohjois-Savo Päijät-Häme
 Satakunta Varsinais-Suomi Uusimaa

6. Tehtävänimike *

- Kirjastonhoitaja Informaatikko Pedagoginen informaatikko
 Kirjastovirkailija Tietopalvelusihteeri Verkkosuunnittelija
 Mediaohjaaja Mediasihteeri Muu, mikä?

7. Työtehtäviisi organisaatiossa kuuluu: *

(voit valita useamman vaihtoehdon)

- Asiakaspalvelu
 Kirjaston chatissa päivystäminen
 Kirjastonkäytön- ja tiedonhaunopetus
 Kirjavinkkaus tai lukupiirien pito
 Kysy kirjastonhoitajalta –palvelun kysymyksiin vastaaminen
 Lasten- ja nuortenkirjastotyö
 Mediakasvatus
 Musiikkikirjastotyö
 Sisällön tuottaminen kirjaston verkkopalveluihin (blogi, facebook, tms.)
 Tiedonhaut asiakkaille
 Verkkopalvelujen suunnitteluun ja ylläpitoon liittyvät tehtävät
 Verkkosivujen päivitys
 Muuta, mitä?

8. Millaista mediakasvatuksellista toimintaa kirjastossasi tarjotaan asiakkaille (Sähköiseen/digitaaliseen mediaan ja laitteisiin liittyen)? *

9. Kirjastostani asiakkaat voivat lainata: *

(voit valita useamman vaihtoehdon)

 Tabletteja Lukulaitteita (esim kindle, cybook tms.) Kannettavia tietokoneita Jonkin muu laitteen, jolla voi käyttää kirjaston sähköisiä palveluita

10. Vastaa seuraaviin väittämiin:

Minä... *

Tässä kysymyksessä termillä aineisto viitataan niihin sähköisiin sisältöihin (lehdet, kirjat, elokuvat, jne.), jotka kirjastonne on ostanut ja asettanut tarjolle asiakkailleen.

	Kyllä	En
Tiedän mitä sähköisiä aineistoja kirjastoni tarjoaa.	☐	☐
Olen kokeillut kaikkia kirjastoni tarjoamia aineistoja (esim. jokaisesta palvelusta lainaamalla yhden kirjan/lehden/musiikkia/jne.)	☐	☐
Olen kokeillut kaikkia kirjastoni tarjoamia laitteita.	☐	☐
Olen perehtynyt kirjastoni tarjoamien aineistojen käyttöön työajalla.	☐	☐
Olen perehtynyt kirjastoni tarjoamien aineistojen käyttöön vapaa-ajalla.	☐	☐

11. Onko sähköisten aineistojen harjoitteluun ollut mahdollista käyttää työaika? * Kyllä Ei

12. Kirjastoni tarjoaa seuraavia aineistoja sähköisenä: *

Termillä aineisto viitataan niihin sähköisiin sisältöihin (lehdet, kirjat, elokuvat, jne.), jotka kirjastonne on ostanut ja asettanut tarjolle asiakkaalleen. (voit valita useamman vaihtoehdon)

- Elokuvat
- Kirjat
- Lehdet
- Musiikki
- Tietokannat
- Äänikirjat

13. Opastatko itse asiakkaita... *

Sanalla laite tarkoitetaan tässä tietokoneita sekä kannettavaa elektroniikkaa kuten tabletteja, puhelimia, jne.

	Aina	Usein	Silloin tällöin	Harvoin	En koskaan
kirjaston tarjoamien laitteiden kanssa?	☐	☐	☐	☐	☐
asiakkaiden omien laitteiden kanssa?	☐	☐	☐	☐	☐

14. Opastatko... *

(voit valita useamman vaihtoehdon)

- Aikuisia
- Erityisryhmiä
- Lapsia
- Maahanmuuttajia
- Nuoria
- Senioreita
- Kaikkia edellä mainittuja
- En opasta

15. Miksi et? *

16. Millaisiksi koet omat taitosi *

	Erinomaiset	Hyvät	Keskinkertaiset	Välttävät	Huonot
Käyttää kirjastosi asiakkaille tarjoamia laitteita?	☐	☐	☐	☐	☐
Opastaa kirjastosi asiakkaille tarjoamien laitteiden käytössä?	☐	☐	☐	☐	☐
Käyttää kirjastosi tarjoamia sähköisiä aineistoja?	☐	☐	☐	☐	☐
Opastaa kirjastosi tarjoamia sähköisiä aineistoja?	☐	☐	☐	☐	☐

17. Kuinka tärkeää mielestäsi kirjastoammattilaisen on osata *

tässä 1 = ei lainkaan tärkeää ja numero 5 = erittäin tärkeää

	1	2	3	4	5
Käyttää sosiaalisen median palveluita	☐	☐	☐	☐	☐
Käyttää erilaisia laitteita	☐	☐	☐	☐	☐
Opastaa sosiaalisen median palveluita	☐	☐	☐	☐	☐
Opastaa erilaisilla laitteilla	☐	☐	☐	☐	☐

18. Voit perustella tähän vastauksesi edellä olleisiin väittämiin.

19. Millaisilla mediaan tai teknologiaan liittyvillä kysymyksillä asiakkaat ovat sinua lähestyneet työssäsi? *

(voit valita useamman vaihtoehdon)

- Tietokone ei toimi
- Asiakas ei pääse e-aineistoihin
- Tabletti ei toimi
- E-kirjojen lukeminen ei onnistu omalla laitteella
- Älypuhelin ei toimi
- Jokin muu laite ei toimi
- Muu ongelma laitteisiin tai mediaan liittyen, mikä?
-

20. Koetko onnistuvasi asiakkaan opastamisessa sähköisten aineistojen ja teknologian kanssa... *

- Lähes aina
- Usein
- Silloin tällöin
- Harvoin
- En koskaan

21. Millaisissa mediaan tai teknologiaan liittyvissä asiakastilanteissa taitosi opastaa eivät ole riittäneet?

(voit valita useamman vaihtoehdon)

- Tietokone ei toimi
- Asiakas ei pääse e-aineistoihin
- Tabletti ei toimi
- E-kirjojen lukeminen ei onnistu omalla laitteella
- Älypuhelin ei toimi
- Jokin muu laite ei toimi
- Muu ongelma laitteisiin tai mediaan liittyen, mikä?

22. Työssäni käytän aktiivisesti (päivittäin tai useasti viikossa) seuraavia internet-palveluita (voit valita useamman): *

(voit valita useamman vaihtoehdon)

- Ask.com
- Bambuser
- Blogit
- Delicious
- Diigo
- Dogpile
- Doodle
- Facebook
- Flickr

- Foursquare
- Google+
- Instagram
- LinkedIn
- Mamma.com
- Netvibes
- Ourmedia
- Pinterest
- Posterous
- Prezi
- RSS-syötteet
- Scoop.it!
- Secondlife
- Slideshare
- Tumblr
- Twitter
- Vimeo
- Wikityökalut (esim. kirjastowikin kaltaiset)
- Wikipedia
- Youtube
- Yippy!
- Jokin muu, mikä:

- En mitään näistä

23. Millaisiin työtehtäviin palveluita käytät?

24. Kirjastoni on mukana tai tuottaa sisältöä näissä internet-palveluissa: (voit valita useamman) *

(voit valita useamman vaihtoehdon)

- Ask.com
- Bambuser
- Blogit
- Delicious
- Diigo
- Dogpile
- Doodle
- Facebook
- Flickr
- Foursquare
- Google+
- Instagram
- Kirjastosi omat kotisivut
- LinkedIn
- Mamma.com
- Netvibes
- Ourmedia
- Pinterest
- Posterous
- Prezi
- RSS-syötteet
- Scoop.it!
- Secondlife
- Slideshare
- Tumblr
- Twitter
- Vimeo
- Wikityökalut (esim. kirjastowikin kaltaiset)
- Wikipedia

Youtube

Yippy!

muu, mikä

Ei missään näistä

25. Teetkö itse mainitsemissi palveluihin... *

Kyllä En

Päivityksiä

Sisältöä

26. Millaisia aineistoja kirjasto tuottaa edellä mainitsemissi palveluihin? *

Markkinointiin liittyvää aineistoa

Opetukseen/ ohjaukseen liittyvää aineistoa

Esittelyyn liittyvää aineistoa

Jotain muuta aineistoa, mitä?

27. Mistä koet saaneesi suurimman osan tiedoistasi ja taidoistasi käyttää teknologiaa ja mediaa? *

(voit valita useamman vaihtoehdon)

Itse opiskellut/ harrastuneisuus

Toisen asteen koulutus

Korkeakouluopinnot

Perhe ja ystävät

Työpaikan antama koulutus

Jokin oman alan lisäkoulutus

Muualta, mistä?

28. Oletko osallistunut johonkin kirjastoalan mediakasvatukseen, sähköisiin aineistoihin tai sosiaaliseen mediaan liittyvään koulutukseen?

esimerkiksi Avi:n/Ely:n järjestämään, kirjasto.fi:n järjestämään tai jonkin muun tahon järjestämään koulutukseen

Kyllä

En

29. Oletko koskaan kouluttanut muuta henkilökuntaa koulutuksessa oppimillasi asioilla? *

Kyllä

En

30. Miksi et ole osallistunut koulutukseen? *

Kirjaston resurssit (rahoitus, henkilökunnan vähyys tms.)

Oma haluttomuus

Koulutus ei vastannut työnkuvaasi

Joku toinen henkilökunnasta lähti koulutukseen

Jokin muu syy, mikä?

31. Haluaisitko lisää koulutusta joistain *

Sosiaalisen median palvelusta, mistä?

Jostain ohjelmistosta, mistä?

Jostain laitteesta, mistä?

En halua koulutusta

32. Miten haluaisit, että se toteutettaisiin? *

Seminaari

Työpaja

Itsenäinen opiskelu

Jollain muulla tavalla, miten?

33. Omistan: *

(voit valita useamman vaihtoehdon)

Älypuhelimien

Tabletin

Phabletin

Lukulaitteen (esim. kindle, cybook)

En mitään näistä

Jonkin muun, minkä:

34. Vapaa-ajallani käytän aktiivisesti (päivittäin tai useasti viikon aikana) seuraavia internet-palveluita (voit valita useamman): *

(voit valita useamman vaihtoehdon)

Ask.com

Bambuser

Blogit

Delicious

Diigo

Dogpile

Doodle

Facebook

Flickr

Foursquare

Google+

- Instagram
- LinkedIn
- Mamma.com
- Netvibes
- Ourmedia
- Pinterest
- Posterous
- Prezi
- RSS-syötteet
- Scoop.it!
- Secondlife
- Slideshare
- Tumblr
- Twitter
- Vimeo
- Wikityökalut (esim. kirjastowikin kaltaiset)
- Wikipedia
- Youtube
- Yippy!
- Jokin muu, mikä

- En mitään näistä

35. Koetko edellä mainittujen palvelujen käytön vapaa-aikana auttaneen työelämässä pärjäämistä? Miten?
